

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

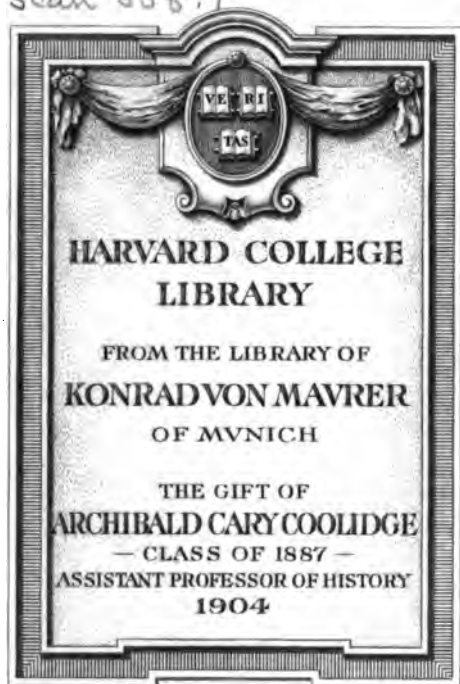
Vi ber dig även att:

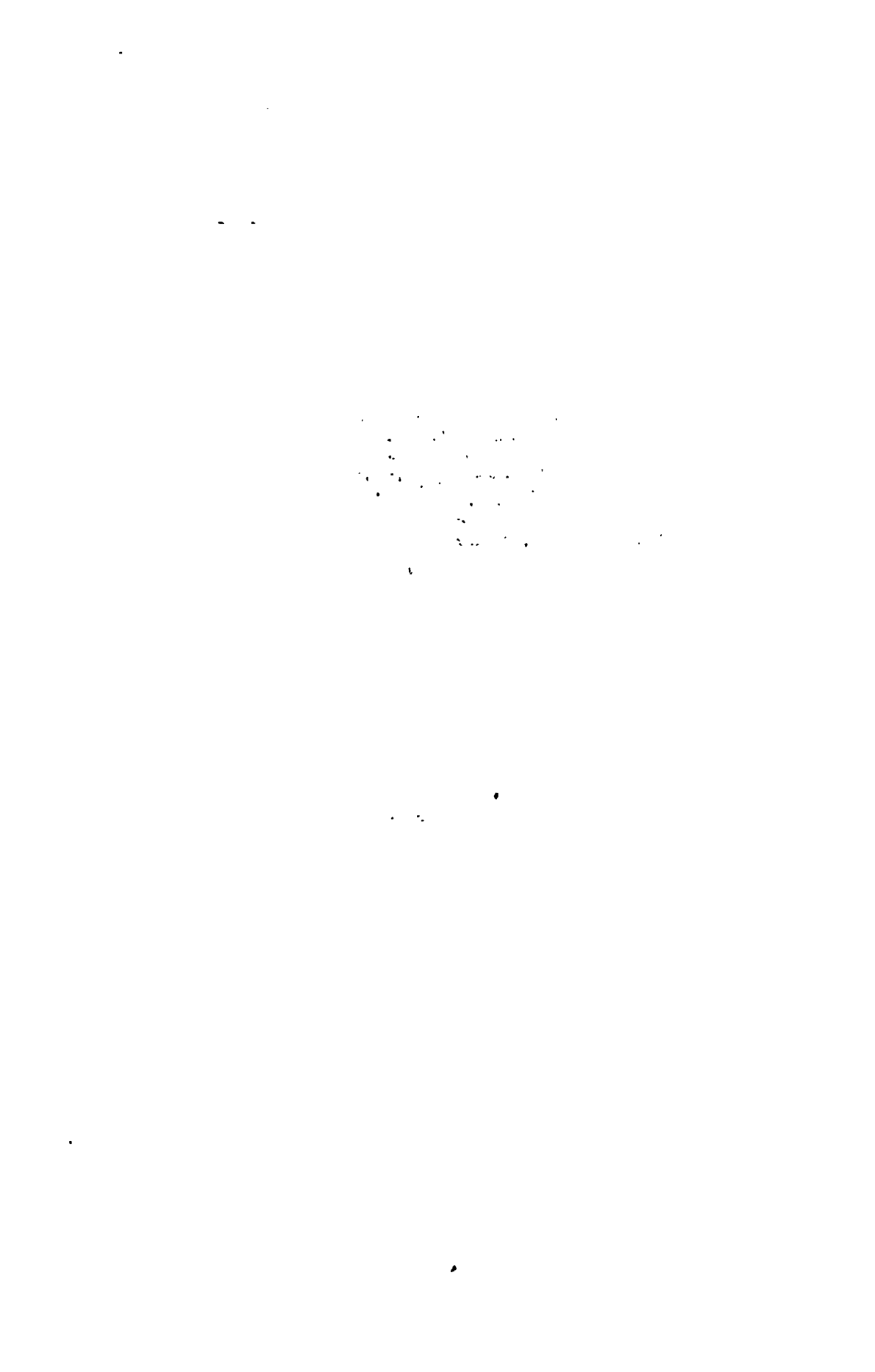
- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

p 8 can 338.

SKRIFTER UTGIFNA AF SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPET

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

TOLFTE ÅRGÅNGEN 1891.

Innehåll:

Redogörelse för Svenska Literatursällskapets Årsmöte	
Våra äldsta psalmböcker	AF H. Schück.
Ålsterbomska ungdomsdikter och reminiscenser	AF Fredrik Vetterlund.
Lekare och Ballader	AF H. Schück.
Bidrag till lösningen af frågan: (Hvem har författat Guds Werk och Hella)	AF E. Wrangel.
Om Kejsarens mandsat och Hertig Georgs af Sachsens bref till Luther	AF Axel Andersson.
Bref från C. J. L. Almqvist	AF M. G.
Leopold och Reserholm	AF Th. Westin.
Svenska Medeltidsförfattare	AF H. Schück.
Tillägg till Lekare och Ballader	AF H. Schück.
Tillägg och rättelser till »Ålsterbomska ungdomsdikter och reminiscenser»	AF Fredrik Vetterlund.
Smårra medeltiden:	
Ur en polsk reseskildring från Sverige 1833.	AF H.-s.
Frågor 1 och 2	
Svensk litteraturhistorisk bibliografi. XI. 1890.	AF E. H. Lind.

UPSALA 1891

AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERGQVIST.

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN

AF

SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT.

TOLFTE ÅRGÅNGEN

1891

UPSALA 1892
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING

P Scan 338.1

Harvard College Library
Von Maurer Collection
Gift of A. C. Coolidge
Jan. 18, 1944

152

Innehåll.

	Sid.
Redogörelse för Svenska Literatursällskapets årsmöte	1.
Våra äldsta psalmböcker. Af H. SCHÜCK	5.
Atterbomska ungdomsdikter och reminiscenser. Af FREDRIK VET-	
TERLUND	18.
Lekare och Ballader. Af H. SCHÜCK	44.
Bidrag till lösningen af frågan: Hvem har författat Guds Werk	
och Hvila? Af E. WRANGEL	58.
Om Kejsarens mandata och Hertig Georgs af Sachsen bref till	
Luther. Af AKSEL ANDERSSON	70.
Bref från C. J. L. Almqvist. Af M. G.	78.
Leopold och Reuterholm. Af TH. WESTBOM	91.
Svenska Medeltidsförfattare. I. Af H. SCHÜCK	154.
Tillägg till Lekare och Ballader	171.
Tillägg och rättelser till »Atterbomska ungdomsdikter och remi-	
niscenser»	172.
Smärre meddelande:	
Ur en polsk reseskildring från Sverige 1833. Af H—E . . .	175.
Frågor 1 och 2	177.
Svensk litteraturhistorisk bibliografi. XI. 1890. Af E. H. LIND.	

Härjemte medfölja såsom särskildt bihang för år 1891:

Sveriges bibliografi 1481—1600. Af G. E. KLEMMING. III. (1518—1527).
 Utg. af AKSEL ANDERSSON.

Bref rörande Nya Skolans Historia. Utg. af G. FRUNCK. V h.

Redogörelse för Svenska Literatursällskapets årsmöte.

Den 11 Mars 1891 sammanträdde Svenska Literatursällskapet i Upsala till sitt elfte allmänna årsmöte, hvarvid afgafs följande:

Årsberättelse för arbetsåret 1890.

Under det förflutna året har till Sällskapets medlemmar utdelats »Samlaren XI»; »Sveriges Bibliografi 1481—1600» af *G. E. Klemming*, h. 2, omfattande åren 1501—1518; »Bref rörande Nya Skolans historia» utg. af *G. Frunck*, h. 4, omfattande tiden från 1 Jan. till 28 Maj 1811; samt »Bref rörande teatern under Gustaf III», utg. af *E. Lewenhaupt*, h. 1, omfattande åren 1788 och 1789.

Till »Samlaren» hafva bidrag lemnats af fru M. Grandinsson, född Lindblad, Bibliotekarien H. Wieselgren, v. Bibliotekarien L. Bygdén; Doktor J. Paludan i Köpenhamn samt af Biblioteksamanuenserne E. Meyer och E. H. Lind.

Arbetsutskottet har under året haft 2 sammankomster.

Upsala d. 11 Mars 1891.

Eugène Lewenhaupt.

Därefter meddelade en af de utsedde revisorerne prof. P. A. Geijer att någon revisionsberättelse för arbetsåret 1890 nu ej kunde föredragas, enär revision ej kunnat värkställas på grund

af kassaförvaltarens fortfarande vistelse i utlandet. Han föreslog därför att revisionen skulle uppskjutas till senast d. 15 Maj, då extra årsmöte skulle sammankallas, hvilket förslag antogs och förklarades justerat.

Vid den sedvanliga i stadgarne påbjudna utlottningen af en ledamot i arbetsutskottet utlottades professor *C. R. Nyblom*, som änyo invaldes.

Till ledamot i arbetsutskottet efter Professor *H. Schück*, som afflyttat från Upsala, valdes Professor *P. A. Geijer*, hvarefter ordföranden gaf ett uttryck åt sällskapets tacksamhet mot professor Schück för hans betydelsefulla och oförtrutna värksamhet inom sällskapet, som i honom såg sin egentlige stiftare och som under den förflutna tiden af sin tillvaro alltid haft att påräkna hans lifliga intresse och insigtsfulla medvärkan. På Ordförandens förslag beslöts att till professor Schück afsända en tacksamhetsskrivelse, undertecknad af arbetsutskottet.

Till revisorer valdes Docenten *C. V. Wahlund* och Bokhandlaren *A. Josephson* samt till deras suppleanter Licentiaten *B. Risberg* och Docenten *E. Meyer*.

Aftonens föredrag hölls af Grefve *E. Lewenhaupt* kalladt: "*Några blad ur Svenska Teaterns historia 1788—89*".

Vid arbetsutskottets samma dag hållna sammanträde omvaldes Professor *C. R. Nyblom* till ordförande, Biblioteksamanuensen grefve *E. Lewenhaupt* till sekreterare och Biblioteksamanuensen *D:r Aksel Andersson* till skattmästare.

Utskottets öfriga medlemmar äro Professor *A. Noreen*, Professor *P. A. Geijer* och v. Bibliotekarien *L. Bygdén*.

E. L.

Den i årsberättelsen omnämnda revisionen kunde till följd af uteblifven redogörelse från sällskapets distributör i Stockholm, hvarom i revisionsberättelsen närmare ordas, ej ega rum förr än d. 12 Febr. 1892, hvarvid afgafs följande

Revisionsberättelse

öfver Svenska Literatursällskapets räkenskaper för år 1890.

Sällskapets inkomster under året hafva varit:

Saldo från föregående år	3,391: 79.
Årsafgifter af 279 medlemmar	1,395: 00.
Från Svenska Akademien för 20 exemplar	100: 00.
3 ständiga ledamotsafgifter	150: 00.
6 årsafgifter för 1889	30: 00.
1 årsafgift „ 1888	5: 00.
Såldt af lagret	170: 00.
Räntevinst	139: 91.
Debiterade frakter	88: 77.
Gåfva af Frih. N. Silfverschiöld till klichéer för »Sve- riges Bibliografi»	150: 00.
5 i förväg betalda årsafgifter	25: 00.
Summa kronor	5,645: 47.

Sällskapets utgifter under året hafva varit:

Författarehonorar	596: 87.
Boktryckareräkning	1,440: 65.
2 träsnitt	19: 00.
Bokbindareräkning	53: 00.
Distribution (med porto och frakter)	162: 03.
Annonsering	12: 42.
Flyttning af lagret	6: 50.
Rättegångskostnader	78: 45.
Saldo behållning	
Utlånadt mot revers	2,000: 00
I Upsala Sparbank	913: 29
På skattmästarens kreditiv	300: 00
Kontant	63: 26
Summa kronor	5,645: 47.

Genom uteblifven redovisning från Handelsbolaget Stockholms Stadspost för af detsamma mottagna 107 exemplar af sällskapets publikationer för 1890, har sällskapet åsamkats en förlust af 535 kronor, hvartill komma 78: 45 i kostnader för rättegång mot nämnda bolag. Då bolaget nekade att hafva mottagit de sagda exemplaren och ej kunde förmås att redovisa, anhängiggjordes nämligen rättegång mot detsamma med det resultat, att bolaget ådömdes redovisningsskyldighet för det af sällskapet angifna antalet exemplar. Men i trots häraf har af beloppet ingenting kunnat utbekommas, enär bolaget vid företaget utmättningsförsök befunns sakna tillgångar. Genom ofvannämnda förlust, som emellertid ej i minsta mån kan läggas förvaltaren till last, har sällskapets tillgångar under året minskats med 115: 24, hvadan behållningen till 1891 utgör 3,276: 55.

I afvakten på utgången af den ofvan berörda rättegången och af det derefter företagna utmättningsförsöket har definitiv revision af 1890 års räkenskaper ej förr än nu kunnat ske.

Frih. N. Silfverschiöld har äfven detta år till förut skänkta 351 kronor lagt den frikostiga gåfvan af 150 kronor för att därmed bekosta för Sveriges Bibliografi använda klichéer.

Räkenskaperna befunnos samvetsgrannt förda, och det är revisorerna kärt att få föreslå, att Sällskapet tacksamt beviljar skattmästaren full ansvarsfrihet för år 1890.

Upsala den 12 Februari 1892.

P. A. Geijer.

Bernhard Risberg.

Våra äldsta psalmböcker.

Det har med rätta blifvit sagdt, att ingen svensk man inlagt så många förtjänster om bevarandet af vår äldsta literatur som f. d. Öfverbibliotekarien G. E. Klemming. Hans samlarifver i förening med en sällsynt upptäckarlycka, hvilken endast möjliggjorts genom hans enastående kännedom om svensk literatur, röjer sig på alla områden af denna literatur. För att genom ett exempel belysa, huru omfattande och betydande dessa upptäckter varit, har jag här lemnat en kortfattad redogörelse för 1500-talets psalmböcker. Det visar sig lätt vid ett studium af dessa, att vi för vår kännedom om de flesta stå i tacksamhetsskuld till denne oförtrutne forskare.

Vår äldsta lutherska psalmbok förskrifver sig, såsom Klemming (Ur en Antecknares Samlingar 1:sta uppl. 163, 164) visat, från 1526, ehuru intet exemplar numera är känt af denna upplaga. Den 14 maj 1527 afgaf nämligen Gustaf Vasa följande svar på dalkarlarnes klagomål:

12. Tiil then xij:te som ær om thet luterij ath ther om ær störstha ropit besynnerliga om then predican j Stocholm och suenska wisor och sångh. Suar
Om the suenska visor eller sånger forundrar :h: nade ath thet straffas i Stocholm, effther thet ær sider cringom alth rikit j alla soknakirker, ath man plæger ther quæda på suensko och låffua gudh, oc ær jw så gotth ath thet sker på vårth egiet mål thet wij forstå, som på latina thet man doch inthet forstå.»

En lycklig tillfällighet lemnar oss åtminstone någon kännedom om innehållet i denna nu förlorade psalmbok. 1529 trycktes i Rostock Ludowich Dietz Een ny handbog, med Psalmer, hvilken samling troligen endast är ett omtryck af Claus Mortenssens nu förlorade danska psalmbok, tryckt i Malmö 1528. (Se Brunn: *Psalmes-bøger fra Reformationstiden*. Kjbn. 1865). Fol. LXII i detta arbete läses: »Tesse effterfølgende tre sange er vdtagne aff thet Swenske Exemplar». De tre psalmer, hvilka således stått i vår äldsta psalmbok, äro *Then som wil cen Christen hede, O Jesu Christ som mandom tog* och *O Herre Gud aff himmerig*¹⁾. Det årtal, som ofvan gifvits denna psalmbok, stöder sig endast på en sannolikhetsberäkning. Då arbetet omtalas i maj 1527 och då redan gifvit anledning till klagomål från den jämförelsevis aflägsna provinsen Dalarna, kan boken svårligen vara yngre än slutet af 1526. Då vidare någon protestantisk litteratur ej är känd i vårt land före 1526, är det ytterst sannolikt, att denna psalmbok ej håller tryckts före detta år. Att det verkligen är vår första psalmbok, som här åsyftas, och icke några muntligen eller i handskrift cirkulerande psalmer, visas af titeln: »Suenska visor eller sånger». 1536 års psalmbok, den äldsta hvars titelblad bevarats, heter nämligen »Swenske songer eller wisor».

Om psalmboken af 1530 ägde man kännedom redan under 1700-talet, då boken fanns i E. Brenners bibliotek. Sedan detta exemplar förkommit, troligen vid den Rålambska boksamlingens brand 1751, inskränkte sig ens vetande härom till en i Sv. Mercurius för 1756 intagen beskrifning på det Brennerska exemplaret. 1871 lyckades dock Klemming att finna ett i det närmaste fullständigt fragment af samma upplaga, hvilket fragment han samma år utgaf af trycket. Utom de tre psalmer, hvilka bevisligen funnits redan i 1526 års upplaga, förekomma här *O Fadher wår barm-*

1) En hänvisning på samma psalmboksupplaga förekommer — såsom Beckman visat — troligen äfven i 1529 års Handbok: »Sedan medhan iorden kastas på lijket måå the sinnga thenne sång eller och noghon annan: Wij som leffue påå werlden her» etc. Härefter tryckes hela psalmen — troligen efter 1526 års psalmbok.

hertigh och godh, Wij troo på alzmectig gudh, Vij som leffue på werlden här, Var gladh tu helga Christenheet, Förbarma tich gudh öffuer mich, Jesus Christus är wor helsa och Een iomfru födde jtt barn j dagh, hvarjämte vi af beskrifningen på det fullständiga Brennerska exemplaret veta, att ännu fem visor förekommit. Skulle företalet — såsom det uppgifves i Sv Mercurius — hafva innehållit uppgiften, att »desse Psalmer warit de aldräförste, som gjordes efter Reformationen och på Swänska uti Församlingen sjungdes», så får väl upplagan af 1530 betraktas blott såsom ett omtryck af 1526 års text.

Vår tredje psalmbok, länge ansedd såsom vår första, bär tryck-året 1536. Af denna, som endast är känd i tvänne, något varierande exemplar, utgaf Klemming 1862 en ny upplaga. Psalmerna äro här tillökade med följande, hvilka icke förekommit i 1530 års upplaga: *Gudh warder liknat widh en man, Enom konning tectes thet så, Om en rijk man her siunge wij, En riker man wellogher han, Wor gud är oss een weldigh borg, Af diuopsens nödh ropar iach til tich, Sell är then man som fructar gud, Vtan herren faller oss til, Lat thet icke förtryta tich, Then onde wactar ther nogh vppå, Gör wel och lät alt ondt bestå, Gud ware oss barmhertig och mild, Tesse äre the tiyo bwd, Vij loffuom Christ en konning bold, Gud aff sinne barmhertigheet, Hwar man må nw wel glädia sich, Verldenes frelsare kom här, Christe som liws och daghen är, Nw är kommen wor påsca frögd, Jesu tu est wor saligheet, Kom helge ande herre god, O herre gud som all ting skop, Epter gud's skick går thet så til, Gläd tich tu helga Christenheet, Sich frögde nw himmel och iord, Jesu som är wor frelsare. Nw bidie wij then helga and, Christus then rette herren, Gud wari loffuat och högeliga prijsat, O herre gud tijn helga ord, Gud som all ting skapade sich til loff och prijs¹⁾ och O rene gud's lamb, hvarjämte fyra visor — redan kända från 1530 års psalmbok — följa såsom ett särskildt tillägg.*

Vår fjärde, hittills ej beskrifna psalmbok²⁾ är endast känd i

1) Förekom handskrifven i det Brennerska exemplaret. dock i annan form.

2) Se dock Beckman: Svensk Psalmhistoria sid. 990.

några fragment, hvilka upptäckts af Klemming¹⁾. Boken har innehållit 1) en kalender, 2) en psalmbok, 3) en evangeliebok. Psalmboken uppgifves vara »Tryckt j S holm Aff Amu . . . Laurentzson. An . . . 1543», evangelieboken däremot: »Tryckt j Stockholm Aff Amund Laurentzson An. 1544». Bland psalmboksfragmenten finnas lyckligtvis några — tyvärr dock mycket skadade²⁾ — blad af innehållsförteckningen. Den lyder.

O Herre Gudh tijn helga	lx.
O Jesu Christ som	xliij.
Om en rijk man här	xxxiiij.
O rene Gudz Lamb	lxix.
O tu helge Ande	liij.

S.

Säl är then man	xxv.
Sigh frögde nu him	lxviiij.

T.

Then Onde wachtar	xix.
Then som wil en Christ.	viiij.
Thessa äro the tiyo	v.

V.

Victime Paschali lau	xlx.
Vthan Herren faller	xxiiij.

W.

Waka vp waka vp j	lxij.
War gladh tu helga	xxxix.
Wår Gudh är oss een	xvij.
Wår Herre Christ kom	xij.
[Werlde]nnes Frelssare	xxx...
[Wij tro]o vppå alzmec	viiij.
Wij loffuom Christ.	xxxviiij.
Wij som leffue på	xlv.

1) Fragmenten visa oss t. o. m. två variantexemplar af samma upplaga. Sannolikt hafva vi här några korrekturafdrag.

2) Egentligen finnes blott ett blad, men detta i — tre exemplar.

Fragmenten visa oss dessutom, att följande psalmer förekommit: *Gudh som all ting skapadhe*¹⁾, [*Lät oss then*]na kropp begraff[ua]²⁾, *Sigh frögde nu himmel och iord*³⁾, *O rene Gudz Lamb*⁴⁾, *Förläna oss Gudh*⁵⁾, *Glädh tigh tu helga Christenheet*⁶⁾, *Jesu som är wor [Frelsare]*⁷⁾, [*O herre gud tijn helga ord*]⁸⁾, [*W*]aka vp, waka vp⁹⁾ och *Af Adams fall är plat*¹⁰⁾.

Häraf framgår, att psalmboken af 1543 icke är ett rent omtryck af den närmast föregående. Af de 26 psalmer, som man känner af denna upplaga, äro fem nya, nämligen *Af Adams fall*, *Lät oss thenna krop begraffua*, *O tu helge Ande*, *Victime Paschalis* och *Wår Herre Christ kom*.

Den femte psalmboken — eller rättare ett fragment af denna — upptäcktes helt nyligen af Klemming. Dess titel är: »Then Suenska Psalmeboken förbättrat och med flere Songer förmerat och Kalendarium. Stocholm 1549». Tyvärr finnes endast kalendariet — och ej ens detta alldeles fullständigt — i behåll.

Den sjätte psalmboken: »Then Swenska Psalmeboken förbättrat och medh flere Songer förmerat och Kalendarium. Anno 1567» kännes blott i ett enda, på Lüberöd förvaradt exemplar, hvilket 1883 genom G. E. Klemmings försorg utgafs i ljustryck af fotografen J. Jæger. Denna upplaga är betydligt förökad i förhållande till den af 1536. Under det att innehållsregistret i den sistnämnda upplagan endast upptager 46 psalmer, visar oss registret i 1567 års psalmbok ej mindre än 101.

1) Nästan fullständig.

2) Fragment af 1:sta och 2:dra strofen.

3) Se innehållsförteckningen. Fullständig.

4) Se innehållsförteckningen. Fullständig.

5) Fullständig.

6) Strof. 8 och 7 samt fragm. af str. 1, 4, 5 och 6.

7) Fragm. af str. 1 och 2. Strof. 3, 4, 5, 6, 7 fullständiga.

8) Fragm. af strof. 3; 4, 5, 6, 7, 8 och 9 fullständiga. Se innehållsförteckningen.

9) Str. 2, 9 och 10 fullständiga; strof. 1, 3, 8 och 11 i nästan fullständiga fragment. Se innehållsförteckningen.

10) Strof. 1, 2, 3 och 5 fullständiga, fragment af 4, 6, 7, 8 och 9.

Den sjunde psalmboken utkom 1572. Äfven af denna upplaga är blott ett, i Upsala universitetsbibliotek förvaradt, exemplar känt, hvilket genom G. E. Klemmings försorg utgafs 1886 i fotolitografiskt aftryck hos Börtzell. Undantager man, att två nya psalmer här blifvit tillagda, är denna upplaga endast ett aftryck af närmast föregående. Till denna upplaga har dock såsom själfständiga arbeten fogats fyra religiösa diktsamlingar. I. består af sju psalmer: *Hela werlden beklagar sigh, Alena til tigh Herre Jesu Christ, Medhan wij leffue j werlden til, Vaker vp j Christne alle, En syndigh man som lågh i syndsens dwala, Ewinnerligh är mitt hoop til Gudh, och O Gudh hwem skal iagh klaga.* II. upptager elfva stycken, bland dessa de fyra, som redan förekommit i tillägget till 1530 och 1536 års psalmböcker. III. innehåller sex parabler med sångnoter. IV. upptager blott *Een Wijsa om Dryckenskap.*

Den åttonde psalmboken är endast känd genom ett af Klemming funnet fragment: »Then Svenska Psalmeboken förbättrat och medh flere Songer förmerat och Kalendarium. Anno 1582». Endast Kalendariet, några blad af evangelieboken samt tvänne ark af psalmboken äro bevarade. Dessa senare, arken B och H, äro föga upplysande för denna psalmbok, då de psalmer, som här upptagas, allesamman återfinnas på motsvarande ställen i såväl 1572 års som 1586 års psalmbok.

Af den nionde psalmboken, ännu okänd för Beckman, äger Upsala universitetsbibliotek ett exemplar, förvärfvad af J. H. Schröder: Then Svenska Psalmboken förbättrat, och medh flere Songer förmerat. Kongl. Bibl. äger ett — dock defekt — exemplar, hvilket förvärfvats af G. E. Klemming. Enligt uppgift i slutet af boken är denna »Tryckt j Keyserlige fry Rikes Stad Lybeck, aff Johan Balhorn. Anno Domini MDLXXXVI». I sin bekanta psalmhistoria (s. 992) nämner Beckman om en »psalmbok, tryckt mellan 1572 och 1586». Det ark af denna, som Beckman sett, men hvilket nu synes vara förloradt, har icke tillhört 1582 års, af Beckman okända, psalmbok, utan den likaledes för honom obekanta Lübeckupplagan af 1586. Denna sistnämnda innehåller 19 psalmer, hvilka icke

funnits i 1572 års upplaga, men af dessa hafva ej mindre än sex (parablerna) hämtats ur den till nyssnämde psalmbok fogade samlingen III (således alla där införda stycken) och 2 ur samlingen II; direkt nya äro således blott elfva psalmer. Till denna psalmbok fogades ett tillägg: »Några nyttigha andeligha Wijsor Anno MDLXXXVI». I detta tillägg äro alla de sju psalmerna ur samlingen I upptagna, de återstående nio ur samlingen II samt dikten i IV; dessutom finnes här »Een ny Wijsa, om Christi Födhelse» (*Frögder idher alle*).

Den tionde psalmboken, känd i tvänne på Kongl. Bibl. förvarade exemplar, trycktes i Stockholm samma år (1586). Med ett enda undantag (*Christe san daghsens Liws*, som endast finnes i Lübeckpsalmboken) upptager den alla de psalmer, som funnits i den närmast föregående psalmboken. Men dessutom har den tillfogat sex nya — däribland *Frögder idher alle* — samt alla de stycken, hvilka stått i Bihangen till 1572 års psalmbok, endast med undantag för den starkt polemiska *O Rom går thet nu så med tigh*. Skilnaden mellan denna och den i Lübeck tryckta psalmboken är således endast, att Stockholmsupplagan upptagit fem nya stycken, som ej funnits i den föregående, samt att den fullständigt — med ett enda undantag — i sig inkorporerat 1572 års Bihang, ur hvilka endast åtta psalmer tagits för själfva Lübeckpsalmboken, under det att de flesta hänvisats till ett särskildt tillägg, bland dessa äfven dikten *O Rom går thet nu så med tigh*, hvilken däremot alls icke upptagits i Stockholmsupplagan.

Den elfte svenska psalmboken trycktes likaledes i Stockholm: »Then Swenska Psalmboken, På nytt öffuerseedd, förbättrat och medh flere Songer förmerat. Och Calendarium. Anno 1594». Sju nya psalmer äro här tillagda, men för öfrigt skiljer denna edition sig ej från Stockholmsupplagan af 1586.

Den tolfte psalmboken är ett i Lübeck 1594 gjordt slarfvigt aftryck af Stockholmsupplagan af samma år. Det enda kända exemplaret saknar början och slut.

Några flera psalmböcker äro ej bekanta från 1500-talet. Visserligen hafva äldre författare talat om upplagor af 1531, 1585 och 1587, men uppgifterna härom bero sannolikt, såsom Beckman förmodat, på missförstånd. Att någon eller några upplagor funnits mellan 1549 och 1567 är däremot ganska möjligt. Med en viss rätt kan till psalmbokslitteraturen äfven räknas »Een liten Song-book til at brukas j Kyrkionne» (folio, utan år, men — såsom Klemming genom anteckning å bokens insida visar — tryckt 1553; ny, något ändrad upplaga — i kvart — samma år). De egentliga psalmer, som här förekomma (»Fölia nu någhra Hymner») återfinnas alla i 1536 års psalmbok. Dessa äro 12 till antalet, men dessutom läsas här på annat ställe i boken tvänne andra psalmer, hvilka veterligen ej förekomma förr än i 1567 års psalmbok (*Alle Christne frögda sigh* och *Jesus Christus han är worden*). Förmodligen hafva dessa psalmer redan funnits i 1549 års psalmbok.

Ehuru sålunda tolf olika psalmböcker finnas från 1500-talet, kan man dock näppeligen tala om 12 olika upplagor. Upplagornas antal har jag tänkt mig vara följande.

Den första upplagan utgafs 1526 och af denna är psalmboken af 1530 troligen endast ett omtryck.

Den andra betydligt tillökade upplagan utkom 1536. 1543 trycktes denna om på nytt, ehuru något tillökad. Då egentligen endast en del af innehållsregistret finnes i behåll, är det naturligen svårt att döma om tilläggens mängd. Men att de ej varit betydande torde framgå af en jämförelse mellan det antal på bokstäfverna S, T, V och W börjande psalmer, som finnas i 1536, 1543 och 1567 års editioner.

	1536.	1543.	1567
S	2	2	4
T	3	3	6
V	1	2	2
W	7	8	9
	13	15	21

Om förhållandet i det hela vore detsamma mellan 1536 och 1543 års psalmböcker, skulle den sistnämnda endast hafva ökat med sju eller åtta nya stycken.

Den tredje upplagans utgifningsår är däremot svårare att bestämma, då vi ju endast äga titelbladet af 1549 års psalmbok, men då arbetet här säges vara »förbättrat och med flere Songer förmerat», får man väl antaga, att vi här hafva att göra med en väsentligen ny upplaga samt att 1567 års psalmbok i det hela endast utgör ett omtryck af denna. Såvida detta är fallet, så synes denna 1549 års upplaga verkligen förtjäna namnet »förbättrat och medh flere Songer förmerat». 1543 års psalmbok kan ej hafva innehållet mer än mellan 50 och 60 sånger, under det att den nya upplagan af 1549 antagligen innehöll omkring 100. 1572 års text är med säkerhet blott ett omtryck af 1567 års. Likväl uppgifves boken vara »förbättrat och medh flere Songer förmerat», en uppgift, som naturligen beror därpå, att föregående psalmboks titelblad ordagrant aftryckts. Samma uppgift å titelbladet af 1567 års edition beror också förmodligen därpå, att 1549 års upplaga här helt enkelt aftryckts på samma sätt, som man 1572 aftryckte 1567 års text.

1572 års psalmbok kan med en viss rätt äfven räknas såsom vår fjärde psalmboksupplaga, så vida vi betrakta denna och de vidfogade bihangen såsom ett helt. I 1582 års tryck började man troligen redan att inkorporera en del af dessa andliga visor i själfva psalmboken. I den i Lybeck 1586 utgifna texten, som antagligen endast är ett omtryck af 1582 års edition, har detta med säkerhet delvis skett, under det att 1586 års Stockholmsupplaga i sig redan fullständigt upptagit alla dessa förut såsom bihang medföljande visor (utom en). Med några mindre tillägg aftrycktes denna text sedermera i Stockholm 1594, hvarpå denna edition ånyo utgafs i Lybeck samma år.

Fråga vi nu efter dessa upplagors utgifvare, måste vi inskränka oss till mer eller mindre sannolika gissningar. Att de båda första (1526 och 1536) utgifvits af Olavus Petri, stödes icke af några yttre

skäl, men är icke dess mindre ett allmänt antagande, hvilket dels bestyrkes af stilen i företalet till 1536 års upplaga, dels af Olavus ställning till reformationen. Då den första psalmboken utkom, fanns knapt någon annan protestantisk lärare i vårt land än han — åtminstone ingen af betydelse —, och det är därför ytterst antagligt, att han utgifvit vår första psalmbok, liksom han utgifvit vår första katekes, vår äldsta protestantiska testamentsöfversättning, vår mässa och vår handbok. Det tillägg till psalmboken, hvilket troligen fanns redan 1526 och med säkerhet 1530: Någre wijsor eenfaldeliga vtsatta for them som lust haffua at quädba eller höra om Antichristum och hans wesende, detta tillägg härrör tydligen från en annan författare, och dess innehåll är äfven vida mera polemiskt än psalmbokens. De olika strofernas begynnelsebokstäfver i den första dikten gifva oss namnet Olaf Svensson, och troligen är det denne föröfrigt okända författare, som skrifvit de fyra dikter, af hvilka tillägget består.

Den tredje upplagan utgafs på en tid (1549), då Olavus Petri redan slutat sin värksamhet, — han dog tre år därefter —, och då vården om kyrkans angelägenheter redan öfvergått i broderns händer. Det är därför antagligt, att han, som då ombesörjde alla kyrkliga skrifter, äfven ombesörjt denna nya upplaga, hvilken äfven förblef gällande under hans lifstid. Ett yttre skäl för detta af alla gjorda antagande finnes äfven. Laurentius Raymundi, hvilken förmodligen föddes på 1570-talet och således kan anses såsom tämligen vitnesgill, då det gäller att bedöma den allmänna meningen vid slutet af 1500-talet, talar i sin *Historia Liturgica* (s. 110 i den tryckta upplagan) om Luthers psalmer, »dem sedan den märkelige och salige Herren, Äroke-Biskopen M. Lars Petri Nericius, som hade varit Lutheri discipel, förswenskade, och äro här i Swerige sedan med god skiäl efter Reformationen icke allenast uti Församlingarne på tiderna, utan ock jemwäl dageliga utaf Gudfrucktiga Menniskior, til mycken rättelse och tröst, brukade wordne. Den samma vår Swenska Psalmbok» etc.

Vi vända oss nu till bihangen från 1572, hvilka kunna anses såsom vår fjärde psalmboksupplaga.

Samlingen I. Den första af de där upptagna psalmerna (*Hela världen beklagar sigh*) förekom i tryck redan i En lithen Tröst-bock, en af Laurentius Petri Gothus 1564 öfversatt uppbyggelse-skrift. I slutet af boken har utgifvaren aftryckt densamma under titel: En ny wijsa, huru Menniskian sigh beklagha måå, oc åther trösta skall: Dichtadh aff L. P. G. Därefter följer: En annor wijsa, til ath åkalla Gudh (*Allene till tigh Herre Jesu Christ*)¹⁾, hvilken dikt äfven i samlingen 1572 följer näst efter den förut-nämnda psalmen. Det uppgifves väl ej, att dikten författats af L. P. G., men detta kan hafva sin naturliga förklaringsgrund däri, att denna dikt icke i likhet med den förra är en originalpsalm, utan en öfversättning från tyskan. Det är således säkert, att Laurentius Petri Gothus författat samlingens första dikt och ytterst sannolikt att han öfversatt den andra. De öfriga fem psalmerna, af hvilka alla utom den fjärde (*Vaker vp j Christne alle*) lära vara svenska originalpsalmer, förekomma här för första gången och härröra väl äfven de från samme författare som de båda första. I stil och åskådningssätt visa de stor öfverensstämmelse; särskildt företer den tredje (*Medhan wij leffue j världen til*) stora likheter med den första. Laurentius Petri Gothus ställning till dessa psalmer förklarar ock deras följande öden. »När nu — säger Beckman sid. 879 — i följd af presterskapets Postulata 1593 flera psalmer och däribland de fem här anförda svenska originalpsalmer, som hade blifvit intagna uti psalmböckerna af 1586 och 1594, uteslötos ur nästföljande psalmboksupplagor af 1601 och 1607, samt inflyttades uti de hvardera af dem åtföljande Bihang, kallade Någhra nyttigha Andelighe Loffsånger och wijsor, så finnes anledning till den förmodan, att under dessa Postulata legat ett antipapistiskt nit, som isynnerhet bröt ut emot originalpsalmerne af en författare, som hade värkat för K. Johan III:s religionsåsikter».

1) Beckman har egendomligt nog ej observerat, att denna dikt är tryckt redan 1564. Han känner den blott från samlingen af 1572.

Samlingen nr. II synes bestå af åtskilliga under tidernas lopp tillkomna protestantiska sånger. Där finnas dels fem nya psalmer, dels de fyra sånger, hvilka såsom särskildt bihang åtföljt redan 1530 (1526) års psalmbok, dels en dikt (*Jesus upå korsit stodh*), som med samtidig stil skrifvits på ett rent blad i slutet af 1536 års psalmbok. Till ingen af de nya psalmerna är den svenske upphofsmannen känd. Måhända kan man dock våga en gissning om denna samlings ursprung. Psalmböckerna af (1526), 1530 och 1536 hade haft ett särskildt bihang, i hvilket fyra af de här intagna psalmerna inrymts. Om ett dylikt bihang funnits i 1543 och 1549 års psalmböcker, veta vi ej; det bevarade exemplaret af 1567 års psalmbok äger icke något bihang, men omöjligt är icke, att ett dylikt funnits åtminstone i 1549 års upplaga. Detta förefaller desto rimligare, då vi eljes nödgas antaga, att dessa populära sånger ej omtryckts mellan åren 1536 och 1572. Se vi på 1500-talets fullt *bevarade* psalmböcker, finna vi, att dessa — vanligen i ett särskildt bihang meddelade — dikter förekomma i alla psalmböcker utom 1567 års. Om, såsom jag därför gissningsvis vågar förmoda, 1549 års (samt möjligen ock 1567 års) psalmbok ägt ett dylikt bihang, förefaller det mig ganska troligt, att det är just detta, som vi återfinna i samlingen II. Detta antagande styrkes af den gynn samma behandling, som de här införda psalmerna rönte efter det protestantiska partiets seger. Af dess elfva psalmer upptogos sju i själfva psalmboken 1601, under det att endast tre hänvisades till bihanget¹⁾.

Om den tredje samlingens författare hafva vi sannolikt en antydning i ett yttrande af ärkebiskop Paulinus Gothus vid riksdagen 1640 (se Ups. Bibl. Nordin folio 40). »Psalmböckerne som nu ähre i bruk ähre treggiehandha. Then första ähr then gamla psalmboken som trycktes i Saligh Episcopi Nericiani tidh, hwilken ähr een wacker och een rätt psalmbok». Med anledning af åtskilliga anmärkningar rörande denna psalmbok indelar han psalmerna i följande kategorier:

1) Dikten *Een minnes orsegt* uteslöts alldeles.

»1 classis est generalis totius psalmodiæ, then uthi Catechismus pars generalissima sitt rum haffwer.

Jn 2:da classe est praxis Catechismi ex psalmis davidicis.

Jn 3:tia: Parabolæ Evangelicæ, och ther wij finge bruka vårt ämbetes friheet, kunde thenna Classis, Exemplo B. Lutheri medh mongha herliga psalmer förökas. M. Petrus Benedicti, beatæ memoriæ Pastor Sudercopensis, qui postea Episcopus tandemque co(n)-stitutus est, medhan han war pastor componerade han mongha merkelige psalmer, och sändhe them nedher i scholan att siungas».

Vid den tid dessa parabler trycktes, tjänstgjorde Petrus Benedicti som professor i Upsala, hvarför det förefaller ytterst sannolikt, att samlingen III utgöres af hans kort förut skrifna parabler.

Författaren till visan om dryckenskap är icke känd. Men då själfva frågan var en bland dem, som lifligast intresserade ärkebiskop Laurentius Petri, hvilken som bekant därom utgaf en särskild skrift, kan man ju möjligen gissa på den gamle ärkebiskopen såsom denna dikts författare.

H. Schück.

Atterbomska ungdomsdikter

och

Atterbomska reminiscenser.

I.

»*Vitterhelens vänner*» (V. V.) upplöstes som bekant troligen mot slutet af 1805. Sällskapet saknades väl knappast af någon så mycket som af dess sist invalde ledamot, den unge östgöta-studenten Per Daniel Atterbom. Under den tid som nu följde ända till dess Atterbom stiftade det nya sällskapet »*Musis amici*», har den unge skaldens poetiska alstring gått hand i hand med hans literära studier. Men de stycken, som i författarens tryckta dikter (1837—38) daterats 1806, äro tydligen alla i grund omarbetade på Atterboms vanliga sätt. Ända till den aldra sista tiden har man icke i dess bevisligen ursprungliga skrud känt något så gammalt poem af Atterbom.

En grufva för forskningar angående denna tidiga, förauroristiska period öppnades af lektor G. Frunck i hans förtjänstfulla »*Bidrag till kännedomen om nya skolans förberedelser och första utveckling*» (Stockholm 1889), där han riktat uppmärksamheten på en tidning i Atterboms gymnasiestad, nämligen *Linköpingsbladet*¹⁾. Detta blad synes hafva varit en af decenniets »finare» landsortstidningar och röjer starka literära intressen. Poem, oftast i akademisk stil, omväxla med noveller (såsom en typiskt sentimental Wertherhistoria,

1) Bondén uppgifver väl i sitt tillägg till Hammarakölds Sv. V., att Atterbom haft poemer i Linköpingsbladet 1806, men de hafva aldrig blifvit framdragna eller belysta.

»Den Krimiska Werther» i n:o 83 för 1806), hvartill bland annat komma polemik och — *con amore* berättade fruntimmershistorier i tidens naiva ton. I n:o 101 har man aftryckt Tegnér's »Nelson och Pitt» utan att uppgifva källa och författarnamn.

Jag upptager först de tvänne dikter, som lektor Frunck påträffat (n:ris 20 och 26) och aftryckt i sina »Bidrag etc.» utan att likväl därstädes ingå i den märkliga literaturhistoriska analys, till hvilken särskildt den första utaf dem inbjuder. För poemens text hänvisar jag till Fruncks bok, sidd. 42—44. Det är bekant, hur bland de unge aurorabröderna endast Atterbom och Elgström — men de också fullständigt — från början ansetts hafva alldeles hållit sig oberoende af föråldrade literära mönster. Äfven Atterboms äldsta, hittills kända dikter äro rent nyromantiska, utan spår af denna successiva brytning med en äldre skola, hvilken tydligt låter påvisa sig till exempel hos Stagnelius och Es. Tegnér. Man har visserligen känt en *tid*, om än ingen poesi från densamma, då Atterboms vetgiriga ströftåg på literaturens mark föga sträckte sig utom den akademiska lustgården. Det motto han tog sig vid sitt inträde i V. V. var ju ur Valerius, fastän å andra sidan så betecknande för Atterbom själf som ett ställe ur en »akademisk» poet gärna kunde vara (se Böttigers afh. om Auroraförbundet i Sv. Akad. Handl. fr. 1796, del 49). Men snart växte Atterbom ifrån Valerius och blef som bekant missnöjd med förbundsbrödernas gärder åt den psevdoklassiska smaken, ja sökte förgäfvos genomdrifva en punkt i stadgarna, enligt hvilken intet stycke i valerianskt manér finge inom sällskapet upptagas till pröfning.

I det första af de poem, som Frunck offentliggjort, röjas ännu hos den revolutionära skolans egen chef tydliga spår af just den psevdofilosofiskt-moraliserande riktning, som han och hans skola inom kort så radikalt skulle bekämpa. Ja, poemets titel »Öfver hoppet om ett tillkommande lif» låter oss ju *endast* förmoda en af dessa didaktiska prisskrifter, som då ofta iusändes till svenska akademien och där vunno pris. I stil, språk och målningssätt framträder brytningen. Här finnas väl redan, fastän i ganska

omogen form, en mängd drag af nyromantikens och Atterboms senare manér; intet samtida »filosofiskt» stycke har denna färgläggning. Syftningen på känsla, fantasi och elegisk stämningsmålning är oförtydbar. Men på samma gång den nya tiden sålunda gifver sig tillkänna, ljuder här ock en efterklang såsom i följande stycke:

»Om förtjensten, stängd från bröd och lycka,
Trånar bort i uselhet och nöd,
Grånad stapplar vid en murken krycka,
Suckar ibland törnen till sin död;
Om den Redlige sin skullra sänker,
Rysligt höjd af orättvisa ned» etc. etc.

Hvem skulle tro, att han här hade för sig »Blommornas» lyriskt-musikaliske skald!

Det är nästan symboliskt för poemets amfibienatur, att det äger i skön sämja både det gamla förhånade akademiska rimparet »bygd-dygd» och de — sedan lika smädade — fosforistiska rimmen »ljusning» och »tjusning».

Men vid sidan af den egentligen akademiska smaken röjas här spår af ännu en annan bland tidens vittra strömningar, den s. k. *sentimentalitetslitteraturen*, hvilken ytterst utgått från Rousseau och sedermera hufvudsakligen påverkats af »Werthers Leiden» för att slutligen nedajunka till fullkomlig trivialitet. Å ena sidan kan riktningen väl sägas hafva förlorat sig i romantiken, men den platta kälkborgerligheten hos en Lafontaine, en Kotzebue och en Iffland (liksom hos Lindegren härhemma) blef tillika föremål för den romantiska skolans ständiga och berättigade ironi.

Det saknar sålunda ej literaturhistoriskt intresse att påvisa, att nämnda riktning äfven kan skönjas hos en af romantikens chefer, hos hvilken man förut ej uppmärksammat någon påvärkan från detta håll. Jag anför följande strof ur Atterboms här afhandlade stycke:

— — — — —
Nej, O Himmell om jag stundom irrat
Och min sinnlighet mig vilse fört,
Det är menniskor som mig förvirrat,
Det är menniskor som mig förfört.

Menskor! Ej bland Er ett ädelt hjerta
Klappa får — I len ju åt dess smärta,
Kallen känslans utbrott raseri
Och fördömmen — för att vise bli.»

Och längre ner omtalas t. o. m. den »sköna själen».

I detta poem sammanflyta sålunda tidens stora literära strömningar, påtagligt och bestämdt skilda som alltid hos ungdomligt oafslutade personligheter. Akademisk didaktik och sentimentalitetslyrik skönjas vid sidan af romantisk stämningspoesi (såsom i den första strofen och isynnerhet i början af den sista). Man märker författarens begåfning såsom skald, men genom teatergesterna, genom detta fråssande i en diktad, bedröflig situation, hvarunder barnets oerfarenhet tittar fram som gossens ansikte under den tragiska masken, gör stycket ändå ofta ett komiskt intryck.

I det andra af Atterboms ungdomspoem — »Till minnet», undertecknad P. D. A. — som Frunck offentliggjort, äro både ämnet och behandlingen mera rent romantiska. »Till minnet» erinrar för öfrigt i form, och icke till sin fördel, om vissa thorildska stycken, isynnerhet därigenom att det är orimmadt, *ehuru* strofen ingalunda har den plastiska byggnad, som gör rimmet blott och bart till en öfverflödsdekoration.

Skalden har också insett detta. Redan i Poet. kal. för 1812—13, andra uppl. och därpå i ytterligare förskönad omarbetning i Saml. Dikter, införde han ett nytt poem »Till minnet» (dateradt 1806!) af ett annat djup i stämningen, emedan en annan erfarenhet nu låg bakom. Äfven denna dikt är orimmad, men iklädd den alkaiska värrens plastiska rytmer i stället för den »skytiska» dräkt, som passade Thorilds genius.

Bägge de af Frunck aftryckta styckena äro *klarare* än den äldre atterbomska poesi, man hittills känt, i allmänhet är, och de visa således äfven i detta afseende öfver på ett tidigare literaturskede.

* *

*

I »Linköpingsbladet» för samma år har jag emellertid påträffat ännu andra »atterbomiana», dem lektor Frunck ej tyckes hafva lagt märke till. Möjligen har hans exemplar af årgången varit lika defekt som det, hvartill jag haft tillgång, nämligen det som kommit till Lunds universitetsbibliotek och där till exempel *just de tvänne nummer* saknas, hvilka innehålla de af Frunck funna styckena.

I förbigående anmärker jag den prosatolkning af Herders paramyt »Den döende svanen», hvilken återfinnes i tidningens n:o 54. Jag vill icke påstå, att den är af Atterbom, men den har måhända gifvit honom någon yttre anledning till hans egen hexametriska öfversättning, hvilken läses i *Elegant-tidningen* för den 19. dec. 1810 (n:o 48), i *Fosforos' mars-aprilhäfte* för 1811 samt omarbetad i skaldens saml. dikter (1837—38).

Men i n:o 57 påträffas den unge Atterbom med visshet ånyo. Han har bortlagt initialerna P. D. A. och iklädt sig en psevdonym, som tyckes visa hän på hans tidiga kärlek till nordens gamla sagor. — Det gör ett eget intryck på läsaren att plötsligt upptäcka ett stort, allmänt känt författarnamn bakom en obekant, anspråkslös psevdonym i en bortglömd landsortstidning. Och detta hälst så framt poemet hör till dem, vid hvilka man företrädesvis har fäst sig.

På anförda ställe läser man nu poemet »Anderöst» i dess första, rudimentära atterbomska skepnad, här kalladt »*Röst från den Oförgätligas anda*» och undertecknad med psevdonymen — »*Sigurd*». Den lilla allmänhet, som ännu känner till vår störste lyriske skald, har läst det underbara stycket i andra delen af *Lycksalighetens ö*; uti äldre skepnad förekommer det äfven i *Eleganttidningen* n:o 27 under rubrik »*Andesång*» samt i andra uppl. af *Poet. kal.* för 1812—13¹⁾; en strof finnes — med musik — i suppl. till *Poet. kal.* för 1813 (»*Anderöst*»).

Men dess första version är *Linköpingsbladets*, hvilken, så vidt jag vet, har varit alldeles okänd. Poemet är här en tämligen svag

1) Utkom 1816. Här kallas poemet »*Anderösta*». Slutversionens nuvarande andra strof har tillkommit. Jfr nedan.

öfversättning af Matthissons sköna »*Lied aus der Ferne*»; det söker emellertid sluta sig nära till originalet och har fyra strofer liksom detta; i slutversionen har Atterbom borttagit en och tillagt två. Men diktens egenskap af öfversättning har han icke angifvit förrän 1810 i *Eleganttidningen*. Sedan nämner han icke Matthissons poem. Rubriken i *Linköpingsbladet* syftar på den tidigt döda »*Carolina*», den »lilla barndomsbrud», som Atterbom besjungit i flera poem redan från dessa år.

Jag aftrycker här Matthissons original jämte öfversättningen i *Linköpingsbladet*, hvarmed må jämföras versionen i *Lycks. ö.* Jfr äfven det uppgifna numret af *Eleganttidningen* och den uppgifna kalendern.

Matthissons text.

Lied aus der Ferne.

Wenn in des Abends letztem Scheine
 'Mir eine lächelnde Gestalt
 Am Rasensitz im Eichenhaine
 Mit Wink und Gruss vorüberwallt,
 Das ist des Freundes treuer Geist,
 Der Freud' und Frieden dir verheisst.

Wenn in des Mondes Dämmerlichte
 Sich deiner Liebe Traum verschönt,
 Durch Cytisus und Weymutsfichte
 Melodisches Gesäusel tönt,
 Und Ahnung dir den Busen hebt:
 Das ist mein Geist, der dich umschwebt.

Fühlst du, beym seligen Verlieren
 In des Vergangnen Zauberland,
 Ein lindes, geistiges Berühren
 Wie Zephyrs Kuss, an Lipp und Hand,
 Und wankt der Kerze flatternd Licht:
 Das ist mein Geist, o zweifle nicht!

Öfvers. i Linköpingsbladet¹⁾.

(Insändt).

Röst från den Oförgätligas anda.

Då aftonrodnans slöja sväfvar
 Så skön på skogens vestra bryn
 En vålnad öfver lunden bäfvar
 Och sänker sig från ljusa skyn;
 Gläds! Det är skuggan af din vän,
 Som frid och sällhet lofvar än.

Då ömt vid månans aftonljusning
 Din kärleks dröm förskönar sig
 Och mildt i björkens lugna susning
 Melodisk klang förtjusar dig
 Och sorgen ljuft ditt hjerta slår —
 Det är min själ som kring dig går.

Och känner du i drömmar sluten
 Och minnen af en lycklig tid, —
 En tår, så varm på kinden gjuten
 Och aningar af himmelsk frid:
 Och darrar Hespers dunkla glans —
 Der står min själ i Helgonkrans.

1) *Eleganttidningens* version sluter sig till denna, har äfvenledes fyra strofer och, som sagdt, uppgift om originalförfattaren, *men saknar signatur*. Den är förbättrad i jämförelse med *Linköpingsbladets*, öfverflödiga fyllnadsord hafva uteslutits och stämningarikedom är större, men krystade ordställningar förefinnas ännu. Kalendertäxten kommer ytterst nära den slutliga lydelsen, *men saknar sista strofen*; den *nya* andra strofen, som här tillkommit, har ett uttryck olika och tredje strofen ett.

Hörst du, beym Silberglanz der Sterne
 Leis' im verschweigten Kämmerlein,
 Gleich Äolsharfen aus der Ferne
 Das Bundeswort: Auf ewig dein!
 Dann schlummre sanft: es ist mein Geist,
 Der Freud' und Frieden dir verheisst.

Hör du, vid Cynthias silfverstrålar,
 Som till din dödsbädd tränga in,
 Likt flöjtens ljud, som smärtan målar,
 Föreningsordet: Evigt din!
 Då slumra ljuft! Det är min själ,
 Som lofvar lugn åt plågas träl.

Sigurd.

Versionen i Lycks. ö (5:te strofen ny).

(Anderöst).

Om sent, ur aftonrodnans slöja
 Som randar skogens vestra bryn,
 En ljugestalt sin hand ses höja
 Och vinka dig till gyllne skyn:
 Förskräcks ej, att du skådar mig!
 Hur kan din älskling glömma dig?

Om längst bortom den gula rågen,
 Der böljan nyss gömt solens lopp,
 Vid harpoljud, ur purpurvågen,
 Din första sällhets ö står opp:
 Då lyssna tyst, och tänk på mig!
 Din älskling spelar der för dig.

Och känner du, i minnen slutet
 Af en förlorad barndoms värld,
 En fläkt, så varm om kinden gjuten,
 En kyss, af kärlek skänkt och lärd:
 Då gläds, och gif en suck åt mig!
 Det är din vän, som helsar dig.

Hör du, när qvällens stjerna strimmar
 In i din dunkla bonings famn,
 Från aspens lund, der bäcken simmar,
 En sakta hviskning af ditt namn:
 Då slumra sött, och dröm om mig!
 Din vän i fjerran kallar dig.

Och sist, när natt sin vinge breder
 På lugnets land, hvars ro ej störs,
 Och när, hvad hjertat tystast beder,
 Liksom ett rop i himlen hörs:
 Då vakna der, och bed med mig!
 Hur kan din älskling glömma dig?

Se vi nu på Linköpingsbladets version, skönjes redan i öfverskriften »Röst från den Oförgätligas anda» något karaktäristiskt för den unge skaldens djupa och sanna känsla, hvilken ännu ej finner sitt mogna uttryck utan ett, som sväfvat på gränsen till det melodramatiska. Poemet uppnår icke originalet, än mindre sin egen slutliga ombildning. Jag anmärker blott, huruledes andra strofens uttryck »wenn — sich deiner Liebe Traum verschönt» ganska olämpligt återgifves ordagrant på svenska, och hur »umschwebt» om en ande ej kan tolkas med det otympliga »kring dig går»¹⁾; hur i tredje strofen »minnen af en lycklig tid» ganska matt uttrycker originalradens romantiskt fulltoniga klang (sedermera ypperligt tolkad) och hur strofens sista rad om »själen» som »står i helgonkrans»¹⁾ är omöjlig både ur meningens synpunkt, i språkligt hänseende och som öfversättning. Slutligen tillfredsställa fjärde strofens första rader föga i 1806 års text (medan de i »Anderöst» och redan i Eleganttidningens version äro djupt stämningsfulla), hvarjämte »plågens träl»¹⁾ på slutet låter skäligen prosaiskt mot originalet. Tyskan upprepar här första strofens slut; öfversättaren kunde i denna variant med fördel hafva följt exemplet.

Men icke desto mindre är »Röst från den Oförgätligas anda» åtminstone jämngod med Atterboms rimmade tolkningar från Tasso och Goethe i Fosforos och Eleganttidningen — hvilket nu icke vill säga mycket. Men enstaka sköna uttryck, såsom »aftonrodnans slöja» och »skogens vestra bryn», hvilka ännu stå att läsa i 1854 års upplaga af Lycksalighetens ö — de hafva upprunnit i sättonåringens hufvud. Betraktadt endast som öfversättning är poemet trognare 1806 och 1810 än i den ojämförligt skönare omarbetningen, där, alla enskildheter oräknade, Matthissons andra strof, (visserligen föga lyckligt tolkad 1806, något lyckligare 1810) uteslutits och ersatts i kalendertäxten med en målande originalstrof (den »gula rågen»), hvarest aftonrodnadsstämmningen kvarstår för läsaren (»purpurvägen» borta i väster) ända till dess

»qvällens stjärna strimmar

in i din dunkla bonings famn» (str. 4).

1) Dessa ställen äro dock i allmänhet något förbättrade redan i Eleganttidningens »Andesång».

Hos Matthisson får man ej detta hela, ogrumlade intryck, emedan hans andra strof splittrar fantasibilden. — Den fämte strofen är ny i Lycks. ö. Den visar ut mot de transcendentia rymder, som äro bakgrunden för Atterboms poesi, det fjärran hemmet, dit romantikens »oändliga längtan» egentligen drages hos denne skald, när den som här trånar ut mot ett aftonrodnadens drömsköna fjärran, där saliga gestalter vinka (jämför »Vallmon» med dess underbara drömgians eller slutstroferna af »Liljan»; jfr äfven med afseende på själfva stämningen Florinnas svärmeri i slutscenen af fragmentet Fågel Blå: »Blommorna, mot aftonpurpurn!» m. m.) Denna stämning förmår Atterbom — *con amore* — att gifva med en innerlighetens geniala intensitet, hvartill vår literatur torde sakna motstycke. Och i »Anderöst» har den just funnit ett af sina konstnärligt mest adekvata uttryck. Därför kan varianten »Anderöst» sägas vara mer betecknande för Atterbom än för Matthisson. Men den innehållets relativt större plastiska bestämdhet, som, långt ifrån att minska, tvärtom höjer stämningsintensiteten hos denna atterbomska dikt, jämförd med många af skaldens öfriga — för den står han i skuld till sitt original. Atterbom var ju ofta bäst, när han fick utströ sin blomsterrikedom öfver en lånad stomme. Och som ett dylikt skelett till den mer atterbomska dikten »Anderöst» är äfven den trognare öfversättningen från 1806 icke utan vikt ¹⁾.

Funnes ännu någon skymt af tvifvel, att denne »Sigurd» verkligen är Atterbom, försvinner den, när man i n:o 79 af samma årgång hittar psevdonymen under en »Romance», hvilken, omarbetad och förlängd, påträffas i andra uppl. af Poet. kal. för 1812—13 samt i Atterboms Saml. Dikter under rubrik »Nattvandringen» (dat. 1806). Dikten är troligen ett originalpoem; jag aftrycker här dess första version.

1) Som en egenhet må anföras, att samma matthissonska stycke, hvilket genom den nya skolans höfding ingått bland vår bästa lyrik, äfven har öfversatts i gamla skolans organ. I Allmänna Journalen 1817, n:o 33, förekommer det nämligen som en »imitation» under titeln »Till den frånvarande» af B. B. (B. v. Beskow). Skilnaden är karaktäristisk: stycket är nu språkligt korrekt, men utan någon poesi, som kan jämföras med den atterbomska.

Romance.

Mörk är skogen — granen stormigt hviner,
Månan hemsk på brutna klippor skiner,
Spöken dansa högst i ekens topp,
Blodröd ljungar Nordens stjerna opp.

O hvar är den likbesådda dalen,
Fristaden för smärtorna och qvalen?
Der, hvar to(r)nets flagg af vinden rörs
Och en klämtuing, som af andar, hörs?

Är det här som döden skall beskydda
Min af plågan tärda, sjuka hydda,
Och min skugga, fri från stoftets band,
Flykta skall till mera glada land?

Är det här, som aggets furie tiger,
Smickret bäfvande tillbaka smyger,
Smädelsen sin gadd mot urnan slår
Men ej askan i dess urna når?

Är det här, som hoppets bländglans släckes,
Ingen drömbild mera känslan räckes,
Ingen aning om en väntad fröjd
Ljungande¹⁾, blott visar hindrets höjd?

Är det här, som jag skall träffa henne?
Der vi bli förenade vi tvenne?
Der vid makens sida maken står
I en evig, oförgänglig vår?

Verld! Jag dig mitt lidande förlåter,
Blott en enda vän vid vården gråter.
Gladt, vid minnet af en enda vän,
Skall jag glömma, hvad jag led för den.

Sigurd.

Dikten är svag men ej utan sin literaturhistoriska märkvärdighet. Det »fosforistiska dunklet», den tyska filosofien och poetiskt behandlade ästetiken synas ännu icke till; diktationen har så till vida äfven här den äldre literaturperiodens »redbarhet». Däremot spåras

1) Troligtvis tryckfel i st. f. »ljungande».

den natt- och spökromantik, hvaraf Atterbom tidigt torde ha mottagit intryck från Bürger, och som hos Novalis blandas med en mystisk sensualism, hvilken också, i denna period af osmälta inflytelser från alla håll, snart skulle efterlemnna ett öfvergående spår hos Atterbom (»Kyrkogården»). Men märkligare är, att äfven »romancen» afspeglar en sida af sentimentalitetsliteraturen; i poemets slutstrof får nämligen det något flacka, tårdränkta vänskaps-svärmeriet ett uttryck, som är högst karaktäristiskt för riktningen och som *skiljer* sig från tonen till exempel i de unge fosforisternas brefväxling ett par år senare. — Till slut må anmärkas, att poemets näst sista strof tydligen gäller skaldens döda »majbrud», hans Carolina, i hvars mun han kort förut lagt tonerna »aus der Ferne».

Både denna strof och — naturligtvis — inflytandet från sentimentalitetsriktningen hafva försvunnit vid omarbetningen i Saml. Dikter; däremot frodas spökobyggligheter ännu i den sistnämnda. För Atterboms skaldenatur var väl innerst det *gräsliga* främmande, men det *underbara* lockade honom i alla former, och dessutom sysslade han gärna med sina ungdomspoem i afsikt att bättre uttrycka sin *dåvarande* stämning¹⁾. »Nattvandringen» är också konstnärligare utförd än Linköpingsbladets gamla »romance», men tillhör likväl icke skaldens värdefullare stycken.

Det är ingalunda omöjligt, att ännu någon dikt skulle kunna påträffas i ett fullständigt årgångsexemplar af Linköpingsbladet från denna tidpunkt. — Jag uppräknar här de atterbomska dikter, hvilka i samlingen, fastän omarbetade, daterats från dessa första år.

Mina önskingar. Till min moder. 1805.

Om urtäxten till detta poem känner jag intet, men tydligen har det en sådan. I Linköpingsbladet förekommer dikten nog icke, åtminstone ej 1805, eftersom de af lektor Frunck funna poemen med all säkerhet äro skaldens första tryckta (våren 1806; jfr »Bidrag» etc., särskildt sida 43).

1) Naturligtvis har han likväl *alldeles* uteslutit ur sina skrifter »Öfver hoppet om ett tillkommande lif», hvilket stycke snart måste hafva förefallit honom som en tragikomisk ungdomssynd, bäst att öfverlämnas åt glömskan.

Ur en tillämnad roman. 1806.

I. Mötet (urtäxten okänd).

II. Herdestunden (en version häraf, om än ej säkert den första, är *Eleganttidningens* beryktade »Mitt första Rendez-Vous»). Under sin n. v. rubrik förekommer stycket i andra uppl. af *Poet. kal.* för 1812—13, tämligen likt sluteditionen.

III. An (urt. okänd).

Carolina. 1806. Detta sköna poem förekommer *omarbetadt*, som Atterbom själf nämner i sina »Minnen från Tyskland och Italien», första gången i *Poet. kal.* för 1816; urtäxten okänd.

Nattvandringen. 1806 (se ofvan).

Till Minnet. 1806 (se ofvan).

Till Timmarne. 1807 (urt. okänd).

Tackoffer. 1807 (tillegnan å en exercitie-disputation. Böttiger anför af misstag den för diktsamlingen 1837—38 omarbetade täxten. Jämväl Fosforos för nov. 1810 innehåller sonetten).

Till aftonstjernan. 1807 (först i *Eleganttidningen* N:o 18).

Besök vid min faders graf. 1807. Denna cykels två första sonetter ingå i Fosforos (nov. 1810) uti cykeln *Dödsoffer*, men dess två följande återfinnas hvarken där eller annorstädes¹⁾; däremot har Fosforoshäftet tvänne andra, riktade till skaldens döda moder. Bland de stycken ur Fosforos och *Poet. kal.*, hvilka 1863 års upplaga af *Lyr. Dikter* nämner såsom *icke* intagna i någon edition af Atterboms lyrik, äro dessa sonetter till modren bortglömda, liksom för öfrigt åtminstone en obetydlig poetisk öfversättning ur Tiecks »*Liebeszauber*» (*Poet. kal.* 1815). Ej håller finnes i någon edition dikten *Goertz i fängelset* ur »*Linnæa Borealis*» 1842, sommarhäftet, såsom redan är påpekadt af A. L(ysander) i *Nya Dagl. Alleh.* ^{26/11} 1863²⁾.

Poesien till Auroras förbund. 1807 (se Böttiger. Något *Auroraförbund* fans icke 1807).

1) De antydas dock på det ena af de kamrer K. F. Werner tillhöriga register, hvilka Atterbom själf uppgjort och som nedan omtalas.

2) På tal om stycken af Atterbom, hvilka ej äro upptagna i hans skrifter, må till en uppgift i »*Samlarens*» fjärde årgång (1883. sid. 136) anmärkas, att det *endast* är afdelningen »*Före Orationen*» af det där nämnda fästkvädet, hvilket ej intagits i dikterna. Afdelningen »*Efter Orationen*» är ju den »*Choral*», som värligen finnes där.

Sonetten. 1807. *Skaldens val*. 1807 (först i Fosforos 1810). *Skal dedugen*. 1807 (urtäxten okänd). Heter »Skaldeqvällen» i Poet. kal. för 1812—13 andra uppl.; omarbetadt 1837.

Utom dessa stycken uppräknar Böttiger äfven åtskilliga andra, som väl dock torde hafva förblifvit otryckta. Jag hänvisar till hans afhandling.

* * *

Några upplysningar rörande detta tidiga skaldeskede har jag vidare vunnit genom ett par atterbomska manuskript, hvilka nu tillhöra den insiktsfulle kännaren af vår literaturhistoria kamreren K. F. Werner och som jämte andra dokument, rörande nya skolan, af honom med stor välvilja blifvit ställda till mitt förfogande. De ifrågavarande manuskripten äro tvänne af skalden själf uppsatta register öfver dikter för den samlade upplaga, hvilken han påtänkt långt innan den började utkomma (1837). De skilja sig både från hvarandra och från registret i den definitiva samlingen och upptaga äfven namn på stycken, som författaren skrifvit eller öfversatt, men kasserat. Det ena registret nämner först en »Prolog eller inledning», som i det andra kallas »Till mina vänner»; stycket kom att heta »Föresång» och är säkert skrifvet efter 1835¹⁾.

1) Poemet omtalar nämligen, hur förf. nu återfått sin poetiskt skapande kraft och skaldens totalsyn på världen, sedan han länge följt en mera »sparsam strimma» af ljus (filosofiens); jfr noten till poemet. 1835 hade »Studier till filosofiens historia och system. Första bandets utkommit, hvarmed författaren, trots motsatt försäkran i boken, så godt som afslöt sin filosofiska period. Samma år utbytte han tillika den filosofiska professuren mot den ästhetiska. I »Mimers» 1839 förekomma visserligen uppsatser, som skulle fortsätta boken från 1835, men denna period var likväl för Atterbom först och främst en poetiskt producerande tid. Jfr brevet till Almqvist ^{15/1} 1840: »Jag har tre gånger i mitt lif haft den dröm att jag var ämnad till skald, sista gången från våren 1836 till hösten 1837 eller vintern mellan 1837—38». Då hade »frostvindar på flera håll — äfven från ett minst väntadt» (Geijers bekanta, i mångt och mycket förträffliga, men ej alltid rätt finkänsligt hållna granskning i Litteraturbladet) afkyld Atterboms för slikt öfvermåttan känsliga sinne. Det är dock egentligen de i hög grad oskickliga recensionerna öfver Atterboms poesi i Aftonbladet och Dagligt Allehanda 1837—38 som här åsyftas. — De obskyre och anonyme smådeskrifvarne synas verkligen, att döma af detta brev till Almqvist, i ej obetydlig mån hafva på sitt samvete uteblifvandet af, hvem vet huru mycken förstarangelyrik från denna mognade epok af Atterboms värksamhet. Också äro samma recensioner i allmänhet väl värda Tegnér's föraktfulla uttalanden i brev till Brinkman (^{20/3} 38) och Beskow (^{8/4} s. å.)

Åtskilliga stycken äro här annorlunda daterade än i Saml. Dikter: »Till aftonstjernen», »Herdestunden» och »Till minnet» redan 1805; »Skaldeqvällen» dateras i det ena registret genom misskrifning både 1805 och 1806, men titeln har öfverstrukits; å det andra 1806. »Till min mor» (samlingens »Mina önsknin-gar») framflyttas däremot till 1806, men förses i den ena rubrik-längden med parentes och frågetecken; vid sidan har förf. satt en tillämnad, karaktäristiskt öfverspänd rad ur själfva poemet:

»Du och Gud och Lidner och Franzén»,

hvilken rad i samlingen naturligtvis har en annan lydelse. — Helt och hållet okända poem (»Vid min yngsta systers graf»¹⁾ 1806 och »Aning» 1807) finnas angifna i det ena, men titlarne äro åter öfverstrukna i det andra registret; på samma sätt förhåller det sig med poemet »Jung-fru Maria» från Atterboms inträdestal i Musis amici — hvilket poem Böttiger nämner — och andra, äfven sådana som åter tagits till nåder i samlingen. Öfversättningen från Matthisson kallas dels »Andesång», med en anteckning om originalet, hvilken likväl ånyo öfverkursats, dels »Anderöst». »Elfkungen» uppföres i det ena registret med frågetecken och öfverstrykning samt torde afse en tolkning af Goethes dikt; äfven två försvensknningar från Schiller finnas där kasserade. En dikt, som i registren underkänts, »An-blick och genljud», visar sig vara densamma, hvilken i samlingen kallas »Floden och cypressen» och dateras 1812 samt i Vinter-blommor för 1832 tillägges »Fågel Blå». I den Wernerska hand-skriften dateras den 1806. Vid »Den döende svanen» uppgifves origi-nalet. Canzonetten »Urania» i Fosforos — utesluten ur Saml. Dikter fast ett par strofer omarbetats för poemet »Aster» — kallas »Stjern-himlen», parodien »Kärlekens Ve» har namnet »Kärlekens Ha» o. s. v. — Af dessa tvänne register är det ena, troligtvis det yngre, betydligt strängare i urvalet än såväl det andra som slutredaktionen själf, enär det, som sagdt, underkänner dikter, hvilka till sist ändå medtagits.

1) Hon hette *Kristina Charlotta*, var född ^{26/9} och dog ^{31/12} 1805. Denna uppgift är hämtad ur Åsbo sockens ministerialböcker och har benäget medde-lats mig af hr pastor C. Sundell.

II.

Jag vill slutligen nämna några s. k. reminiscenser hos Atterbom, icke emedan de äro betydliga utan därför att de ej hafva anmärkts. Något som hälet förminskande af det, som är hans egendomlighet och verkliga skaldestorhet, vålla de icke.

Ett påtagligt inflytande kan uppvisas från ett bestämdt tyskt stycke¹⁾ på tvänne atterbomska poem, det ena med afseende på innehållet, det andra med afseende på den egendomliga formen. Jag menar Novalis' vidunderliga dikt öfver kyrkogården i den ofullbordade andra delen af Heinrich von Ofterdingen.

Innehållet i Atterboms dikt »Kyrkogården»²⁾ (skrifven 1809; införd i Fosf. 1810, omarbetad i Lyr. Dikter 1837—38 under namn af »Kyrkogårdsröster») erinrar delvis starkt om nämnda förebild. Men »Kyrkogården» står långt efter i poetisk kraft. Den lätttrörda böjelse för all mystik, äfven för den nattligt dunkla, som förmått Atterbom att skriva poemet, har hos honom endast kunnat framkalla en ungdomlig fantasibild af det, hvilket hos Novalis är uttrycket för en genial mystikers innersta väsen.

Låtom oss höra Novalis. De döde mana, men det är icke ljusa, frigjorde andar, utan kyrkogårdens uppstigande nattliga skaror.

1) Det är tydligt, att en undersökning skulle förete tämligen många tyska reminiscenser hos den tidens svenske författare. Slutscenen t. ex. af Stagnelii *Balkanterna* innehåller uttryck, som bestämdt hänvisa på slutscenen i A. W. Schlegels drama *Ion*. Dess form är densamma: högtidlig tragisk trimeter, i hvilken den öfvernaturliga skepnad, som i båda fallen nedstiger på scenen och slutar dramat, kläder sina förklarande ord, medan näst föregående scen hos bägge skalderna är skrifven på tragediens hvardagsspråk, den vanliga blankvårsen. Jfr hos Schlegel:

Apollo.

»Her komm' ich vom Olympus' wonnelichem Saal» . . .

och hos Stagnelius:

Orfei skugga.

»Jag kommer från Olympens ljusa glädjesal» etc.

2) Kallad »Romans», medan förf. några år förut skrifvit »Romances». Utbytet af dessa få bokstäfver betecknar en literär revolution.

»Könnten doch die Menschen wissen,
 Unsre künftigen Genossen,
 Dass bei allen ihren Freuden
 Wir geschäftig sind:
Jauchzend würden sie verscheiden,
Gern das bleiche Daseyn missen, —
 O! die Zeit ist bald verflossen,
Kommt, Geliebte, doch geschwind».

Och Atterbom (1810):

»Kom vandrare, sänk dig i brödernas famn
 att öka vår lyckliga här!
 När räddaren träder ur förlåtens flor
 till lönliga salar, där sällheten bor,
 o, skynda från lifvets besvär!»

— — — — —
 »Ack hörde du harpornas gyllene språk
 samstämma i skuggornas sal,
 från sorl af en synverlds sinnlösa flärd,
 du hastade ned till förtrollningens värld,
 drack döden ur lifvets pokal¹⁾»

Hos Novalis »wird

Keiner wünschen fort zu gehen,
 Wer an unsern vollen Tischen
 Einmal fröhlich sass»,

och hos Atterbom

»Ej längtar från oss hvem som drack ur vår bål»,

och det tillägges:

»här riddersmän hvila med rostade stål,
 och fruar med smycken, omkring»,

liksom Novalis' midnattsskara innesluter

»Helden aus den grauen Zeiten.
 — — — — —

Holde Frauen etc.»

Och bägge skalderna tala om de dödes dyrbara smycken. —

1) 1837—38 är strofen förbättrad så till vida, som germanismen »sinnlösa» — ett hos den unge Atterbom stundom förekommande ord — har utgått. Andra förändringar äro ej förbättringar.

I Atterboms omarbetning heter det till och med:

»Ej åter, o pilgrim, du längtar från oss,
 har en gång du smakat dess must (dödsdryckens):
 ty glömdt är ditt fordom, ditt ve och ditt väl;
 med oss du försmälts till en endaste själ,
 med oss till en endaste lust».

Jfr Novalis:

»Innig wie die Elemente
 Mischen wir des Daseyns Fluten,
 Brausend Herz mit Herz».

Och det är säkert af denna Hardenbergska dödsmans- och kyrkogårdsromantik, som Atterbom här blifvit smittad i ett annat afseende, ehuru hans i grunden friska natur måste hafva funnit den ifrågavarande föreställningen osund. Jag menar fantasien om de döde såsom obäjdadt frässande i sinlig vällust. Icke håller denna skildring värkar hos Atterbom med förebildens intensitet; den är mindre äkta och så att säga tillfälligare.

Novalis' døde

»Schmecken nichts als Mund und Kuss:
 Alles was wir nur berühren
 — — — — —
 Wird zu weichen zarten Brüsten,
 Opfern kühner Lust.

»Immer wächst und blüht Verlangen
 Am Geliebten festzuhanen,
 Ihn im Innern zu empfangen,
 Eins mit ihm zu seyn,
 Seinem Durste nicht zu wehren,
 Sich im Wechsel zu verzehren,
 Von einander sich zu nähren,
 Von einander nur allein.

»So in Lieb' und hoher Wollust
 Sind wir immerdar versunken, etc.»

Den egendomligt skälfvande, patologiskt vällustiga kannibalsmen i uttrycket har Atterbom väl icke, men han sjunger dock (1810), hur

»slumraren drömmer mot slumrerskan böjd,
cypresser beskugga den brudliga fröjd,
som flammar i grafvarnes land»,

och i omarbetningen

»evigt varar den brudliga ro,
hvars vigsel har döden till prest»,

samt hur förgängelsen kommer, dödens dotter (den skärpta varianten i omarbetningen):

»Den smäktande tärnan, helt blek af begär,
dig fattar med segervan arm:
Du *handlat* — och stridt mot en slukande ström;
kom, älskling, förgät i en vällustig dröm
din kamp, din förhoppning, din harm».

Här skildras förgängelsen som en evig brudnatt.¹⁾ —

Men detta är icke sprunget ur Atterboms innersta. Hans fjärligskimrande fantasi är ej rätt danad för *dylika* nattliga regioner. Att han det oaktadt i en ålder, då den afslutade personligheten energiskt afsöndrar alla främmande element, icke blott återupptagit »Kyrkogården» bland sina dikter, utan äfven utbildat den i samma riktning, kan blott förklaras af hans omtalade åtrå att gifva mognare konstnärlig form åt sina ungdomsstämningar. Men i »Kyrkogården» fans egentligen ej mycket att »idealisera». Den är fortfarande en fantasilek med stor apparat, och poeten liknar här barnet, som diktar faror för att på samma gång skrämma och tjusa sin inbillningskraft. Dikten är väl ej utan rötter i personligheten, men Atterboms allmänna böjelse för det underbara och mystiska har dock fått ett ganska tillfälligt uttryck, som jag tror, närmast föranlett af Novalis. »Kyrkogårdsröster» står också tämligen ensam i författarens produktion, men stycket är intressant som en frukt af den romantikens nattligt mystiska sensualism, hvilken i Sverige annars represen-

1) Jämför »Minnesrunor» i Fosforos 1812, 1:sta häftet, där det heter, att grafven bäddar

»sin dunkla brudsäng och den stumma natten
sin förlåt spanner öfver dödens vällusta».

teras af Stagnelius — och hos honom i verklig samklang med personligheten.

Den atterbomska dikt, som lånat *formen* af samma Novalis' poem, är »Juliennes afskedssång», ursprungligen skriven för Palmblads novell »Slottet Stjerneborg» i Poet. kal. för 1814. Äfven här skildras för öfrigt de dödes lif, men vida mer spiritualistiskt.

I Atterboms senare diktning finnas andra spår af Novalis. Jag uppehåller mig ej därvid, att Felicias magiska spegel, som visar »det osynliga i sinnelagen», har sin motbild i den saga, hvarmed första delen af Heinrich v. Ofterdingen afslutas, en spegel, »der alles in seiner wahren Gestalt zurückwerfe, jedes Blendwerk vernichte und ewig das ursprüngliche Bild festhalte» (i Berlinerupplagan 1826 sidd. 143—44). Dylikt kan vara tillfälligt och ligga nära till hands.

Men i Ofterdingens åttonde kapitel finnes ett samtal mellan Heinrich och Mathilde, som säkert har invärkat på en dialog i Fågel Blå. Jag menar balkongscenen mellan Amundus och Florinna, något af det härligaste i hela vår poetiska litteratur¹⁾. För de poetiska skönhetserna har Atterbom ingen tacksamhetskulld till Novalis; denne har blott lämnat yttre stoff till några repliker, och här är det *hans* behandling, som är långt underlägsen Atterboms. Men likheten finnes; man döme själf.

Mich dünkt sagte Mathilde,
ich kenne dich seit undenklichen
Zeiten. — —

(Mathilde).

Mir ist, als finge ich erst jetzt
zu leben an, und — — dass ich
gleich für dich sterben wollte.
— — — — —

Florinna.

Mig tycks, du var mig i en urtid ren bekant.
— — — — —

Florinna.

— jag förr ej lefvat har: från denna stund
begynna mina år.
— — — — —

— — — — — jag lycklig då
mig prisar, att mig unnats dö — till gagn
för dig!
— — — — —

1) Först tryckt i »Brage och Idun» 1839 (första bandet, andra häftet), hvilket utgifvaren af »Fågel Blå» icke afvetat eller har glömt, så att äfven kritiken missledts och ansett denna scen för ny vid bokens utgifvande efter Atterboms död. Dock hade redan Lénström påpekat verkliga förhållandet (Sv. Poesiens Hist. sid. 396).

(Heinrich talar om Mathildes bild):
Das Bild ist ein ewiges Urbild. —
Och hon svarar:

Ich verstehe dich, lieber Heinrich,
denn ich sehe etwas Aehnliches, wenn
ich dich anschau.

Heinrich talar om, hur denna kärlek
kanske blir "zu Flammenfittichen, die uns
aufheben und uns in unsere himmlische
Heimath tragen".

Amundus (om skönhets bild).
Omedelbart den bilden framför mig nu står
i närmsta närhet.

Florinna.

Framför mig just likaså!

Amundus.
— — från eldfast trohets bål tillsist
på flammor fly vi till vår kärleks foster-
land.

Detta är knappast tillfälligt. Men hur har icke Atterbom upp-
tagit stoffet i sin egen individualitet och förskönat det!

Ännu oviktigare äro de få och ytliga beröringspunkter, som
Tiecks skildring af Nestor i poesiens trädgård (Prinz Zerbino) kan
hafva med några af »Blommorna» i 1812 års kalender (första raden
af »Liljan» återfinnes t. ex. här). Ur *Jean Pauls* »Vorschule der
Aesthetik» har Atterbom år 1820, såsom en jämförelse tydligt
ådagalägger, hämtat kärnan uti sin förträffliga framställning af
det romantiska (recensionen öfver Idunas åttonde häfte, Sv. Litt.
Tidn.) Är det en tillfällighet, att både Jean Paul och Atterbom
korrigera sin förra bestämning af detta begrepp såsom det »krist-
ligt sköna»?

Matthisson har en dikt, »Die Elementargeister», som tydligen
gifvit Atterbom idén till de körer af sylfer, undiner, salamandrar
o. s. v. som i del I af »Lycks. ö» besjunga kärleken. *Matthissons*
fjärde kategori äro »Gnomen», hvilkas släkte

»spottet des Lichts
Beym Scheine des platten
Karfunkelgesichts».

Härmed må jämföras innehållet (äfven värsslaget) af den sång
i slutet af »Öns» andra del, där de »underjordiska elementarandarne»
dansa på slottets ruiner. Samma sång har äfven en reminiscens
af *Matthissons* »Der Geistertanz», hvaraf denna strof:

Die breterne Kammer
Der Todten erhebt,
Wenn zwölf Mahl den Hammer
Die Mitternacht hebt,

går igen (»tills tolfaldt på kammarn den döande hammarn i midnattens händer» etc.). — De »underjordiska elementarandarne» (M:s »Gnomer») äro ej att förblanda med de »Gnomer», som uppträda annorstädes i »Lycks. ö»; dessa tecknas ej som egentligen dämoniska väsenden. »Metallfursten» återfinnes i Tiecks »die Elfen»; och det där skildrade älfriket och dess förhållande till yttrevärlden har påtaglig likhet med Lycksalighetens ö. Detta är dock en tillfällighet; motivet till sitt sagospel har Atterbom funnit i den gamla folksagan och alldeles icke hos Tieck.

Den ofvannämnda »Föresången» till diktsamlingen 1837—38 leder tanken på *Goethes* »Zueignung» framför sina verk, icke blott emedan den har slika prologers rätt vanliga ottave-rimeform utan ock isynnerhet genom ett par bestämda uttryck: féens slöja, »der Dichtung Schleier aus der Hand der Wahrheit», slöjan »af dikt och sanning väfd» skildras hos bägge skalderna, invokationen till vännerna finnes också. Jag behöfver ej tillägga, att detta är utan all invärkan på omdömet om den atterbomska diktens själfständighet. Mera dylikt skulle kunna anföras.

Slutligen är det af sig själf tydligt, att urbilderna till några bland sångerna i »Nordmansharpan» (Poet. kal. 1816) äfven skola finnas i främmande folklyrik; så bland de 1837, fastän under andra rubriker, medtagna: »Konungsdottren och Blomstermästarn» samt det formelt egendomliga »Älskogsmötet» i »des Knaben Wunderhorn» (Jungfrau und Wächter» har dock en annan utgång, enär väktaren där ej går in på flickans begäran. Idén finnes i en mängd tyska folkkväden¹⁾).

1) Att den allbekanta »Ungmön i lunden» etc. i *Lycks. ö* är af tyskt ursprung (den förekommer i »des Knaben Wunderhorn» under titeln *Vertraue*) är förut i tryck påpekadt; dylika redan bekanta saker har jag naturligtvis ej här upprepat.

Dylika efterforskningar i tysk litteratur torde som sagdt kunna utsträckas vidare och ingalunda blott gälla Atterbom.

I andra delen af »Lycks. ö» finnes en sång »Blank står himlabågen» etc., hvarest ett slags omkväde »gungen, gungen, gungen», sagdt till »vattnets döttrar små», erinrar om det sköna stället i Lings »Gylfe», sång XI, där samma omkväde förekommer och »sösysstrar små» apostroferas. Icke desto mindre är det förra stycket lika säkert ett uttryck för Atterboms individualitet som det senare för Lings; att *klandrande* anmärka förhållandet vore småaktigt. Denna lilla reminiscens — om det är en sådan — kan mycket väl ha flutit in omedvetet för skalden själf.

Så kan man däremot icke förklara den detaljerade likheten mellan ett stycke af Astolfs monolog under ovädersnatten, när han flytt från Theanos skådespel, och — ett bref från Törneros till Afzelius nyårsaftonen 1824 och nyårmorgonen 1825. Saken tyckes blott vara begriplig på det sätt, att brefvet kommit under Atterboms ögon, att han blifvit förtjust af dess snillrika innehåll och ansett det allt för värderikt för glömskan — Törneros' bref utgäfvos först 1840, året efter hans död. Så har Atterbom med sin vän Törneros' medgifvande brukat stället för »Lycks. ö» och gifvit det ett rum i sitt stora skaldevärk.

Törneros.

Jag kan ej — — somna från det sköna året 1824 som nu spökar till afsked innan väggurets hammare afrättat det — och i denna andestund far ensamheten med isig hand öfver hjertat — — — — —

— — — — —
Nyss — — — ville jag taga farväl af det vänliga året — — — Jag tyckte mig höra dess sorgsna afskedssuckar i den tunga töblåsten som sveper utåt marken och dess afskedstårar i de digra regndropparnes fall. — — —

— — — — —
Det lät i mina öron, liksom tidens andegång, som trampar och trampar musten

Atterbom (Astolfs monolog).

Nu är den stund, som, på den jord mig födde, man under namn af midnattstimma räds: då uret dagens bödel blir och drabbar med hammarns sista slag dess trötta tinning, och hvarje sömlös ensling känner handen som öfver honom far med iskallt smek.

— — — — —
Ovilligt flyr det gamla året bort att rikta Minnets skuggspelsverld: hur ofta har i min fordna borg jag hört dess afsked, än suckande i tög blåst, när skuren mot tornets rutor slog — — —

— — — — —
Och på mitt väggur hörde jag hur Tiden med jernsteg trampade på menskoslägter,

ur generationerna som ur en druf-
skörd — — —

som vändades, likt drufvor i en vimpres,
att skatta åt den näktiga tyrannen
de söndertrådda varelsernas must!

— — — — —
Huru mycket är klockan? fråga menni-
skorna; men högre väsenden svara: Hon
är — evighet. Masken och insekten be-
höfva ej fråga; ty de äro *sjelfva lefvande*
urverk såsom timlighetens närmaste sköte-
barn. Menniskan, som står på *timlig-*
hetens spets etc.

— — — jag åter frågar
hvad lider natten? *Hvad är timman?* — En
blund andars tal det fins, för hvilken aldrig
hon annat var och blir än *evighet*:
Naturen är sitt eget timglas sjelf,

— — — — —
af mig blott, *stäld på timlighetens spets*,

— — — — —
förmimmas timmarna, förmimmas åren

— — — — —
Solen den bästa *fogelskrämman* för in-
bildningens kringfladdrande *läderlappar*
— — —

(Zefyr:)

— — — sof och vakna ej,
förrn solen dig igenom fönstren helsar!
För alla dina *grillers läderlappar*
är hon en ofelbar nattfågelskrämma.

Omvänt har Törneros i ett bref till *Falkenberg* af den 29/5
1824 improviserat några strofer, som äro den mest tydliga efter-
bildning af Atterboms »Ser du sylfen hvart han far». Denna re-
miniscens har väl åtminstone under nedskrifvandet varit omedveten
och värserna äro ju dessutom endast af privat natur, ej ämnade
för trycksvärtan. Man ser emellertid det lifliga andliga umgänge,
som rådde inom Upsala-romantikernas krets.

Hur föga denna tid, jämförd med nútiden, såg på det koncisa
och nödvändiga i hvarje uttrycks sammanhörighet med personlig-
heten, bevisas af de ofta rätt ordagranna reminiscenser, som mindre
afsiktligt än genom ett visst lät-gå-system finnas i den ene förfat-
tarens skrifter ur den andres. Oafsedt den allmänna, bekanta lik-
heten i tonen har t. ex. *Eufrosyne* flera enskilda atterbomska rader;
jag påpekar ur »Somnardagen» (Poet. kal. 1818):

»Blomman nickar
stum men blickar
tacksamt upp mot ljusets land»,

hvilka rader så godt som ordagrant återfinnas i Atterboms geniala,
typiskt romantiska »Äolsharpan», förebilden till Eufrosynes långt

blekare kopia. — Ett annat exempel från senare tid erbjuda några strofer ur Böttigers »En majdag i Varend», hvilka både i strofbyggnad och därmed nära sammanhängande språkvändningar samt enskilda uttryck lifligt påminna om ställen i Atterboms »Blåklockan». Bägge poemen hafva väl föranledts af det tyska »Steh' nur auf, steh' nur auf, du Schweizerbub».

Af vindarnes sånger i första äfventyret af Lycksalighetens ö hafva möjligen sunnans, nordans och östans icke tillkommit helt och hållet utan anledning af de fyra Frithiofsromanser, som Tegnér 1820 införde i Idunas åttonde häfte. Det vill säga, af direkt imitation, af några försök att tegnerisera finnes icke ett spår¹⁾. Därtill hade Atterbom allt för mycket och allt för själfmedvetet sin egen ton. Om »reminiscenser» i egentlig mening kan sålunda blifva tal. Men det raskare, det mera populära, korthuggna och plastiska behandlingssättet i berättande romanser torde Atterbom *faktiskt* hafva närmast från de nämnda Frithiofssångerna, ehuru annars de la Motte Fouqué eller Oehlenschläger möjligen hade gifvit anledning till något liknande. — Värsslaget är för öfrigt detsamma i nordans sång som i »Frithiof kommer till kung Ring» (en regelmässig nibelungenstrof), i östans sång som i »Frithiofs frestelse», af hvilka stycken de två tegnerska voro bland de nyss omtalade fyra i »Iduna».

Man känner Atterboms hänfödda loford öfver dessa Frithiofsromanser i Svensk Litteratur-Tidning mot slutet af 1820 (uti recensionen öfver Idunas åttonde häfte, hvilken för öfrigt i flera afseenden är ett bland den svenska romantikens viktigaste dokument). Det intryck de gjorde på honom har varit djupt. Han omtalar för öfrigt, att han själf länge tänkt införa i svenskan den nibelungenstrof, som Tegnér nu hade använt. Icke långt där efter brukade han den också i »nordans sång». Af ett bref till Dahlgren i kungl. biblioteket, dateradt den 1:e januari 1822, veta vi, att första äfventyret (här kalladt »akten») af Lycksalighetens ö

1) En obetydlighet som denna vändning har knappast varit medveten:
»I en af mina portar *de hjeltar fröso fast*» (nordans sång).

var färdig i början af föregående december och ursprungligen ämnadt att intagas i Poetisk Kalender för 1822. Atterboms nämnda romanser äro således skrifna under den färska impulsen af Tegnér's föredöme och stå, ej i ämne men beträffande sin uppkomst, i ett liknande förhållande till Idunas Frithiofsfragment som Frithiofs saga i dess helhet står till Oehlenschlägers Helge. Fullt egendomliga som de äro, ingå de också fullt värdigt i täflan med de tegnériska; mindre uteslutande afsedda för en elitpublik än åtskilliga bland Atterboms öfriga bästa saker, hafva de också blifvit mera allmänt kända och uppskattade. Och denna populära ton har troligtvis ej anslagits helt och hållet utan inflytande af »Frithiof».

Man påminner sig skildringen af den hyperboreiska republiken i andra delen af Lycksalighetens ö, denna vår literaturs mest storartade politiska satir, hvars literära värde det icke desto mindre lyckats skaldens fiender att, så otroligt det låter, i allmänhet rent af få förnekadt. Jämför man nu de bägge upplagor af skaldevärket, dem Atterbom själf utgaf, så visar det sig som bekant, att den senare upplagan öfverallt och med fin konstnärstakt *sammandragits*. Endast ett parti har tillika några väsentliga tillägg och det är just hyperboreaden¹⁾. Annorstädes ämnar jag uppvisa, hur Almqvists senare skrifter här gifvit åtskilligt ämne, hur till exempel Bruta Rolandinafiguren är en nyhet, som bland annat hänför sig till Almqvists nog missförstådda »Det går an», samt

1) Malmströms tvärsäkerhet vid grofva faktiska misstag, så snart han offerar åt sitt blinda hat till nyromantiken, visar sig i komiskt ljus, när han (Sv. Vitt. Hist. V, 68 f.) skall beklaga, att Fågel Blå ej fullbordades under skaldens blida ålderdom. *Detta* verk skulle nämligen då säkert, menar Malmström, hafva blifvit fritt från de »otäcka fläckar af politiskt partihat» som »vanställer» Lycks. ö. Och så är det just den åsyftade satiriska afdelningen, som *onsam* i det senare sagospelet *tillökats* af den gamle Atterbom! Dyligt ser nästan ut som »romantisk världsironi» öfver Malmströms kännedom om den man och de verk han bedömer. — Onekligen tyckes denna ironi äfven framskymta, när Atterbom i bref till Almqvist af d. 11/2 1838 omtalar, att han möjligen i sin tillämnade nya upplaga skall förkorta och mildra de hyperboreiska scenerna. Detta var då tvifvelautan allvarligt menadt. Och så blefvo de och inga andra utvidgade — och på samme Almqvists bekostnad!

hur just detta ojämförligt skarpare kommer fram i några varianter, som finnas i Kungl. Biblioteket, än i slutredaktionen.

Men äfven andra motiv kunna uppvisas för tilläggen och bland dem ett, som kan räknas till de här samlade literära reminiscenserna.

I Fredrika Bremers »Hemmen i nya världen» del I, sid. 201 (utkom 1853) förtäljer författarinnan om en viss m:rs Ripley, »en skön äldre fru» med — — — mycket qvinligt väsen, i hvilket man icke kunde läsa, att hon — — — hjälper unga studenter, som icke lyckats gå igenom deras examen vid akademien, fram i dessa ämnen genom sina ovanliga gåfvor — — — En yngling berättade: hon förhörde mig i Euklides medan hon spritade ärter och med foten satte i rörelse sin lilla dottersons vagga.

Tydligen är detta mönstret till följande skämt i andra delen af Lycksalighetens ö:

Mopsus.

— — — — —
 En sådan fru — der borta sitter en —
 liktidigt sköter hemmet, staten, skolan.
 Ni henne skåda kan, på samma gång,
 med foten vagga in ett barn till slummer,
 med händren skära sillsallat, med tungan
 lektioner ge åt kuggade studenter etc.
 — — — — —

Återstoden af den roliga repliken har skalden tillagt ur egen fatatur.

Från fullt tillförlitligt håll har jag fått mig meddeladt, att detta ställe i Fredrika Bremers bok mycket roat Atterbom och hans familj. Så har han ej kunnat nekat sig skälmstycket att — säkert med all respekt både för Fredrika Bremer och hennes bref från Amerika — upptaga episoden och som ett flyktigt skämt infäta den i sin hyperboread.

Fredrik Vetterlund.

Lekare och Ballader.

Mot den uppfattning af medeltidens lekare samt deras förhållande till den svenska balladdiktningen, som jag uttalat i »Svensk Literaturhistoria» I sidd. 111—114 har Axel Olrik i *Opuscula Philologica* utg. af det Fil.-Hist. Samf. (1886) inlagt en gensaga. Andra göromål hafva tills dato hindrat mig från att närmare utveckla min ståndpunkt samt framlägga de skäl, på grund af hvilka jag fortfarande anser min åsikt vara åtminstone väsentligen riktig. För öfverskådlighetens skull upptager jag hela frågan ånyo från början.

Spörjsmålet rör det sätt, på hvilket medeltidens ballader kunnat sprida sig från Danmark och Tyskland till Sverge. Det kan visserligen tänkas — och i flera fall är denna förklaring kanske att föredraga — att dessa ballader i Tyskland sjungits af den nordliga gränsbefolkningen, att de från denna så småningom vandrat öfver den danska gränsen, upp åt norden, från herrgård till herrgård, för att slutligen hamna i Mälardalen. Men det förefaller dock som om balladen, så vida detta varit det enda fortskaffningsmedlet, snart skulle hafva stannat på vägen. Jag tror ock, att det funnits en särskild klass af personer, hvilka förmedlat utbytet af dessa sånger de olika landen emellan, nämligen medeltidens lekare och spelmän. I sin nyss omtalade skrift har Olrik sökt visa, att jag här med orätt tillämpat tyska förhållanden på Skandinavien. Jag medgifver gärna, att min mening här vid lag hufvudsakligen grundade sig på ett analogislut, och i viss mån äro vi väl ock nödgade att tillgripa dylika, då våra egna medeltidskällor äro så fåordiga i sina kulturhistoriska uppgifter. I Tyskland fördes dessa

visor obestriddigen kring af de vandrade spelmännen, och en af dessa lemnar ock en katalog på sina repertoarstycken, hvilken katalog mycket väl kan hafva gällt äfven för en svensk lekare¹⁾. Då kulturen i Sverge och i Tyskland vid denna tid (slutet af 1200-talet) sannolikt var tämligen likartad, så förefaller det åtminstone ganska rimligt att förmoda, att äfven våra ballader kringförts af dylika resande sångare.

En undersökning af våra egna källskrifter från medeltiden motsäger åtminstone ej detta antagande. Man bör nämligen skilja på den äldre klass af lekare, som omtalas *före* 1200-talets slut, och den nya skara af spelmän, som från och med Magnus Ladulås tid började att öfversvämma vårt land såsom ett slags härolder för den europeiska medeltidsbildning, som just då med alt starkare och starkare böljoslag bröt sig fram öfver Sverges gränser. Om, såsom jag på ett annat ställe (*Hist. Tidskr. för 1891, häft. 4*) sökt visa, vi icke med något sken af rätt kunna förlägga våra ballader längre tillbaka i tiden än till 1200-talets slut, så beror tydligen den då skeende förändringen i lekarnes samhällställning icke blott på den nya tidens mera humana uppfattning af alla samhällets olycksbarn, utan därpå att de lekare, med hvilka man under och efter folkungatiden gjorde bekantskap, voro i väsentlig mån ett annat släkte än de gyckelmakare, hvilka forntidens män åsett med en blandning af löje och förakt. Detta nya släkte, hvars uppträdande i Sverge sammanfaller med balladlitteraturens uppkomst, var enligt min tanke denna literaturs bärare eller de, som på visans område förmedlade öfvergången mellan Tyskland och Sverge. Säkerligen är det håller ingen tillfällighet, att de visa sig

1) »Sing ich den Leuten meine Lieder, so will der erste das, wie Dietrich von Bern schied, der andere, wo König Rother sass, der dritte will der Reussen Sturm, so will der vierte Ekkebarts Noth, der fünfte will Kriemhiltis Verrath, der sechte hörte lieber von des Wiltzenvolkes Ausgange, der siebente etwa Heimes oder Herrn Wittiohs Kampf, Siegfrieds oder Herrn Eckes Tod, der achte will nur höfischen Minnesang, dem neunten ist das miteinander langweilig und der zehnte weiss gar nicht was er will». Från dikten »Der Marners» efter Voigt: *Leben und Dichten der deutschen Spielleute im Mittelalter.* 1876. (sid. 16).

inom våra landamären kort efter det att den siste i Sverige omtalade »skalden», isländaren Sturla Þórðarson, för Birger jarl Brosa sjungit sin Birgiedrápa.

Lägre gycklare tyckas aldrig hafva saknat sin publik i forntidens Sverige. Saxo omtalar den svenske Upsalakonungens hof nästan såsom dessa gycklares förlofvade land, och Ynglingasagan uppgifver om konung Huggleikr — vare sig nu denne med rätt eller med orätt inrangerats i den svenska konungalängden — att han i sin hird hade »hvarjehanda lekare, harposlagare, gigolekare och fedlare». I sin bekanta »lelara rætar» gifver den äldre Västgötalagen en träffande karaktäristik icke blott af dessa lekares konster, utan ock af deras anseende inom samhället: »Uarpær lekæri — heter det — harpær, þæt skal e vgilt uaræ. Varpær lekari sargapær þen sum mæp gighu gangar allær mæp fiþlu far allær bambu, þa skal kuighu taka otamæ ok flytiæ up a bæsing. Þa skal alt har af roppo rakæ ok sipan smyria. Þa skal hanum fa sko nysmurpæ. Þa skal lekærin takæ quighuna vm roppo, mapær skal til huggæ mæp huassi geol. Gitær han haldit, þa skal han hausæ þæn goþa grip ok niutæ sum hundær græss. Gitær han eigh haldit havi ok pole þæt sum han fek skama ok skapæ. Bide alprigh halldær ræt æn huskonæ hudstrukin. E a variændi vitu ok skyldæsti arf at takæ». Ungefär samma stadgande upprepas i Östgötalagens Drapa Balkær XVIII (slutet af 1200-talet), antagligen såsom en reminiscens från äldre tider¹⁾, men i den ungefär samtida yngre redaktionen af Västgötalagen har denna s. k. lekarerätt redan upphäfts.

Vända vi oss härifrån till folkungatidens literatur, finna vi dels att den missaktning, med hvilken lekarne förut omtalats, nu försvunnit, dels att deras värksamhet vanligen ställes i samband med musiken, med sång eller med spel. De betraktas såsom nödvändiga för hvarje välordnad hof och nämnas snarare med sympati

1) Såsom af slutorden framgår, är den redaktion vi äga af Östgötalagen upptecknad efter lagmannens muntliga föredrag.

än med förakt. Vi vända oss först till Erikskrönikan, författad omkring 1319.

Första gången en dansvisa omtalas i Sverge, är vid beskrifningen af Valdemar Birgerssons och Sofias bröllop (1260). Där var »Danz ok leker», hvilket senare ord här svårigen kan fattas annat än såsom »musicerande», antagligast väl »sång» till dansen. Men då man ej vet, om Rimkrönikans författare här är fullt historisk, och då den möjligheten alltid står öppen, att han efter sin egen tids mönster skildrat äldre tilldragelser, bör man kanske ej fästa för mycken vikt vid detta yttrande. Det skulle eljest vara det äldsta vitnesbördet om dansvisans förekomst i Sverge. »Höwelik danz» omtalas ock vid det stora riddarslaget 1289, och under Tyrgils Knutssons tid saknades icke, enligt samma uppgift, »frygd ok danz ok thorney», men ännu nämnes intet om lekarnes förhållande till dansen eller visan. Första gången de omtalas, är vid beskrifningen på Birger Magnussons bröllop (1298):

j Stokholm war tha mykin gläde
oc var thera bröllops klädhe
aff baldakin ok bliant
ther mz lösto lekara thera pant
.
bade man hörde ok man saa
pipara, bombara ok trwmpara
the giordo rusk ok mykit bang.

Dessa »pipara, bombara ok trwmpara» äro tydligen de samma som de kort förut omtalade »lekare», hvilka i gåfva erhöilo de dyrbara bröllopskläderna. Detta bruk att vid bröllop använda lekare samt löna dem med bröllopskläderna — detta bruk, hvilket här för första gången omnämnes, blef snart, såsom vi skola se, ett ytterst vanligt medeltidsskick, mot hvars öfverdrifter lagen inom kort måste ingripa. Emellertid se vi, dels att lekarne här omnämnas utan alt förakt, dels att deras värksamhet tyckes hafva varit af företrädesvis musikalisk art.

Äfven vid Valdemar Magnussons bröllop 1302 förekommo lekare, hvilka rikligen belönades

The lekare fingo ther dyra hawo
 Örsa ok gangara ok andra gawo
 Klede ok sölf och andra handa
 Swa at the foro blide hem til landa.

I likhet med Olrik tror nu äfven jag, att det sista uttrycket afser, att de ifrågavarande lekarna varit utländingar, och jag vill ej håller förneka sannolikheten af att åtminstone de flesta lekare, som ungefär samtidigt omtalas, varit af främmande börd¹⁾, troligen af tysk. Men om så var fallet, får man väl ock antaga, att dessa tyska »lekare» i Sverge utöfvat samma konster, hvilka de drifvit i sin hembygd d. v. s. att de varit spelmän och balladsångare.

Nästa gång de uppträda, är vid Birgers och Erik Menveds hof i Fagradal (1304):

Ok sagh man fore Konungen fara
 pipara bombara ok trwmpara
 man hörde them lankt för än man them saa
 Tolff bluss man fore honom förde
 ok tolff riddare han ther gjorde
 Lekarom gik ther wel i hand
 thera tekkia ok thera ränne wand
 war brwnt ok halfft baldakin
 ok wel fodrat mz ykorna skin.

Vid Härtig Eriks hof i Konghäll några år senare voro de likaledes närvarande:

höwelik klede mangt eth paar
 hertoghin ok hertoghans men ther baro
 ok gawo the gärende ther waro¹⁾.

Uttrycket »the gärende», som här användes i stället för det inhemska »lekare», är ett lågtyskt lånord. Dess betydelse (ursprungligen »tiggande») torde vid denna tid i Tyskland hafva haft samma

1) Möjligheten af att äfven svenska funnos, vill jag dock ej alldeles uteluta. I ett år 1300 upprättadt testamente (Dipl. nr 1319) omtalas en »Bero dictus sangar». Att han varit kyrkosångare, är högst osannolikt, då han efterlemnade barn. Jag ser därför ej, huru man skall kunna undgå att likställa honom med de »sångare», som omtalas i Konungastyrelsen.

betydelse som »lekare» i Sverge, och detta lånord torde äfven visa, hvarifrån själfva institutionen stammade. Detta tyska inflytande som här spåras, bör tydligen sättas i samband med det tyska inflytande, som på andra områden började göra sig gällande. Härtigarne utförde sina krig till en stor del med tyska legotrupper¹⁾, och redan deras fader, Magnus Ladulås, skildras såsom en herre, hvilken »älskade gerna vtländska men».

Vid skildringen af härtig Eriks hof i Lödöse prisas åter hans gifmildhet mot »the gyrende»:

The gyrende wordo ther alle rike
Seent tha födhis hans like.

och vid dubbelbrölloppet i Oslo (1312) framhäfves särskildt denna punkt:

Ther war frögd ok mykin gläde
the gärande fingo ther dyr kläde
örss ok gangara i gode liit
rikare foro the thädhan än tiit
ther war dust ok behordh
danz ok leek ok fagher ord.

Vid brudfolkets hemresa »war aff gärende mykit bang». Pipare och »gärande» — heter det —

waro tith kompne aff marghom landom
Man gaff them gotz mz badhum handum
kläder ok örss gaff man them
swa at the foro alle rike heem.

Ehuru dessa »lekare» i Rimkrönikan visserligen nämnas i samband med »lek och dans», förklaras dock aldrig uttryckligen, att de varit balladsångare, men att de ej varit björnföreisare eller lindansare, är dock tydligt. Man kan icke gärna förklara den sym-

1) 1303 fann sig konung Birger nödsakad att utfärda en särskild stadga mot utländska lösdrivare »propter clientum et cursorum ac garcionum vagorum dictorum sculuarum et præcipue ac maxime extraneorum nulli servientium» (Dipl. nr 1384). Man torde observera, att lekare eller »joculatores» ej nämnas bland dessa lösdrivare — något som väl skett, om de varit likställda med de gycklare, om hvilka Västgötalagens stadgande gälde.

pati, med hvilken krönikans i poetiskt afseende så högt begåfvade författare omtalar dem, så vida man ej antager, att härtigens af honom prisade gifmildhet utöfvats mot män, hvilka författaren kunde betrakta såsom i viss mån yrkesbröder. Långt ifrån att Rimkrönikan skulle kunna användas såsom ett bevis *mot*, att dessa lekare haft något att göra med dansvisan, synes mig detta arbete snarare innehålla en antydning om, att »danz ok leek ok fagher ordh» voro nöjen, hvilka stodo i närmaste samband med lekarens uppträdande vid en fest.

Att dessa lekare redan under 1300-talets första del varit en synnerligen omtyckt kår, hvars prestationer ansågos nödvändiga för hvarje mera förnämlig fest, framgår redan af det sätt, på hvilket Erikskrönikan omtalar dem. I den samtidiga dikten Hærtig Fredrik anföres såsom bevis på konung Malnrits fattigdom, att han ej hade omkring sig mer än fyrtio män, femtio riddare, tio svenner samt två lekare (sid. 10), och rent juridiska stadganden visa ändå tydligare den vikt, som denna institution ägde för 1300-talets män. Det framgår af dessa, att lekarnes tjänster tagits i anspråk ej blott för högadelns fester, utan ock för medelklassens. Äfven vid dessa tyckes det hafva varit bruk att begåfva lekarnes med rika skänker, och 1345 fann sig därför konung Magnus Eriksson för-anlåten att särskildt påbjuda, att om bruden ville bortgifva sina kläder, så skulle hon skänka dem till kyrka eller kloster, och ej till lekare (Dipl. 3972). Som vi se, har det i Erikskrönikan omtalade slöseriet redan allmänt gripit omkring sig. Samma stadga upprepas i den ungefär samtida MELL (Gift. B. VIII), och i Konungasstyrelsen, som ock förskrifver sig från dessa år, läsa vi ett klander mot de konungar, som taga af kronans ingälder för att gifva åt »lekare och lyddare». Men å den andra sidan ställes lekaren ej rättslös mot publiken. I den nyss omtalade Telgestadgan ålägges brudgummen vid vite att betala honom för hans tjänster. »Ængen — heter det (Dipl. 3972) — ma oc sændæ Lekæræ fra sik æptir lønum till annars», hvilket stadgande upprepas i MELL. Af flera uppgifter från medeltidens slut, då uppgifterna flyta rik-

ligare, finna vi, att både enskilda män och korporationer haft lekare i sin sold¹⁾. Så vet man, att biskop Brask haft en »spelman», hvilken åtnjöt den anseende lönen af 10 mark. Herr Svantes lekare omtalas 1510, och vid samma tillfälle läsa vi om Helga lekamagillet's lekare (Hist. Bibl. III 89); t. o. m. då den heliga Katharina kanoniserades voro »basuner och leekare i the processione», hvarföre de äfven sedermera erhöilo 2 mark (Scriptores III, II 274, 275).

Att hufvudmassan af dessa lekare — särskildt under äldre tider — troligen varit utlänningar²⁾, har jag redan påpekat, men det stora antal, i hvilket de redan i början af 1300-talet uppträda, tvingar oss dock att antaga, dels att de tämligen snart naturaliserats, dels att äfven infödingar lärt sig deras konst. I Tysklands litteratur hafva vi ett fullt analogt fall. I slutet af 1500-talet började Tyskland att öfversvämmas af engelska teatertrupper. Först uppförde de sina stycken på engelska, men det dröjde ej länge, innan de försökte spela på landets eget språk. Så småningom upptogos tyskar bland truppens medlemmar, och efter ännu någon

1) Enligt Olrik framgår af Palladius Visitatsbok, att lekare varit närvarande äfven vid bondbröllop. Möjligen har en svensk »danz wijsa» (se WB i KB.) från samma tid (1500-talet) varit sjungen af dylika lekare, hvilka infunnit sig vid en högtid af detta slag. De första stroferna lyda:

Jagh önsker eder alle helse
så många som här äre inne
ädle suenner frur och möör
så och the höfuiske quinner.

Wij äre komne af fremmande land
så långt af fremmande rijke
til at förhöra och see oss om
som andra flere sliike.

Wij hafue thet well förnummet
at här är gledie i by
ty äre wij nu hjit komne
sådant til at bese.

2) D. v. s. vid 1200-talets slut. Jag tänker nämligen på den nya art af lekare, som då förekom i landet. Att 1100-talets lekare i regeln varit infödingar synes mig däremot framgå af Västgötalagens stadgande, att närmaste frände ägde rätt att taga arf efter dem.

tid blef »engelska Komedianter» ett namn på resande teatersällskap i allmänhet, ett namn hvilket kvarstod, ehuru — såsom vanligen var fallet — truppens alla medlemmar voro tyskar.

Hvilka voro nu de konster, som utöfvades af dessa lekare? Att dessa varit ungefär de samma från 1200-talets slut, då vi först påträffa denna nya sort af lekare inom våra landamären, till slutet af 1300-talet, få vi väl antaga, äfven om vi medgifva — den enligt min tanke osannolika — möjligheten af att lekarens yrke under medeltidens sista århundrade förändrats¹⁾. Rimkrönikan nämner, såsom jag förut påpekat, ingenting bestämdt om deras konster, ehuru det af sammanhanget tyckes framgå, att åtminstone några af dessa varit af musikalisk art. Detta styrkes ytterligare däraf, att den 1307 författade Härtig Fredrik låter hjälten vid ett tillfälle välkomnas af »lekare mz söte tona» (v. 287). Men skall man säga: dessa »söte tona» behöfva dock ej afse, att de sjungit; de kunna ju hafva varit blott spelmän, icke sångare²⁾. Den omkrig 1335 nedskrifna Konungastyrelsen är i detta afseende tydligare: »þy havæ vitri ok dyghþiliki mæn af alder þæt haft til sipvæniu, ok hælst kununga ok höfþinga, at þe tala ei mykit ivi þorþi sinu. Ok þy hava kununga ok hærra fröghþilika lekara ok sangara sik ok sinum mannum til skæmtan vip sinu þorþi, at þe ei sik forgripa i onyttum orþum³⁾» (Geetes uppl. 59—60). Att lekarna här värligen sjungit — eller att lekare och sångare här fattas ungefär såsom synonyma begrepp — framgår ur hela Konungastyrelsens

1) Från medeltidens slut finnas några målningar i Husby Sjutolfts kyrka, där musicerande lekare afbildas. En sjunger under det att han ackompanjerar sig själf på ett stränginstrument.

2) I den samtidigt affattade dikten Ivan är detta tydligen deras sysselsättning:

The lekara toko thera konst at tee
buswn ok bambara mondo ther ey skorta.

3) Jämf. härmed sid. 41 s. a.: »Ok þy þorva kununga ok höfþinga hava stundom lekara ok andra fröghþilika skæmptan þöm til glædi ok hughnaþ. Jag misstänker, att våra flesta medeltidsdikter äro författade af dylika lekare; att t. ex. Erikskrönikan var afsedd till bordsunderhållning såges uttryckligen i inledningen.

anda, ty man kan ej gärna antaga, att den allvarlige och strängt höfviske författaren ansett åskådandet af några lägre gycklarkonster såsom ett för konungar och höga herrar passande tidsfördrif. Detta ställe är desto anmärkningsvärdare som det *icke* förekommer i de källarbeten, som författaren begagnat. Icke håller kan man väl antaga, att den omnämnda seden då varit alldeles ny, utan få vi förmoda, att den sysselsättning, som här tilldelas lekarna, varit densamma, som utöfvats af Erikskrönikans lekare, och detta antagande vinner betydligt i styrka, då vi erinra oss, att en Björn Sangari (se ofvan) redan 1300 omtalas i ett testamente. Första gången, som det i *fullt* bestämda termer utsäges, att lekaren utöfvat sångens konst, är i den omkr. 1380 författade dikten Konung Alexander, där »lekara sang» omtalas. Naturligen *kan* man påstå, att lekarna före 1380 endast varit bekanta såsom spelmän, ej såsom sångare, men i så fall är det ej lätt, att inse, hvad som orsakat denna förändring i deras yrke. Den enklaste förklaringen af de anförda citaten torde väl vara, att 1300-talets lekare i allmänhet utöfvat de musikaliska konsterna samt således uppträdt både såsom sångare och såsom spelmän. Däremot finnes mig veriteligen *intet* exempel — utom i den från norskan öfversatta Didrikskrönikan — på att 1300- och 1400-talets lekare utöfvat några lägre gycklarkonster; då deras yrke nämnes, är det alltid i samband med musiken. Därmed vill jag visst ej förneka, att lekaren äfven kunnat uppträda såsom taskspelare, akrobat o. d.¹⁾; jag tror blott att dessa konster icke längre ansågos såsom hans egentliga yrke: under det att Västgötalagens lekare varit lägre gycklare, hvilka äfven utöfvat musikens konst, äro 1300-talets lekare framför allt spelmän och sångare, ehuru de visserligen vid sidan af sitt egentliga yrke därjämte kunnat utföra allehanda lägre konst-

1) I Dania för 1891 s. 166 anför Nyrop en fransk parallel härtill från dikten Daurel et Beton »hvor Daurel, der skildres med megen sympati som en udmærket og sødel trouvère, straks efter at have foredraget en sang giver sig til at slå kulbøtterne».

stycken¹⁾. Men äfven om man medgifver, att 1300-talets lekare uppträdte såsom sångare, följer däraf ej, att de stått i något förhållande till balladen, hvilken ju var en af de dansande afsjungen visa¹⁾. Svårigheten att anföra några bevis för eller mot deras af mig förmodade betydelse för balladdiktningen, är lätt att inse, då man betänker, att vår medeltidsliteratur så godt som ignorerar balladen¹⁾. Slumpen har dock försett oss med ett afgörande bevis. I Ørslevs kyrka i Danmark (1300-talet) — och hvad som i detta fall gälde i Danmark gälde tydligen ock i Sverge — förekommer ett måleri, som visar oss en medeltidsdans. Denna skilde sig från en modern dans bl. a. därigenom, att den utfördes ej af enskilda par, utan af en hel *skara* af dansande män och kvinnor, hvilka leddes af en fördansare, som ock vanligen sjöng själfva dansvisan, under det att de öfriga instämde i omkvädet. Se vi nu på det å nästa sida afbildade måleriet, igenkänna vi lätt, att fördansaren, den som leder dansen och sjunger dansvisan, är en — lekare.

Denna lekarens ställning till balladen synes mig ytterligare belysas af en svensk folklek (Runa 1843 h. 4 sid. 64), hvars betydelse för denna fråga man ej uppmärksammat. Vid bedömandet af dennas beviskraft torde man erinra sig, att medeltidens dans ofta antagligen var af samma art som våra moderna folklekar:

1) På latin öfversattes »lekare» 1385 med »joculator» (se en redogörelse för den nyss omtalade Telgestadgan. Dipl. 3973). Enligt Nyrop (Den franske Heltedigtning) skildes i Frankrike mycket skarpt på en simpel gycklare och en joculator, hvarmed menades en person, hvilken föredrog episka dikter. Då »lekare» andra gången öfversattes i samma bref, återges det med »flutulator» (pipare) och »mimus» (upptågsmakare). I dessa tre termer torde ock de olika grenarne af lekarens värksamhet vara karaktäriserade. I samband härmed kan jag nämna, att en »joculator domini regis Dacie dictus Schwab» 1335 omtalas i Tyrolen (Zeitschr. f. d. Altert. XXXI, 184) — således samtidigt med det att den svenska Konungastyrelsen omnämner åhörandet af sångare såsom ett för stormän lämpligt tidsfördrif.

1) Endast i Ood. Bild. (Fornsv. Leg. II 877) omtalas, huru ett par vilda sällar började en dans, under det att de sjöngo en — i legenden meddelad — balladstrof.

»En gosse af sällskapet föreställer *Lekare*, samt en af flickorna *Fru*. Lekaren framträder till frun, som sitter på en stol, hvarefter han sjunger:

1.

Här kommer en Lekare till fruns gård
Behagade frua te' leka i år?
För burila, för turila,
För leker under mejuna.

Frun: 2.

Jag har inte med den leken att göra;
Jag hafver det röda gullet att föra.
För burila m. m.

Lekaren: 3.

Jag är fälle intet så röder och grann;
Jag tager l'äl sjelfvaste frua i hand.
För burila m. m.

Frun: 4.

Och förr än i dansen jag månne gå sta';
Så skickar jag hellre min (jungfru) ästa'
För burila m. m.

Sedan härefter frun, hvilken quarsitter på stolen, utpekad, samt, såsom i sista versen är antydt, med någon benämning (jungfru, sjöman, herde, vallpiga o. s. v.) utmärkt någon af sällskapet, till hvilken Lekaren har att vända sig, och som bör lägga på minnet den erhållna benämningen, förfogar sig Lekaren till denna, som genast uppstiger af stolen, ställer sig bakom Lekaren och tager honom i kläderna, hvarefter båda begifva sig till frun, som, efter det sången upprepats, anvisar och uppnämner någon annan af sällskapet, hvilken på samma sätt tager plats bakom Lekaren, bakom den förr anvista. Med allt detta fortfaras, till dess hela laget blifvit uppnämndt och anvisadt Lekaren, då han i spetsen för sitt följe ännu en gång framträder till frun, hvilken, sedan sångväxlingen återtagits, enär ingen

vidare återstår, att af henne anvisas, nu måste sjelf uppstiga från stolen, samt taga Lekaren i handen. Härvid fatta äfven de öfriga hvarandras händer och bilda en ring kring Frun och Lekaren, som dansa med hvarandra, under sång af de öfriga, hvilka äfven röra sig i dans:

Det är så roligt om sommaren,

När Frua dansar med Lekaren.

För burila, för turila,

För leker under mejuna.

När Lekaren dansat med Frun, förenar sig denna med sällskapet. Det tillhör nu Lekaren, att under det sången åter upprepas, i stället för ordet *Fru* högt utsäga namnet (jungfru, sjöman o. s. v.) på den person, med hvilken han vill dansa; och måste denne, så vidt den vill undgå att gifva pant, så fort hafva trädt inom ringen till Lekaren, att, innan versen är utsjungen, tre hvarf äro dansade med honom. Leken fortsättes, till dess alla i ringen dansat med Lekaren; dock så, att Frun dansar hvarannan dans med honom.»

Af föregående undersökning synes mig framgå följande resultat. Det starka utländska inflytande, som under 1200-talets senare del i viss mån omgestaltade samhällslifvet i Sverge, rörde sig äfven på litteraturens område däri, att vårt land öfversvämmades af en mängd tyske spelmän eller — såsom de här kallades — lekare. Dessa utöfvade hos oss samma konster som de utöfvat i sitt fädernesland d. v. s. de behandlade flera olika musikaliska instrument, sjöngo och dansade. Bland annat medförde de äfven till oss sitt hemlands ballader, med hvilka vi således genom dem blefvo bekanta. Flere af dem stannade väl kvar i landet och lärde sig infödingarnes språk, till följd hvaraf de troligen ock började föredraga sina visor på svenska; till dem sällade sig antagligen äfven män af svensk börd, hvilka väl dels hjälpte till med att till svenska öfverflytta de främmande balladerna, dels själfva diktade nya. Dessa ballader voro dansvisor, hvilka sjöngos af anföraren för en dansande skara. Vi finna äfven, att lekaren tjänstgjort såsom en dylik fördansare och sångare. Men de visor, han därunder föredrog, inlärdes så småningom af hans auditorium ¹⁾, och därför finna vi snart

1) I en tid, då skrifkonsten var en bland lekmännen föga öfvad färdighet, var det väl endast på det muntliga föredragets väg, som en visa kunde spridas. Lekaren, som vandrade från gård till gård, var tydligen den bästa läromästaren.

svenner och jungfrur såsom försångare. Men yrkessångaren förlorade därför icke sin betydelse, enär hans repertoar fortfarande ägde rikedomens och nyhetens lockelser. Då han anlände till ett bröllop eller annan fest med sin nya skatt af visor, var han tydligen alltid en välkommen gäst, hvilken för sina förtjänster om festglädjens höjande hedrades med de dyrbaraste gåfvor. Af honom lärde man sig visorna om Valdemar och Sofia, om Ebbe Tykeson m. fl.; långt efter det den kringvandrande sångaren dragit sina färde sjüngos hans visor i herrgårdssalen, och när de där förlorat nyhetens behag, vandrade de ned i borgstugan bland knektar och pigor för att slutligen tränga ut bland allmogen, vid hvars fester ännu kanske en eller annan af lekarens visor ljuder.

H. Schück.

Bidrag till lösningen af frågan:

Hvem har författat Guds Werk och Hwila?

Såsom bekant utkom anonymt under denna titel år 1685 i Stockholm en svensk bearbetning utaf det gamla, af flere utländske skalders behandlade ämnet: Skapelsehistorien. Tjugo år senare utgafs likaledes anonymt en ny upplaga deraf (4:o, den förra f:o), tillökad med »Thet öpna och tilslutna Paradis»; år 1711 utkom »Thet Återwunna Paradis» jemte »Konung Salomons Wijsbet och Herlighhet»¹⁾; år 1725 trycktes i Leipzig nya upplagor af G. W. o. Hw. samt »Thet öpna och tilslutna Paradis»; och slutligen ombestyrde biskop Rhyzelius år 1745 en stor upplaga af Haqvin Spegels »Poëtiska Skrifter», tryckt i Norrköping och förlagd af C. Fr. Broocman. I denna upplaga intogos jemte alla de omnämnda dikterna »Emblemata Lincopiensia»²⁾, »Regium Horologium», hvilket senare enligt

1) Att döma af de exemplar, om hvilka jag haft tillfälle taga kännedom, utgäfvos dessa skrifter år 1711 tillsammans med de förut nämnda, utan att de senare, som bibehöllo sitt förra titelblad med årtalet 1705, omtrycktes; i så fall hafva till de från detta år öfverblifna exemplaren blott fogats de då (1711) tryckta nya skrifterna jemte Peringer-Lilieblads censorsförklaring, daterad Cal. Febr. 1706, som skjöts emellan. Uppgiften i Leipsiger-upplagan af G. W. o. Hw. att arbetet då trycktes »tredie gången» är därför icke oriktig. De senare skrifterna »Thet Återwunna Paradis» och »K. Salomons Wijsbet» förekomma ock sammanhäftade med den i Leipsig tryckta upplagan af de båda första Paradisen.

2) Dessa inskrifter lät Spiegel med vederbörligt tillstånd uppsätta i Lincöpings domkyrka år 1694; jfr ett hans bref till C. Piper, Wexiö-Copieboken s. 489.

Spegels egna ord¹⁾ icke är författadt eller öfversatt af honom, tvénne tillfällighetsdikter från åren 1680 och 1679 samt ett »Elogium Spegelianum» af J. H. Sivers. Slutligen har år 1856 f. (i tidskriften »Den Christelige Folkvännen» I årg. utg. af B. J. Gla-sell) i Göteborg utgifvits ett omtryck af »Guds Werk och Hwila» ensamt.

Ehuru detta mycket omskrifna poem i de två första upplagorna icke var försedt med något författarnamn²⁾, har man i allmänhet aldrig tvekat tillerkänna Haqvin Spegel det samma. Ej beller har något tvifvelsmål framkastats i tryck förr än af G. E. Klemming, som i Samlaren årg. 1883 sammanställt åtskilliga äldre, handskrifna vittnesbörd om att den egentlige författaren eller — rättare — sven-ske bearbetaren vore ingen annan än Lasse Lucidor, åtminstone hvad de sex första skapelsedagarne beträffar, hvilka Spegel sedan skulle hafva öfversett, förbättrat och tillökt³⁾. Af tidens sätt vid böckers

1) Dikten hade funnits bland Spegels till Linköpings bibliotek skänkta manuskript och troddes därför vara skriven af honom; enligt en i Westinska handskriftsaml. Å U. B. befintlig afskrift af ett bref från Spegel (se Samlaren f. 1882 s. 15), säger han att den icke var af honom, utan blott en öfversättning, verkställd år 1676 af »en Feltpräste» från några verser, hvilka han funnit hos en kyrkoherde i Skåne, som ock sade dem vara skrifne några år tillföre af then bekanta Poëten Kingo; Spegel, som bedragits af mystifikationen i titeln och därför tror att »inventionen är af en spansk Jude», hade blott gjort några rättelser i fältprestens öfversättning. Såsom J. Paludan i »Renaissancebewægelsen i Danmarks Literatur» (s. 365 ff.) utreder, är poemet icke författadt af Kingo, utan af den bekante pasquillanten Jacob Vorm, som blott hemtat ideen dertill från Balthasar Schupps »Regenten-Spiegels», en allvarlig, ej satirisk be-traktelse på prosa, och roat sig med att utstyra det med en mystisk titel.

2) Westén i Hofoleresiets Historia och efter honom Håhl i Linköpings Stifts Herdaminne uppgifva G. W. o. Hw. bland de skrifter, som utkommo med signaturen Hq. Sp. Detta är emellertid origtigt beträffande de två första upplagorna; först i den sammansatta upplagan af år 1711, som Westén tydligen icke känt till, utsattes signaturen på den sist tillagda skriften (hårom vidare nedan).

3) I originalmanuskriptet till G. W. o. Hw., hvilket Spegel i en förteckning på hvad som af honom lemnats till Lkpungs bibl. kallar »det första ren-skrifna exemplar af Guds verk och hwila», äro öfverskriften, dedikationen, de inledande verserna, en mängd marginalanteckningar m. m. skrifna med Spe-gels stil.

utgifvande möter i sjelfva verket intet hinder för en dylik åsigt; och Spegel har ju, enligt Klemming, icke yttrat sig om författarskapet. — Man har trott sig finna ett liknande förhållande ega rum med en annan Spegel allmänt (af Stiernman, Aurivillius i Upsala-katalogen, Westén o. a.) tillerkänd skrift »Barna Bibel», hvaraf första uppl. utkom 1684 (den andra 1688), oaktadt signaturen Hq. Sp. här verkligen finnes utsatt under dedikationen; Molterus och sedermera Eichhorn anse nemligen, att Erik Lindschöld är »författaren»; Spegel skulle då, liksom vid G. W. o. Hw., egentligen blott vara utgifvare¹⁾. Dessutom vet man, att Spegel »förbettrat» andra dikter af Lucidor, nemligen psalmerna N:o 406 och 409 i G. Psb., såsom den tillförlitlige Högmarch berättar. Komma så härtill de af Klemming framdragna anteckningarna i Nordiniana, i M. v. Celses »Berömmelige Svenske Mäns Minnen», i ett band »Genealogica et Biographica» bland Engeströmska manuskripten samt slutligen Lucidors namn å Engsö-handskriften af de sex första dagarne, — så skulle man ju kunna anse bevisningen vara gifven. Men en under alla tider efter verkets tillkomst hyst och för välgrundad allmänt hållen åsigt låter sig icke så lätt kullkasta; man måste åter och närmare granska såväl skäl som motskäl. Här vilja vi hufvudsakligen endast framställa några anmärkningar vid Klemmings uppsats och det resultat, hvartill han kommer, förbehållande oss att framdeles vid tillfälle, om en närmare granskning af handlingar och manuskript något ytterligare uppenbarar, afgifva ett bestämdt uttalande i frågan.

Hvad då Engsö-handskriften beträffar, så är den ju »tydligen endast en renskrifvares arbete, utan ändringar, men lidande af de i afskrifter vanliga felen», och afskriften är »uppenbart . . . tagen efter ett äldre utkast», härstammande från tiden före 1685, »dock icke före 1678» (eller fyra år efter Lucidors död, som inträffade

1) Förf. i Biogr. Lex., Ny revid. uppl., bd. VIII s. 268 noten anser, att både Lindschöld och Spegel besörjt utgifvandet af 1688 års uppl. — Andra handlingar till belysande af denna fråga, såsom bref från Spegel till Lindschöld o. a., der Barna Bibeln omtalas, m. m., skola framdeles meddelas.

1674); alldeles omöjligt är då icke att, såsom med flera andra handskrifter egt rum, titeln tillagts eller förändrats efter afskriftens tagande eller åtminstone oberoende af originalets. Att man icke var fullt säker på Lucidors författarskap, synes framgå af anteckningen i Engeströmania (som tydligen sluter sig till Engsö MS:t och dess titel) nemligen att grefve C. Fr. Piper ville låta Lucidors systerson Lagerstolpe »vidimera't af den som kände Lucidors stil». Huru det förhåller sig med Christofer Stenklyfts och Keders uppgifter, hvilken senare citeras både af M. v. Celse och i Engeströmania, är svårt att afgöra; hvad Stenklyft *säkert* visste var ju blott, att Lucidor ämnade utgifva de »Sju dagar». Man har mången gång sett äfven för öfrigt tillförlitliga bibliografer och biografer framkomma med uppgifter, som bestridas af andra lika trovärdiga¹⁾. En uppgift i Engeströmania, som Klemming förnekar, måste vi deremot i hufvudsak bestyrka, den nemligen, att Spegel »uti företalet af andra Editionen in 4:to beklagar sig öfver dem, som skylt honom för att plöjt med andras kalf». Klemming anmärker, att denna uppgift är »alldeles oriktig, då der [i företalet till andra uppl.] icke finnes annat än det som säges i första upplagan». Ja, detta gäller företalet till G. W. o. Hw.; men går man, i andra uppl., öfver till det der tillagda nya eller de tvenne första Paraden, så skall man i början af »Thet öpna Paradis» Cap. I, som i marginalen betecknas med »Företalet», finna följande utlåtelse:

Jagh hafwer nu haft *roo* och liufig *hwilo* nuttit;
 Jagh haar i Herrans huus medh heligt nöije suttit,
Och firat min Sabbath, tå jag beskref then dagh,
 Som Gudh haar sigh vthwaldt til dienst och wälbehagh:
 Jagh hafwer äfwen wäl om *andra dagar* skrefwit,

1) Jfr ofvan rörande »Barna Bibel». Äfven om ett annat exempel kunna vi erinra: icke alla forakare hafva ansett Skogekår Bergbo, förf. till »Venerids», identisk med Gustaf Rosenhane; Johan Lind uppgifver i »Bibliographia Wormiæ» författaren vara Johan Gartman (jfr E. Meyer: Gustaf Rosenhane s. 175), och Apelblad yttrar härom »nil decido»; härtill kan läggas, att hos Schefferus Johan Gartman omtalas strax ofvanför Skogekår Bergbo (Sv. Lit. 2:a uppl. s. 230), hvilken sammanställning kan vara afsigtlig.

Ändoch mitt ringa namn är intet kunnogt blefwit:
 Jagh skref om *Skapelsen*, om *Himmel*, *Luft* och *Jord*,
 Jagh skref om *många ting*, men om *migh* ej ett ord:
 Ty får en *annar* tack för thet han intet giorde,
 »Ock åker på then wagn, som han doch aldrig smorde;
 Men jagh afvnnar ej, ty thet war *läre-spån*,
 Och troor en *Mastare* begär ej thet til låhn.
 »Man lägger tidt sitt barn vthi ens annars wagga,
 »Och sätter på sin maast een främmand stång och flagga;
 Man vndre tå ej på, ty slikt är wäl skedt förr,
 »At en får *prijs* och *roos* för thet en *annar* giör,
 Men sij! Jagh wågar doch at något mera skrifwa,
 Som iagh vthlåfwat haar, fast thet wil trötsamt blifwa.
 Ty jagh weet mycket wäl at iagh med all min flijt
 Förtienar föga meer än någras hätska *nijt*:

Häraf tyckes tydligen framgå, att man redan snart efter utgifvandet af G. W. o. Hw., hvilket man visste skett genom Spegel, trott en annan (sannolikt just Lucidor) vara den verkliga författaren; hvilken misstanke Spegel här i uppl. af år 1706 uttryckligen tillbakavisar — ty att Spegel författat »Thet Öpna Paradis». som inledes med de citerade verserna, derpå kan ingen tvifla. Och när han så 1711 utgaf en ny upplaga eller kanske rättare ånyo utgaf de 1706 tryckta dikterna, hvartill han fogade tvenne nya, fann han sig föranlåten att på titelbladet till den sist tillagda skriften om »K. Salomons Wijsbet etc.» utsätta »tillika med the föregående Skrifter [obs. pluralen!] vthi enfaldige Rijm framställd af Hq. Sp.».

Så har då Spegel likväl, kan man på grund häraf säga, sjelf angifvit sig som författare till *hela* »Guds Werk och Hwila» och ingalunda lemnat detta »i ovissbet»; åtminstone kan man icke tala om hans »förtegenhet» i detta afseende.

För att ytterligare bestyrka detta skola vi påpeka några andra ställen i G. W. o. Hw. samt Paradisen. Hela det berömda företalet »Til Poesiens rättsinniga Älskare», som med största möjliga sannolikhet författats af den samme, som skrifvit den följande

texten¹⁾ anvisar otvifvelaktigt Spegel eller åtminstone icke Lucidor som upphofsman. På s. 2 f. (uppl. af år 1685) säger sig förf. »på ett och annat sätt» hafva »öfwat mitt Nämme uti Rjmkonsten, men iagh hafwer (wetandes intet genom hwad händelse) förlorat alla sådana Öfweschriffter, ty iagh hafwer sielf ingen Lust haft til at läsa them igenom, fast mindre förmodat thet andre skulle hafwa, Ja, jagh hölt them i så neesligit wärde, at iagh blyges wid thet iag skreef nu thetta ärgiriga Ordet, at jagh hafwer *förlorat them*, hälet emedan the woro eij allenast *Barnslige* utan och *Werldslige*. Detta kunde tydligen icke Lucidor hafva sagt om sig; icke heller hvad som står på 7:de sidan, att »sielfwa Sanningen är mit Witne, at jagh ingen Vers hafwer schrefwet — Dum furit Lyæus . . .». Vidare tyda de många lärda citat, som både förekomma i företalet och i texten, och genom hvilkas öfverensstämmelse dessa visa sig såsom fullt likformiga d. v. s. från samma källa härrörande, otvifvelaktigt på en man med Spegels lärdom och beläsenhet, särdeles i teologiska skrifter. För Spegels författarskap talar vidare införandet af ovanliga gamla ord samt äfven sådana, som voro »her och der i een eller annan Landzort brukeliga», hvilket har skett fullt medvetet och afsigtligt, såsom företalet (s. 4) angifver²⁾; detta öfverensstämmer nemligen fullkomligt med Spegels tendenser, då Lucidor deremot visserligen använde dialektord (särskildt Stockholmska), men utan afsigt eller urskiljning. Och såväl de lärda hänvisningarna som dialektorden hafva väl, då de förekomma så

1) Då alla förebilder t. o. m. Du Bargas och Arreboes troget och ärligt angifvas i detta företal, hade Spegel väl, om han blott skrivit det till en egentligen af Lucidor författad dikt, också angifvit detta på samma uppriktiga sätt som t. ex. Olof Kolmodin i företalet till sin »Qwinno-Spegels» omtalar att han hemtat anledningen till sitt verk från ett outgifvet arbete af den afidne Peter Hesselius (»Patriarchinnor i Gamla Testamentet»), eller som Spegel sjelf i företalet till »Thet tilslutna Paradis» säger sig hafva efterföljt »then berömda främmande Poeten» (Milton).

2) Detta gäller äfven om versbyggnaden, om det myckna omnämmandet af »the hedniska afgudars» m. fl. i företalet anmärkta egendomligheter, som förekomma i texten och om hvilka företalsförfattaren väl icke kunnat yttra sig på sätt som skett, om icke han äfven skrivit hela dikten.

ymnigt som här är fallet, till största delen redan från början inlagits och icke — af en annan än den ursprunglige författaren — sedermera tillagts.

Likasom den, som skrifvit företalet, bör vara den samme, som författat den följande texten, så finner man icke heller någon inre skilnad mellan de sex första dagarne och den sjunde: likartade torra beskrifningar med inströdda moraliska reflexioner, hvilka här i anledning af Sabbatens betydelse öfverväga, med samma granna, men tråkiga lärdomeståt, som blott stundom lemna plats för en högre tankedykt eller ett varmare känsloutbrott¹⁾ — samma stil på det hela, som man för öfrigt äfven finner i Paradiisen, hvilka otvifvelaktigt äro af Spegel. Denna »Siunde Dagens Skapelse» föregås också, såsom de andra, af ett versifieradt angifvande af

1) Skulle någon skilnad förefinnas mellan de sex första och den sjunde »Dagen», vore det möjligen den, att denna sistnämnda är — tydligen på grund af ämnet: den heliga hvilodagen — *mindre* torr och prosaisk än de föregående, hvilket väl bort vara tvärtom, om Lucidor författat dem och Spegel blott den sista. Den olikhet i deras skaldebegåfning, som härmed åsyftas, påpekas också af förf. till det bekanta numret (XXV) af Swenske Nitet (1738), som väckte sådant buller; der sammanställas de båda skalderna (afseigtligt?) på följande sätt:

»Wälkommen Spegel, hör så har Apollo menat,
At om med Lucidor du hade dig förenat,
Han mera Konst af dig, du drift af honom länt,
Då had'n i både två långt mer beröm förtänt.
Jag tilstår at din Bok*) rätt lärda saker drifwer,
Men deraf komma at han mindre nöje gifwer;
En Dikt, en Poesi som är för mycket lärd
Den är just derföre tycks mig långt mindre wärd.
Din Bok, så dömmar man, har oförliklig blifwit
Om du den samma har på richtig prosa skrifwit;
Men gack dock wärde man, ditt namn bör ärat bli
För diupt förstånd och wett fast ej för Poesi.

*) Guds Wärok och Hwila.»

Förf. till dessa rader var, egendomligt nog, Olof Celsius, broder till den M. v. Celse, i hvars »Ber. Sw. Mäns Minnen» uppgiften om Lucidors koncept till »G. W. o. Hw.» förekommer.

I motskrifterna mot detta nummer talas vidlyftigt om Spegel, men intet tvifvel på hans författarskap till »G. W. o. Hw.» yttras (jfr ock Ihres längre fram i texten citerade ord).

»Innehållet», och detta börjar med följande, som man skulle tycka, otvetydiga ord:

Hwad redan af mig schrifwit är
It kort, men tacksamt Witne bär
Om Herrans Macht och Nåd
Ty han haar Eeld, Luft, Wattu, Oord
Beredt och skapat medh it Ord,
Af sit allwjsa Råd.

Äfven på grund af dessa ord skulle man väl kunna säga, att Spegel eller förf. till »Siunde Dagen» sjelf tillkännagifver sig hafva *skrifvit* de föregående d. v. s. hela »G. W. o. Hw.» Det samma vill han kanske också antyda, då han i det prosaiska företalet till »Thet Öpna Paradis» berättar, att »Grefve Lindschöld, sedan then lilla Boken om »Gudz werck och hwila, med hans Exell:ces gunstiga omdöme, war vthgifwen, täcktes ofta begära at samma Skrift skulle än vidare fulföljas». Ytterligare angifver sig Spegel som författare till G. W. o. Hw. i VII Cap. af detta första Paradis, i det han nemligen (s. 26 i 1705 års uppl.) på tal om palmträdet yttrar:

Jag hafwer något förr om thetta trädet schrifwit;
Men wet eij om thet är tillbörligt skattat blifwit . . .

och gör i marginalen en hänvisning »Se Gudz Werck och Hwila», hvarest »then rara Palm» också finnes omtalad i III Dagen (s. 123 f. i 1685 års uppl., s. 109 i 1705 års).

Något må väl också samtida och senare biografiska och litteraturhistoriska författares utsago gälla, och af dessa hafva vi icke funnit någon, utom de af Klemming anförda, betvifla Spegels författarskap. Vi skola i korthet angifva de förnämsta af dessa vittnesbörd. Enligt hvad Herr Docenten H. W. Tottie meddelat, yttrar *Swedberg* i sin lefvernesbeskrifning (s. 280 i Linköpingshandskriften), på tal om Spegel, att han »var mycket lycklig i verskonsten, som af hans Guds Verk och Hvila och flera vackra arbeten står att läsa». I sin ofvan nämnda censorsförklaring intygar

Peringer-Lilieblad, att »Eximius in Patria nostra Sacrorum minister» författat detta »opus Hexaëmerum»; likaså *Geselius* i sina »Personalia» öfver Spegel, att han »beskref Then Mächtige Skaparens Werck och Hwila»¹⁾. *Upmarck-Rosenadler* säger i sin »Oratio parentalis» (s. 52 f.), att Spegel »facillimis numeris lusit . . . Creationis Septiduum». Vidare erinra vi om att *Olof Celsius*, som jemför Spegel och Lucidor med hvarandra, uttryckligen tillägger den förre »G. W. o. Hw.» (jfr ofvan citerade utdrag ur »Thet Swenska Nitets»), samt att *Ihre* i en dikt, som är bifogad Jon. Laurenii disputation »De Ydria» II af samma år (1738), och hvilken delvis är riktad mot Sw. Nitets omdöme om Spegel, utropar:

Te quoque Spegeli, magno par fama Maroni
Cujus et ingenium Svecia tota stupet.
Facta immensa Dei magno seu concinis ore
Seu primi narras tristia damna Patris o. s. v.

I *Salvii* »Lärda Tidningar» för år 1745 N:o 26, der Norrköpingsupplagan af Spegels Poëtiska Skrifter anmäles, yttras icke heller något tvifvel på författarskapet till G. W. o. Hw., som flera gånger omnämnes. *Stiernman* angifver i sin »Anonymorum centuria II» s. 52 f. uttryckligen Spegel såsom författare. I boken »Om Tankar i Witterhets-Arbeten» citerar *Sahlstedt* flera uttryck och passager ur »G. W. o. Hw.» under Spegels namn; se t. ex. s. 166 f. ur »5:te dagens skapelse» v. 3 o. 4. Tillägga vi så, att den noggranne litteraturkännaren *Lidén* i sin *Historiola* s. 99 ff. underkastar Spegels författarskap ett utförligare bedömande efter G. W. o. Hw. — för att nu icke tala om senare författare: Nordin, J. Wallenius (*Schediasma de poetis suec. celebr. Pars IV*), A. W. af Sillén (*Heptaëmerum Svecanum Haquini Spegel*) m. fl., hvilka väl icke anstält några djupare efterforskningar rörande författarskapet till G. W.

1) Af de trenne latinska och sju svenska Grafskrifter, som bifogats *Gesellii Personalia*, omnämnes G. W. o. Hw. särskildt i en latinsk dikt af Nils Celsius, en farbroder till M. v. Celse; äfvenså i en i *Biogr. Lex. b. XV* citerad grafskrift af en viss *Burcelius*.

o. Hw. —, så måste man medgifva att dessa många för väl kunna uppväga åtskilliga *mot*.

Till sist vilja vi bifoga ett par utdrag ur den samling bref (nu förvarad på Vexjö Gymnasii-bibliotek, dit den kommit från biskop Wallqvists boksamling), som Spegel tydligen sjelf låtit copiera och hvilka han till större delen sjelf afskrifvit, såsom det framgår vid jemförelse med hans originalbref, af hvilka ett par finnas i Delagardieska arkivet å L. B. S. 249 i denna Copiebok förekommer ett bref, som enligt den vanliga marginalanteckningen af Spegel är stäldt till »Dn Olao Rudbeck» (förmodligen från början af 1680-talet), och hvilket vi äfven för dess personalhistoriska värde in extenso meddela:

»Högtärade H. Professor

H. Professorens stora dygd och margahanda wetenskap hafwer fuller länge warit mig bekant och förorsakat hos mig stor åtrå til at göra mig hos H. Professoren något kunnig, samt til thes ynnest och wenskap werdig, men tilfälle hafwer altid felat mig in til nu iag nödgas taga thetta som mig nödwendigt och förmodeliga H. Professoren intet misshageligt. Jag hafwer utaf en serdeles lust til at läsa Poeterna och at öfwa mig vti språken för en tjd sedan begynt uti Swenske rjm sammanskrifwa Skapelsens Historia, och (: så wida iag effter lärde Mäns anledning hafwer förmåt :) framställa för the Enfaldige Guds undersamme Werk och Wijshet uti Creatures förlänte egenskaper; hwar wjd iag ej hafwer kunnat förbigå (: helst effter Basilius, Ambrosius, Minutius Felix, Nazianzenus thet samma giort :) at nämna både någre personer och orter them Poeter och Historici för serdeles bedriffter berömma, hvilkas namn och gerningar iag äfwen wel ämbnar i it litet register förklara, på thet then olärde Davus icke skal tycka sig wara med en Sphings bekajad. Men emedan iag uti H. Professorens sinrika Atlantica finner annorlunda påmint om Mercurio, Neptuno, Apolline, Hercule, Caucaso etc. än triviales Mythologi och jemte them Fortunius Licetus, Ludov. Vives, Bochartus etc. hafwa wist och fram-

fört, så skyndar mig then wördnad som iag hafwer för H. Profess: wenskap til at redeligen yttra mig och försäkra thet iag uti bem:te Register införer några wanliga uttydningar som Pausanias, Hesiodus, Charle Estienne in Lexico Poetico och paraphrases Bartasij hafwa lemnat, icke af något thet ringaste upsåt til at contradicera H. Professorens meningar, hwilka iag alstädes med tilbörlikt beröm bifogar¹⁾, utan til at låta se huru man gemeenliga hafwer förståt Poeternas frädisamma dicht, samt huru Hedningarna hafwa famlat om then sanne Guds kunskap. Jag hoppas förthenskul at H. Professoren icke låter någon intala sig (: ty hans egen retsinnighet wet iag nogsamst :) thet iag annat intenderar än at wisa it uprichtigt æstime för hans stora flit och herliga ingenio, samt betyga min åstundan til at altid wara

Höglärde H. Professorens
beredwillige och trogne T:re.

Då Spegel här säger sig »för en tjd sedan *begynt* vti Swenske rjm sammanskrifwa Skapelsens Historia», kan han väl näppeligen mena annat än att han påbörjat poemet G. W. o. Hw., och med dessa Spegels egna ord synes väl omöjligen den åsigten kunna sammanstämman att han endast skulle hafwa tillagt »Siunde Dagen» och för öfrigt blott »omarbetat Lucidors handskrift».

Äfven på ett annat ställe i den nämnda brefsamlingen omtalas G. W. o. Hw.; det är i ett bref till »Prof. Svedberg» (sannolikt skrifvet något af de sista åren af 17:de eller första af det 18:de århundradet), hvilket egentligen handlar om den svenska ortografin, som nu började blifwa en brännande fråga. S. 375 yttras »— — — Ther hafwer nu en eller annan af Stockholms boktryckare hoos mig förnummit om then lilla boken, kallad Guds Werk och Hwila, må blifwa å nyo uplagd, till hwilket iag wäl wille samtycka, om

1) Jfr rörande de mytologiska namnen företalets punkt V samt »Thet II Registret», der Spegel »med tilbörlikt beröm bifogar» Rudbecks förklaring: stundom sätter han endast »Vid. Cl. Rudbecks Atlante». — Att icke vara af samma mening som Rudbeck räknades ju vid denna tid nästan såsom mindre fosterländskt, i synnerhet då det gälde Nordiska förhållanden.

iag [hade] tid till at förbättra något uti then samma, och kunde förstå thet at H:r Professoren wille, när någon ledig stund öfrig wore, tillse hwad vti it eller annat behöfwer förnämligast ändras, så till ordens rätta tryck som meningens nyttiga förklaring; hafwandes iag thes utom en poetisk beskrifning om paradis, Babels bygning, Salomons hofhållning etc. hvilken iag hafwer ämnat, om Gud wil, och vederbörande Censores så behaga ther tillägga — —.»

Dessa bevis och vittnesbörd få tills vidare gälla för hvad de kunna, och de förefalla ju gällande nog. Ett bestämdt uttalande hafva vi velat reservera till en förnyad undersökning framdeles; dock kunna vi icke underlåta att redan här påpeka värdet af Spegels egna yttranden, som enligt ofvanstående föreligga såväl i tryck som i handskrift, och vilja slutligen framkasta den möjligheten, att, om någon grund legat för Stenklyfts och Keders berättelser, den är att söka deruti att Lucidor äfven och måbända före Spegel varit betänkt att på svenska bearbeta de »Sju Dagar», som ju var ett af utländske skalder ofta behandladt och för tidens religiösa lifeåskådning nära till hands liggande ämne, och kanske utfört en del deraf, men att Spegel, oberoende af Lucidor eller endast erhållande en impuls af hans plan eller arbete, författat hela »Guds Werk och Hwila», för hvilket, såsom han sjelf med bitterhet framhåller, en annan fått pris (»för thet han intet gjorde») och författaren-utgifvaren endast »någras hätska nijt».

E. Wrangel.

Om Kejsarens mandata och Hertig Georgs af Sachsen bref till Luther.

Af konung Gustaf den förstes och biskop Brasks brefväxling är det bekant, att »Keyserlige mandata» och »hertug Jöriens breff aff misszenn» genom biskop Brasks försorg öfversattes till svenska för att användas såsom vapen i striden mot den sig alltmer utbredande luterska läran här i Sverige.

Konungen skrifver till Brask »fregedagen nest for Martinj», d. v. s. den 9 november, 1526 sålunda: »Verdig fader vj haffue forstandit atj late vtsæthe paa swenske nogen breff the j benempne aff keyserlige mandata vtgongen om then twedrekt nw paa færde ær med Lærdomen ther oss dogh vel vetherligit ær hurw Keyseren oc paffwen haffue sikh tilsammen Och kan med ingen skææl beuises att Kesarlig maiestatt haffuer vtgiffuit sliik mandata vthan nogre partiiske the som akthe med sliike stycker bedrage oc till sig holle simpell oc enfolle mænnisker Som ecke annet forstaa æn them varder i sliike motte ingiffuit . . . Tesligis lathe j hertug Jöriens breff aff misszenn vtsæte paa swenske oc ther j them oc fornempde mandata vtgonge lathe bland simpel folk Kunne vj vel förmerke ath vj ther med vnder en forteckilsze skole straffwade vare effter vj ecke swa aluerlige træde i szaken mooth för:de lerdom som the göre Therføre ær vor begæær oc endelig formaning atj haffue swadant fördrag Oc skicker hiit vp nogre lerde vtaff eders kyrke som med skææl oc scriffthennes beuising kunne beuise at her brukes oc prediikes annen lerdom æn thet helge Ewangeliu . . . Ær ecke heller vor vilie at nogit prentarij skal vp-

rettes i Sudercöping Thet prenterii till förfong som nw j Stocholm med swaar kost vpretthet ær fför ty thet ena kommer thet annet till forderff . . .» (*Konung Gustaf I:s registratur*, III: 313 f.). Härpå svarade biskopen den 27 dec. samma år: »Iac fik i thenne dager eder nadis högmectighetz breff lydendis bland annet om thet prænterij i Sudercöping Tha verdis eder nade vethe at iak thet aldrig her till akthet haffuer ey heller ther nogit tilgiort till eller fraa æn tha mik syntis nyttigt vare at nogre vore i riikit som embethet kunne naar the tydzske fare hem med thet the her förwerffuet haffue Thet iak haffuer lathit förwende hertig iöriens breff för the fatige clöster iommfrwr som her skæmbde varde the andre til störkilse som theris clösterleffnet gudelige holle haffuer iak ingenstedz ther med giort eder nad till nogen vederwilie Ey skal heller then thet eder nade ingeffuit haffuer leekt eller lærd thet kunne beuise mik nogen then deel giort haffue med oord eller gerninge lönlige eller vppenborlige med mitt vet annet æn thet eder nade kunne drage til gode Oc lather thet in till eder nadis egne æmbetzmén som alle andre leckte oc lerde i thetta stikt Oc beder ty eder nade ödmychelige ey vele sæte troo til the ther swa obedne gaa mitt bud, . . .» (anf. st., III: 425).

Konungens svar härpå af den 4 jan. 1527 är tryckt i Registraturet, IV: 3 f.: »Som j scriffwe oss til werduge fadher om thet prenterij ath tyske icke lengher skwla löpa borth med then fordeel etc. Saa veether oss och saa ther om bestyrth haffwa medh goda swenska karla ath vj epther thenna dagh icke skwle behöffwa ther tijl inkalla några tiszka och ther före scriffwe vj edher tijl ath vj icke gerna såghe ath thetta vårth vptagna prenterj skwlle bliffwa förlagt med thet i Suderköpungh Veel vetandis ath thet inthet saa vel besörgt var med all deel som thetta her i Stocholm¹⁾. Om hertug Jöriens breff och thes forwendilse en doch j göre ther en vrsæct vthinnan hwarföre j thet forkwunnath och forwenth haffwe

1) Med anledning af konungens förbud mot tryckeriet flyttades det också af Olaus Ulrici till Malmö (se Klemming och Nordin, *Svensk boktryckeri-historia*, sid. 150).

synes oss likwel atb then gör icke fwillesth med myndre oss borde jw åtspwrdet ther saadantb skeep skwille om vj elles skole räknadh vardha för thet vj j rikith åff then menegeman vpsatthe äre, ey heller lydde for:da breff om nwnnor allenesth, som j scriffwen . . . »

Den 7 januari 1527 (xiiij dag Jwll)¹⁾ skrifver konungen till Brask i ännu kraftigare ordalag härom »in vitulo»: »Eder förtenker vel verdug fader atj oss tillscreffue senest saken för huar skyld j venth haffue hertugh Jöriens epistell pa Swenske nemlich för the fatige clöster jomfrur skyld som ther skembde warde oc the andre till styrkilse som theris clösterleffned gudelige holle Om ther, nogre skæmbde eller förkränkte ære moge i sielff legge ther boot vppa oc straffat for ty edre tienere oc klerker ære mest som thet göre oc giorth haffue» (anf. st., IV: 13).

I bref till biskopen af den 2 febr. 1527 återkommer konungen till samma ämne: »ytthermere ær oss förekommit atj lathe nogen deel prente vtj Köpinhamffn then i kunne i framtiden lathe vt springe bland simpell folk til eders gereghetz förteckilse Sedhan i ecke brwke moge prenteriid her in vdj riikit till the keyszerlige mandaters oc hertig Iöriens breffs vtspredning then eenfallige man till bedragtilse som vdj sliche szaker ock förmelthe lerdom ey annerledis döme kan æn som then blinde dömer om lett eller ferge then han aldrih see kan Vele vj för tesse for:ne szaker skyll atj epter thenne tiid ingen deel lathe vtgaa bland simpell folk för æn vj thet sett haffue Oc för:de ranszakning om lerdomen offwerfaren bliffue . . . » (anf. st., IV: 42 f.). Biskopen försvarar sig den 8 februari med nya försäkringar, att han icke hade något tryckeri hvarken här i landet eller utrikes: »Oc thet eder nadis högmectighet ær föregiffuit om nogit prænterij antige inlændis eller vtlendis pa mine vegne antige om viiser böker eller nogit annet ær ey i myn makt them thet förtaget ther swadan osanning stemple helst in för eder nadis högmectighet Thet the doch aldrih bewiise kwnne e huru gerne the thet göre ville . . . » (anf. st., IV: 406).

1) Denna skrifvelse är i *Handlingar rör. Skand. hist.*, 16, sid. 71, daterad VIII dag jul (den 2 jan.).

Till Ture Jönsson skrifver Brask den 9 dec. 1526¹⁾ (bifogande kopia af konungens ofvannämnda bref af den 9 november): »Huad annat ther yttermere inneholles [i konungens bref] finne j i thenne innelyckte copie Thet vj haffue lathet vende pa swenske keyserens heller hertug Jöriens breff oc latit them förstaa nogra vore synnerlige vener ær hanss nadhe ingenstadz för næær Oc ey anners förwent æn som breffuen lyda (anf. st., III: 423).

Vi finna af den anförda skriftväxlingen, hvilken stor betydelse konung Gustaf och den nya lärans anhängare tillerkände motståndarnes försök att medelst utgifna skrifter uppvigla allmänheten, samt huru energiskt de uppträdde däremot. Den 13 januari 1527 förbjuder konungen att låta »prænthe visor och latha vt-springa offwer menige rikith bland then simpel menigeman ther mykit obestaandh epther fylia maa». Den ihärdighet, med hvilken Gustaf i sina bref till Brask återkommer till öfversättningen af de tyska skrifterna, visar, att man ville till hvarje pris förhindra, att anfall mot Luthers person och lära spredos bland folket, liksom konungen ock insåg, att man utan svårighet kunde läsa mellan raderna angrepp mot honom själf såsom reformatörernas beskyddare. Det tyckes också i själfva verket hafva varit denna fråga, som framkallade den stora tvisten mellan de båda myndige männen angående en disputation mellan den gamla och nya lärans försvarare, en fordran som konungen icke veterligen direkt framställt förr än i detta sammanhang, men som han sedan lika bestämt vidhöll, som Brask envist och smidigt undvikande kringgick densamma.

Det har antagits, att de nämnda öfversättningarna blifvit tryckta i det utan tvifvel af biskopen anlagda tryckeriet i Söderköping, hvilket förestods af prästen Olaus Ulrici. Några säkra bevis här för föreligga likväl icke. Åtminstone kan det af Fant, *Annales typogr.*, sid. 8, n:o XV, angifna tryckåret 1525 icke vara riktigt, ty hertig Georgs ifrågavarande bref skrefs, såsom längre ned skall visas, först den 28 december 1525. Vål säger Messenius i *Scondia illu-*

1) Celsius, *Monumenta polit. eccles.*, sid. 5, och efter honom Fant, *Annales typogr.*, sid. 8, daterar orätt denna skrifvelse den 9 september.

strata, V: 32 f., att de värkligen trycktes: »Braschium horum [= obloquentium] præcipuum intelligens Gustavus, quod Suetice translatis, ac ex typographia publicatis Sudercopensi Edictis Cæsaris, Georgiique in Misnia principis, adversus Lutheranos in Germania, non mediocres his cietet passim tumultus, coenobitisque illa Vastenensibus ad mensam prælegi curaret, XIII. Novembris, illi Rex usu interdicat callographiæ, & hujusmodi spargere libellos, ceu largum seditionis fomittem, severe inhibet, ad convincendosque erroris, & sic plectendos quoque novos concionatores, illum sedulo invitat». Men om Messenius haft någon annan källa för detta påstående än den anförda skriftväxlingen, känna vi icke. Och denna synes snarare bevisa, att skrifterna icke blifvit tryckta i Söderköping. Åminstone säges icke på något ställe, att så värkligen skett.

Biskopen skriver själf till sin vän Ture Jönsson, att han låtit öfversätta brefven och »latit them förstaa nogra vore synnerlige vener», hvilket uttryck väl närmast häntyder på, att de i afskrift meddelats några förtrogna. Ett sådant spridande, som för öfrigt på den tiden var synnerligen vanligt, kan också mycket väl åsyftas i konungens förebräelse, att Brask »forkwnnath och forwenth» hertig Georgs bref. Den omständigheten, att Gustaf förbjuder tryckeriet i Söderköping i samma bref som han vänder sig mot skrifternas öfversättande, kan på sin höjd stärka den uppfattning, man får af hans uttryck i samma bref »oc ther j them oc fornempde mandata vtgonge lathe bland simpel folk, Kunne vj vel förmerke - - » (= och om I utgifven dem af trycket - - -), nämligen att han misstänkte eller visste, att Brask hade för afsikt att trycka dem. De mäst olikartade saker finner man ju ofta behandlade i samma bref, och sedan dessa båda frågor en gång blifvit berörda i konungens bref af den 9 nov., var det helt naturligt, att de återkommo tillsammans i alla dem, som blefvo en följd af detta. Och då konungen den 2 febr. 1527 skriver: »Sedhan i ecke brwke moget prenteriid her in vdj riikit till the keyszerlige mandaters oc hertig Iöriens breffs vtspredning», så tyckes det snarare betyda, att biskopen blifvit hindrad från att sätta en sådan afsikt i värkstäl-

lighet, än att han en gång tryckt dem i Söderköping, men att han nu icke kunde upprepa tilltaget.

Tillsvidare torde det således vara riktigast att besvara frågan, huruvida de ifrågavarande skrifterna blifvit tryckta i Söderköping eller icke, med ett: non liquet.

För min del är jag mäst böjd att betvifla det.

Anjou har också den uppfattningen, att de icke tryckts: »Innan de ännu voro lagda i press, hade konungen förnummit Brasks af-sigt att trycka nyssnämnda skrifter» (*Ref:s hist.*, I: 174). Skrift-växlingen är likafullt af stort intresse, och icke minst såsom ett intyg bland många om konung Gustafs okufliga viljekraft och fasthet; tonen i den stormodige och för öfrigt kraftfulle biskopens svar utvisa ock till fullo, att han insåg, med hvem han hade att göra.

Men hvilka voro dessa tyska aktstycken, som förmådde sätta så stora krafter i rörelse i vårt land? Därom har veterligen ingen uttalat sig.

För bestämmandet af kejsarens »mandata» hafva vi intet annat att hålla oss till än tidpunkten; ingen häntydan om innehållet är bekant. Närmast till hands ligger att gissa på Worms-ediktet af den 8 maj 1521, eller möjligen Nürnberg-ediktet af den 18 april 1524, i hvilket det förra också är intaget, och som således kunde passa in på pluralformen »mandata». Detta är enligt benäget meddelande den bekante kännaren af reformations-historien och utgifvaren af Luthers skrifter D:r Enders' i Oberrad mening. Worms-ediktet, som af kejsaren själf benämnes »Mandat», borde hafva tjänat Brasks ändamål bättre ensamt än i förening med Nürnberg-ediktet, hvars senare del tillika handlar om vissa besvär mot den påfliga stolen, hvilka borde behandlas på den blifvande riksdagen i Speier. Denna del kunde ju likväl af Brask efter behag uteslutas. Att någon antydan om sådana besvär icke ingingo i den svenska öfversättningen kan man ock sluta till däraf, att konung Gustaf just med stöd af det då spända förbållandet mellan kejsaren och påfven sökte göra mandaternas äkthet misstänkt: »ther oss dogh vel vetherligit ær hurw Keyseren oc paffwen haffue sigh tilsam-

men», skrifver han. Man måste likväl — om det värligen var fråga om Worms- eller Nürnberg-edikten — med förvåning fråga sig, huru konungen kunde draga dessas äkthet i tvifvelsmål. Måhända voro hans tvifvel endast låtsade; — men hvarföre lämnade då biskopen en så lätt besvarad anmärkning utan genmäle?

Efter riksdagen i Nürnberg utgaf Luther — »aus grossem Mit-leiden uber uns armen Deutschen» — båda edikten tillsammans, försedda med anmärkningar, uppvisande att de stodo i strid mot hvarandra, under titel *Zwei Keyserliche vneynige vnd wydderwertige gepott den Luther betreffend*. Jm 1524. Jar, 36 sidd. in 4:o, m. fl. upplagor (se 1:a Erlangen-upplagan af *Luthers Werke*, 24: 210).

Beträffande åter hertig Georgs bref har Brask själf lämnat oss anvisning till frågans besvarande. Han skrifver den 23 maj 1527 till Ture Jönsson bland annat: »Gud förlathe thet them aff vort clerckerii som all then owilie bruggit haffue med theris nye ewangelium som luther haffuer dragit vndhen¹⁾ benken Epter hertug Jöriens breffs lydilse etc.» (*Gustaf I:s registratur*, IV: 419). Samma vändning återfinna vi i ett bref från hertig Georg der Bärtige, reformationens ifrige motståndare, till Luther af den 28 december 1525²⁾.

Den 22 december 1525 skref Luther ett försonligt bref till hertig Georg med ödmjuk anhållan om försoning. Redan den 28 samma månad var hertigen färdig med ett långt, strängt och afvisande svar, i hvilket han bland annat i 16 och 17 punkterna förebrår Luther, att genom hans lära hade alla kätterska villomeningar ånyo dragits fram, och gudlösthets och osedlighet funne sina ursäktande förebilder i det af honom framdragna Evangeliet; »Diz — fortsätter hertigen — hat dein Euangelium bracht, das du unter der banck herfür gezogen, und gibst jm warlich ein rechten namen,

1) I *Linköpings bibels handlingar*, 1, sid. 202, har ordet »vndhen» oriktigt ersatts med »under», vilket ger en alldeles motsatt mening. Hertigen förebrår nämligen Luther, att han dragit fram Evangelium i ljuset och gjort det tillgängligt för alla — »unter der banck herfür gezogen» —, under det att detsamma förut låg förborgat liksom under en bänk.

2) Brevet är daterat: Dresden, Donnerstag Innocentum, 1526; men som nyåret räknades från juldagen, så hör den 28 dec. till 1525 efter vår årsräkning.

das du es vnter der banck herfür gezogen, es solt wol gut sein, es lag noch darunder. Denn bringst du noch ein solches herfür, so werden Wir keinen bauer behalten». Längre ned i 18 punkten heter det: »Mein Luther, behalt du dein Euangelium, das du vnter der banck herfür gezogen, wir wollen bey dem Euangelio Christi bleiben». Samma bref ger oss tillika en förklaring på biskop Brasks ursäkt, att han öfversatt hertigens bref »för the fatige clöster iomfrwr som her skæmbde varde the andre til störkilse som theris clösterleffnet gudelige holle», och på konungens svar, att brefvet »ey lydde om nwnnor allenesth, som j scriffwen». Hertigen bestraffar nämligen strängt i 8 och 9 punkterna, att förlupna munkar och nunnor funno en fristad i Wittenberg; angående röfvade klosterjungfrur säger han, att det är i öppen dag »in was jammer und verdamlich elend du sie bracht, und wie sie gehalten werden und wozu».

Luthers bref och hertig Georgs svar utgåfvos redan i början af 1526 tillsammans såväl från lutersk som från katolsk sida. En upplaga från det sistnämnda hållet har utan tvifvel varit Brasks original, t. ex. följande: *Sendtbrief Doctor Martinus Lu: | ther zu Wittenberg, An den Durchlaughtigen | Hochgebornen Fürsten. 11. Herzog Georgen | von Sachsen vnd Meyssen 11. Auch | seyner S. G. Christliche antwort, | hie widder Newlich auß: | gangen. 11. | Herzog G. gegen Martinus L. 4:o, 16 sidd.* Se Enders, *Luthers Briefwechsel*, Bd 5, n:o 1011 (bandet ännu outgifvet). I Walchs upplaga af *Luthers Schriften* äro båda brefven intagna, Th. 19 (Halle 1746), sid. 607 ff. Hertig Georgs bref är affattat i 27 punkter; det anfaller Luthers lära och person i en mängd från katolsk och allmänt mänsklig synpunkt såväl som enligt tidens åskådningssätt sårbara punkter med en skärpa och en häftighet, som gjorde detsamma väl egnat att blifva ett farligt vapen mot Luthers anhängare, isynnerhet på en tid då bildning och själfständigt omdöme voro jämförelsevis sällsynta skatter. Man förstår mer än väl både biskopens önskan att befrämja och konungens och reformatorerernas ifver att förhindra dess spridning.

Aksel Andersson.

Bref från C. J. L. Almqvist.

I samma brefsamling¹⁾, hvarutur de i föregående årgång af »Samlaren» meddelade Atterbomska brefven voro hemtade, finnas äfven några från C. J. L. Almqvist, hvilka här nedan upptagas, såsom i någon mån belysande hans i oändliga stämningar skiftande dubbelnatur. Två af dessa bref äro ställda till Lindblad, det tredje och märkligaste befinnes vara skrifvet till J. A. Hazelius, som troligen sändt det till Lindblad till genomläsning, hvarvid det glömt sig kvar i dennes brefsamling. Det första och tredje brefvet bära data, det andra deremot icke, men är troligen skrifvet under år 1840, tidpunkten för den småningom uppkomna brytningen i förhållandet till Lindblad.

M. G.

* * *

Bref från C. J. L. Almqvist till A. F. Lindblad.

Lund den 15 Nov. 1838²⁾.

Bäste Lindblad!

Knappt glädjer mig någonting så mycket och så uppriktigt som att du blir odödlig; att din musik blir känd och älskad i Tyskland och sedermera i hela världen. Det skulle väl kanske glädja mig mera om också jag hade framgång: men det är såsom du anmärker, något apart med mig. Jag har visst också framgång: jag är 1:o mycket älskad af barn, som jag hela timmar bygger korthus åt, och ritar papper fulla med gubbar, samt klip-

1) Tonsättaren Ad. Fr. Lindblads.

2) Almqvist låg i Lund för att speciminera till »Norbergskas» professuren.

per hästar och vagnar åt: 2:o är jag utmärkt afhållen af all ungdom; studenterna här hafva fått tag i mina sista pjäser som jag lånat åt en bekant; de låga af enthusiasm; och en af minä s. k. motståndare Rydberg här vågade nyligen ej visa sig på ett offentligt ställe — — — — — emedan det var allmänt känt att han skulle blifva uthvisslad och utsparkad om han kom; dylikt händer hvart jag anländer; 3:o har jag hvad man emellanåt brukar kalla ett starkt fruntimmerstycke, och det har jag alltid haft, nämligen med vissa och gifna undantag: flickor emellan 16 och 20 år med vårblomning till kropp och själ hafva alltid och utan all inledning varit mina vänner: deremot när de blifva äldre, förnuftiga och reflexiva fruntimmer, upptäcka de utan svårighet att sådan vänskap är en dumbet; och jag kan gunås icke neka att jag sjelf i samma förhållande är dylika kloka damer något för mycket obenägen. Summa summarum är, att hela massan af dem som i samhället betyda *ingenting* äro mig tillgifna; deremot, alla maktogande såväl karlar som fruntimmer, alla som hafva penningar och myndighet att befalla, det vare sig i enskilda hus (hvad man kallar föräldrar) eller i det offentliga (embetsmannastyrkan), de hafva ett bestämdt horn i sidan till mig: att vi med hvarann ändå dragits så många år, kommer endast deraf, att jag genom nöd och arbete förvärfvat någon liten skicklighet att äfven handtera deras saker temligen till nöjes; men det kommer så litet af inre harmoni, att endast det minsta ord behöfs för att hat och förargelse skall utbrista. Du inser således lätt hurudan min framgång skall kunna vara: och att om jag händelsevis blir odödlig, kan det dock icke hinna ske medan jag lever. — Hvad Upsala beträffar, så har jag alltid vetat att de stridande der skulle sluta med att äta upp hvarann, hvilket också säkert är det enklaste och för allmänheten beqvämaste. Det måste gå så, ty Geijer, Palmblad, Hwasser, Fahlerantz etc. etc. hafva tre hufvudegenskap: 1:o vet ingen af dem hvad han sjelf vill; 2:o vet ingen af dem hvad någon hans antagonist vill; 3:o vet ingen af dem hur det förhåller sig med ämnet, hvarom han skrif-

ver. — Mitt eget stora, största och objepliga fel är att jag kan ingenting riktigt. I detta fall är jag lik Rousseau och Thorild, hvilka också kunde rakt ingenting. Det vill med andra ord säga: att jag kan det enormt väl; men icke utan i följe med millioner fel. Huru skall detta kunna hjälpas? Jag begriper det icke. Det är ett — något stort Etwas, som hänför mig: — af nöje, af odödligt nöje sysselsätter jag mig dermed, när jag får, och jag skrifver derom så som jag kan. Sedermera har jag en utomordentlig djerfhet — kanske du hellre vill kalla det oförsämdhet — både i tal, skrift och umgänge, vid tillfällen då det gäller nemligen. Hvarför? Jo, ty jag tycker det är strunt alltsammans, och jag fruktar ej det allra ringaste. Dessemellan, åter, är jag ett Noll, alldeles ett Noll. — Jag försäkrar dig uppriktigt och utan allt skryt, att det skulle kosta mig ganska litet att bryta sönder allt hvad här fins både i politik, estetik, seder och annan nomenklatur, hvar till icke mer någon verklighet finnes. Kanske kommer jag också att göra det om Gud vill. Men kanske kommer jag också i stället blott att klippa en korthäst åt din lilla Per.

På det hela är det sannt som du säger i ditt bref, att jag vill roa mig. Men var billig och betänk, att jag har haft mycket ledsamt, och får kanske ännu mer. Vore jag så väl inrättad som du och alla mina bekanta, så skulle jag kanske aldrig hafva rätt roligt, och till ersättning aldrig rätt ledsamt. Men nu är det som det är, och jag kan tillsvidare icke hjälpa det.

Du umgås med Prinsen på samma musikaliskt förtroliga fot som förr, och det är bra. Men om du vore en hygglig människa så skulle du derjemte ta alla tillfällen i akt att beskrifva mig för honom såsom en förträfflig varelse, med ett ord såsom en person hvarförutan Sveriges rike omöjligen kan ega bestånd: såsom en person, slutligen, som ifall han icke nu får någonting, fast beslutit att resa ur landet och gifva sitt på en gång otacksamma och ledsamma fädernesland dj—n. Men allt detta säger du Prinsen lika litet som jag ber dig derom. Farväl bästa broder! helsa din Sofi och alla dem, som händelsevis tänka på mig. I morgon sät-

ter jag mig på diligencen för att resa till Stockholm genom ett dussin småstäder, bland andra Lidköping, der jag skall efterse om Sara V. fins till, hvarpå jag tviflar.

Evigt din

C. J. L. Almquist.

Jag skickar härmed de återstående arken på Dagboken. Här har varit mycket väsen sedan. Jag har disputerat, och hvad tycks? i 4 $\frac{1}{2}$ timma talat bara franska obehindradt så att jag förundrades öfver mig sjelf. Sedermera i 3 $\frac{1}{2}$ timme tyska och engelska — det är ju besynnerligt! Oändliga elände! Studenterna hafva en corps eller i skock två särskilda gånger -- först i lördags vid disputationens slut, och sedan i går för att taga afsked — varit här och ropat vivat, sjungit och burrat, och jag har talat svenska för dem ur min port, så att — —. Men ingen politik. Bara om Poesi och Lif. Detta skall säkert ännu mer öka de ilsknas ilska mot mig. Adjö! —

P. S.

Det kan icke hjälpas — jag måste berätta dig något som är förargligt så att det nästan fyller mig med Entsetzen. Det angår min franska afhandling, som nu trycks i Lund. Jag hade börjat på en slik redan i Stockholm, men när jag nedkom, tyckte jag icke om ämnet. Jag ville hafva något som dugde och det var billigt. Jag gick så länge och ruminerade på det, att det räckte för länge. Då blef jag en qväll rasande och satte mig flux och skref hvad som föll mig in. Det var naturligt att det då ej kunde bli annat än ett stort ämne, d. v. s. det som alltid ligger och gror, om Poesiens närvarande tillstånd, karakteren häraf och den *rätta utgångspunkten för framtidens poesi*, om Voltaire, Rousseau, Goethe, Atterbom, Byron, Scott och allting. Nu skedde detta enligt ordres på franska. Hvad tycks! Detta kanalspråk vaknade upp rundt omkring mig. Dess fraser och smidiga ordvändningar smögo sig så lätt, så passande, så infamt bra till allt hvad jag

tänkte och såsom jag ville ha det, att jag med förskräckelse upptäckte, att det är på franska jag hädanefter rätteligen har att skrifva mina saker, såvida jag skall fortfara att vara Almqvistisk. Skall jag då mista mitt goda modersmål!! Jag som dock kluddar full så mycket papper på Svenska! Jag tror knappt jag kan hjälpas, om jag icke af någon orsak blir tvungen att skrifva en bok på tyska på 300 sidor; det skall hjälpa. Gud vet huru det kommer att gå med mig och min arma framtid! Jag tror jag vet Poesiens framtid bättre än min egen.

Min värdinna har flera gånger varit inne och småskrattat, hon tycker att jag skrifer för mycket i dag. Hon vet icke rätt hvad jag är för en. Men nyss sade hon åt mig med en klipsk min:

»De maa dog være en Student?»

Nej (svarade jag henne) jeg er ikke, men jeg arbejder paa at bli.

Det kan nog hända att danskan här icke är rätt skriven; men det är ett sk—d sprog och jag bryr mig slettes icke derom. Adjö! Nu måste jag ner och ha mitt té.

De välsignade boktryckarena hinna ej trycka så fort, och sedan skall jag hänga spikad en tid, så att jag måst skrifva till H—ff och bedja om 14 dars tillökning på permissionstiden.

* * *

Lördagsafton den 4 Jan. (1840?).

Broder Lindblad!

Såsom jag ändtligen i dag fick min bok, gick jag på aftonen att söka dig, för jag tyckte ändå det skulle vara roligt att lemna dig ett exemplar. Men som jag såg det var svart i dina fönster, gick jag förbi, gick hem och satte mig att skrifva dessa ord, och med samma uttrycka några mina tankar, rörande din explication i går förmiddags. I sjelfva verket tror jag visst icke det måtte vara någonting ovanligt eller underligt (åtminstone har jag hört talas derom från andra länder och bland andra menniskor), att, om man har

en mångårig bekant, denne faller några vänliga ord för hvad man har dristighet nog att gifva ut; och emellan dig och mig mins jag till och med, att du en gång för många år sedan, då jag bodde hos Öfverbergs, sjelf räckte mig handen på, att ifall den ifrågasvarande sångmusiken, som du tyckte icke lät illa, kom ut, så skulle du derom yttra dig offentligt. Oaktadt allt detta kan du likväl icke förebrå mig, att jag nu med minsta ord bedt dig om den ringaste ynnest i denna väg. Att Hierta besvårat dig, har gjort mig ganska ledsen, men jag rår icke därför; jag har ej råkat honom förrän efteråt. — Först nu kan jag med glädje gifva dig min lilla bok, emedan denna souvenir omöjligen kan uttydas såsom en *captatio benevolentiae* sedan du bestämdt sagt mig huru främmande allt detta är för dig och att du icke vill räcka ut ditt minsta finger därför. Jag är icke så oklok, att jag icke vet allt hvad jag risquerat genom detta utgifvande; men jag har någon grundad anledning att förmoda hvilket det slutliga slutet blir. Jag eger nu ingen varelse, som rör en tangent för min räkning; ingen, som eger något att säga i publiken i denna väg, producerar mig: det är således högst probabelt, att jag får röna mycken köld, mycken motvilja. Att jag för allt sådant är ganska känslig nekar jag icke; men nöden har ingen lag: likasom jag ingen vän i detta fall har i behofvets stund; så får jag sådana öfvernog, när jag slutligen trängt mig igenom, och jag skall i mitt innersta då nog veta att skatta dem derefter. Såsom jag längesedan tagit mitt parti, rör mig allt detta icke så mycket. Jag ser sakerna nu allt mer och mer i perspektiv, och gör mina betraktelser nästan blott med historiemålarens känsla. — Du hjälper, biträder, corrigerar Geijer i sin musik, och du producerar honom: detta är, som jag tycker, ett mycket vackert drag af dig. Du säger om mig, att jag är incorrigibel, men detta är en frats; ty, ehuru jag hållit på melodien någon gång, har jag deremot aldrig haft någon invändning emot harmoniförändringar. Var säker, att det är för *sista* gången jag omtalar detta lappri nu: detta sår skall aldrig svida mera. Jag har helt annat att roa mig med. Jag skall till och med under

tystnad le, om det framdeles skulle hända mig, att man på en gång förkättrar mig och derunder ändå med god smak plagierar mig. Den öfvervägande känslan hos mig nu är den episka. Jag studerar människor, så godt jag kan, och skrifver vid sina tillfällen romaner öfver hvad jag finner. Jag trifves väl nog med detta så länge, och möter hvad som händer mig temligen godt. — Sjelfva den här boken måste väl gå bra, förmodar jag, efter min k. Lason intet annat säger mig; ty förläggare brukar vara de, som i första rummet grufva sig. Adjö!

Din A.

* * *

(Till J. A. Hazelius).

Antuna den 12 & 20 Dec. 1841.

Älskade Janne!

Ditt bref af den 8 Nov. fick jag just nu, och känslan hänför mig att sätta mina tankar på papperet deröfver genast, ehuru jag kanske träffar dig personligen, lika snart som dessa rader nå dig. Hjertligaste tack! Evigt älskade Janne — du talar om hvad du är mig skyldig — ack, jag är visst skyldig dig vida mera! Men låtom oss icke nu tala om sådant. Jag förstår dig *fullkomligt*. Jag är visst — jag bekänner det — i allmänhet skygg, kanske mera skygg än jag borde, för att tala med någon om mig sjelf och min ställning. Men *du* har uppmanat mig, i ditt bref nästan besvurit mig att göra det. Ehuru jag visst icke har några hemligheter att berätta, skall jag framlägga allt om mitt närvarande tillstånd. Älskade Janne! Mätte du förstå mig, äfven der kanske mina uttryck ej äro de bästa! Men *du* känner mig, både till andemening och lyten, nog för att kunna supplera mig.

Jag har detta halfår varit sjuk, visserligen till kroppen (som för mig, af ovana, varit en svår pröfning nog), men lika mycket af chagrin. Det är rätt svårt för mig, och har nästan alltid varit det; men mina krafter hafva förut hunnit till att bära det. Orsaken till detta svåra ligger innerst — hos mig sjelf! Jag vet och erkänner det öppet. Men på hvad sätt likväl, ligger det hos

mig? Jag måste gifva mig sjelf det vittnesbörd, att det icke är af nyck, af infall att vara så. Äfven det, som ligger i en människas natur, *kan* och *bör* hon bortarbета, så fort det är förkastligt. Men det Naturnödvändiga hos mig, och hvarom jag nu talar, är min drift till ett högre, sannare, bättre lifsuttalande, än det jag ser omkring mig. Kan jag då, bör jag döda denna drift? bör jag söka bortskjuta en naturnödvändighet, som drager mig — kanske är jag blott en entusiast! — men likväl har man i alla tider påstått nyttan och rättheten af att menniskor, *efter sin bästa känsla och sitt bästa vett*, arbeta för ett högre, sannare, bättre lif. Denna drift har följt mig — du vet det bättre än någon annan, och derföre *vdgar* jag också tala till dig om något, som inför en annan skulle taga färg af oförlåtlighet, af ryslig egenkärlek! — denna drift har följt mig ifrån barndomen; det är nativt och som sådant odödligt; men om jag också *kunde* döda den hos mig, *horde* jag det?

Emellertid är det denna drift, som 1) är grunden till min olycka i menskliga förhållanden, 2) är orsaken till min lycka i inre måtto, och 3) skulle kunna — *skulle kunna* lägga ett litet solgrand af *väl* på mensklighetens våg, om det allenast finge. Men n:r 1) uppslukar n:r 2) och 3). Du förstår mig och dömer mig icke hårdt! Jag säger ännu en gång: *Om jag allenast finge*, d. ä. om jag allenast egde medel att kunna få disponera min person och de andliga krafter jag dock har, så vet jag med mig sjelf, att jag skulle kunna på mina medmenniskors altar nedlägga en skärf, en gård eller ett arbete, som 1) skulle innehålla en klarare och varmare (djupare) *religionsdsigt* än den gängse, 2) skulle gifva en vackrare och mera omfattande *poesi*, och 3) kanske äfven skulle säga något förnuftigt i *politik*, jag menar, om rättandet af samhällsförhållandena på jorden. Med hvad jag här sagt, menar jag på en gång något rätt litet — inför Gud! — men tillika något rätt stort — jag bekänner det och kan icke hjälpa det. Min arma person befinner sig midt emellan alla dessa höga och mångfaldiga ämnen, som aldrig lemna mig, antingen jag är i sällskap eller

går ensam (och som gjort det ifrån min spädaaste barndom), och den yttre världen, hvilken har lika många anspråk på samma fatiga person. De der ämnena vilja fram, påstå sig vilja uttalas, lemna mig ingen ro. Hvad jag skrifvit är icke tomt prat. Jag kan hafva felat i detaljer; men i hufvudtankarne har jag icke yttrat *ett ord*, som jag icke i 25, kanske i 30 år begrundat, i alla riktningar och vrår. Och likväl — hvilka uselheter har jag icke hittills gjort? emot för hvad jag ville, och möjligen skulle kunna, *om!* ack, om någon af er visste under hvilka omständigheter alla dessa skrifter tillkommit!! Flere af mina vänner hafva beklagat sig öfver brister i utförandet, luckor i planen. Jag vill nu icke här tala om den särskilda theoretiska grunden för sådant, der jag hyst olika tankar om hvaruti fullkomlighet i utförandet består och hvaruti jag kan hafva rätt eller orätt. Men det faktiska är, att ingen scen, ingen sida blifvit uppsatt och skrifven under sådana vilkor, som man brukar önska sig. Mina välvilliga vänner anse åtskilliga af mina saker skära och täcka: visste man, att ingen situation blifvit tecknad i Signora Luna eller Kapellet . . . utan ständiga afbrott, der jag skolat svara på oräkneliga ting, än rörande hushållet, än skolgosseförelärdar, än — — —. Mätte man då förlåta mig, om jag någongång gått litet för raskt tillväga. När man ständigt stickes af tusen små, små synålsuddar (af hvilka ingen skulle betyda något *ensam*, men hvilka *tillsammans* bilda ett verkligt marter), så bibehåller man icke alltid jemvigt, eller gör allt som man bör. Min goda Maria¹⁾ är till sin *inre menniska* verkligen änglalik, i ren och oskrymdad välvilja, i rättvisa och i kärlek till sanning. Men till sin *yttre* person kan knapt någon tänkas hinderligare och svårare för en, som behöfver sysselsätta sig med hvad jag skulle och ville. Ingen sko blir lappad, ingen stol satt på sitt ställe, ingen kålrot köpt, som icke jag 5 till 10 gånger måste uttala mig öfver och, i de flesta fall personligen bestyra om. Man vet icke detta, och ingen skall tro det. Mången tror, att jag setat för mig själf, som en fri och lyck-

1) Almqvists hustru.

lig fantast, öfverlåtande mig åt alla möjliga tankesällheter. Efter du en gång bragt mig derhän, Janne, så talar jag om, att jag *lidit* och lider. Men huru innerligt, huru utesägligt jag, oakadt allt, älskar Maria, det vet jag bäst i mina ensliga stunder och i synnerhet när jag är borta. Också hon skall en gång afklädas detta eländiga yttre — — och då — — en mera *ren*, en mera *sann karakter* gifves knapt. Den högst besynnerliga sammansättningen i hennes personlighet (af på en gång himmel och qvabbligt chaos) har gifvit mig hiskligt mycket att tänka på; har stundom fört mig till verkliga afgrunder af qval. Härtill kommer, att ganska få tåla henne — — stackare — hon är mycket, mycket ensam — — så mycket mer älskar *jag* henne.

Nu kommer jag till min ekonomi. Jag skulle icke anse mig ega rätt till någon klagan, om jag varit och vore en lat människa, som icke ville annat än ligga och sola mig i fantasiens lustparker. Du känner dock nog af min förflutna lefnad för att veta, det jag aldrig skytt det bråkigaste arbete, som behöfts. Den, som vet hvad det vill säga att tjena under H—ff, vet också, att det behöfves tålmod, seghet, arbetshåg för att uthärda. Hittills har *ingen i Sverige* tjänat under honom *längre* än jag: detta bevisar, att jag icke skytt plågor af lägsta slag.

Men huru är det nu? frågar du mig. Jag är skild från N. E. S.¹⁾ och sålunda på bar backe utan att man räckt ut så mycket som ett halft lillfinger för att söka skaffa mig någonting i stället.

Jag har tyckt detta vara grymt ur 2 skäl; och jag skall säga dig mina tankar. Jag tror icke, att jag gör mina förmän orätt, ock om jag gör det, skall du rätta mig.

1. Skälet, som man anför för mitt aflägsnande, är naturligtvis ett par af mina skrifter (Det går an och Marjam). Jag tar an detta såsom den sanna bevekelsegrunden så länge; och jag frågar: väger ingenting på den andra sidan? 1. Jag har skrivit flere läroböcker än någon pedagog i Sverige sedan Gustaf Wasa, och hvilka ej måste sakna all förtjenst, emedan de flesta af dem behöft uppläggas flere gånger. 2. Jag har i 12 år bestridt en ganska

1) Nya Elementarskolan.

penibel tjenst. 3. Nya Elementarskolan, hvilka frukter den än kommer att i en framtid bära för Sveriges hela Uppfostringsverk. har jag grundlagt både till idé och detalj! (jag vet, att detta låter högmodigt; men du vet dock, att det är sannt. Både Lefrén, H—ff och T—m¹⁾ hafva under hela tiden varit till den grad delade, ja tvistande i detaljfrågor, att allt resultat skulle hafva gått upp i rök, om icke jag varit, som, ofta med tillspillogifvande af min person, vunnit det stora målet att grunda denna skola). Frågas om allt detta förtjenade att utstrykas såsom ett intet? Pondera, att jag har fullkomligen orätt i »det går an» och »Marjam»: är det dock en så ryslig synd att öppen hjertigt hafva framlagt sina tankar i några ämnen, att *derföre* all *förtjenst på den andra sidan* bör utstrykas och den felaktige dömas till ekonomisk undergång? till svält med hustru och barn, efter mångårigt arbete? Mina förmen hafva visserligen gått till väga med all *artighet i orden*, men med denna *blinda jernhårdhet i sak*, som är H—ff egen. Det märkvärdiga är, att detta skett *sedan* alla andra nedlagt sin stämma i dessa ämnen. Erkebiskopen hade redan i våras låtit Upsala Consistorium tillskrifva mig ett rätt artigt bref (jag mins ej om jag visat dig det), deruti Consistorium förklarar sig helt vänligt och bilägger allting. Nu, då således ingenting behöfs, skiljer H—ff mig ifrån all existens. Det brukas annars, att man söker skaffa en person, som visat sig arbetsam och duglig, något annat brödstycke, om man finner det scabröst att hafva honom der han är. Och jag är likväl ej ett så beskaffadt tjurhufvud eller så opraktisk, som t. ex. A—n, att jag ej kan användas i tjenst; jag har tvärtom visat, att jag ända till den yttersta praktiska detalj kan arbeta. *Men man vill icke lägga tu strå i kors för en person, som ingen annan merit har, än att vara flitig.* — Jag tycker detta är grymt handladt, äfven med förutsättning, att den uppgifna bevekelsegrunden (mina skrifter) är den sanna.

2. Men jag kommer nu till den verkliga. Skulle jag aldrig hafva skrivit D, g. a.²⁾ så skulle jag nu befinna mig lika obefor-

1) Tannström.

2) Det går an.

drad; endast kanske med den skilnaden att hafva rektorsträldomen i behåll, men utan utsigt till någon vidare hjälp. Jag dömer detta af följande fakta. Jag känner L:s karakter sedan Carlbergs-tiden och vet, att han aldrig yttrat ett ord, aldrig uträckt ett finger, då frågan varit om att hjälpa en menniska till något. Han har aldrig haft tårar för annat än abstractioner, i synnerhet för platta och nolliga. Jag vet också det, att under min tillryggalagda tjenstetid, *innan* jag utgifvit något »romantiskt», gjorde hvarken han eller de öfrige (H—ff & T.) det ringaste för mig. När jag sökte professionen i Lund, satte Consistorium upp förslaget *tvärt emot* de grunder, som voro stadgade för *denna* profession, hvarigenom de slags meriter, jag kunde hafva, annihilerades. Jag klagade hos kungen; men hvarken T. eller någon annan hade *ett* ord för mig. Jag sökte Söderköpings pastorat, men H—ff föredrog en comminister framsför mig. — Det är icke värdt att upprepa allt. — Systemet för befordringar, hos oss, är och har länge varit sådant, att ingen menniska får någonting för arbete eller dylika meriter. Dagligen skeende utnämningar bevisa detta. H—ff sjelf vet ganska väl, att det icke är för sin flit han blifvit President. — — Allt hvad man får, skall vara politisk belöning: och allt, hvad man blir utan, är af politisk Hämd.

* * *

Bästa Janne, jag vet bestämdt, att vi tänka i *botten* lika, ehuru våra tankar i yttre måtto antagit en olika dräkt. Ditt bref är mig härför en borgen. Min närvarande ställning är god eller elak allt som man vill kalla den. Jag har gjort upp med flere förmögne förläggare om vidsträckta arbeten, så att jag kan förtjena så mycket jag vill, eller rättare, orkar. Detta är *väl* i afseende på de saker, som intressera min själ att producera. Men det är *illa*, så till vida, att jag *måste utslita mig* för att skriva en myckenhet *lägre* (icke *lägre* i mening af *dåliga* eller *elaka*, utan *lägre* i mening af *obetydliga* (språk-)saker. När vi råkas, skall jag tala om allt. Jag tycker sannerligen icke om detta! Ej derför, att det är ondt, men derför, att det är ett arbete med *obetydligheter*, — — Jag vore hulpen, om någon person funnes i Sverige, som

ville gifva mig ett patronelt pastorat. Jag skulle då sätta mig ned i all tystnad och icke skrifva ett ord annars än i *stora*, sublima, vackra saker. Jag tror sjelf, att jag skulle kunna göra något då. Så mycket vet jag likväl äfven nu, att hvad helst jag också nu skrifver, skall icke ett enda ord af mig uttalas, som ej utgör *min rena öfvertygelse*.

Broder Janne! en sak har du en gång sagt mig, som kostat på mig. Du förtrodde mig med tårar och all den smärta, som en vän dervid måste känna, att jag vore en lycksökare. Klart var väl, att du icke förstod ordet i den vanliga meningen, såsom om en, den der på orätta vägar söker tjenester och belöningar af regeringen eller att *göra lycka*. Detta har jag visst aldrig gjort. Men din mening var, att jag sökte allmänhetens gunst. Säg mig nu, bästa Janne, på ditt samvete, kan du, eller någon, uppleta en enda mening, en rad, ett ord i mina skrifter, *som icke flutit ur min verkliga, min innersta öfvertygelse?* När denna slagit in med publikens smak, så har det tagits väl, annars illa. Förtjenar sådant benämnas lycksökeri? Om en person yttrar de mest ultraistiska, de för regeringen mest behagliga tankar, men han yttrar dem af ren och full öfvertygelse, månne vi då kalla honom lycksökare? Jag gör det åtminstone icke, jag respekterar honom såsom en Hans Järta. Bör då icke samma rättvisa vederfaras en människa på den andra sidan? Jag begär denna rättvisa af vänner och fiender.

För öfrigt: hvilken lycka i publiken har jag gjort? Jag klandras och berömmes, om hvarann; det ena fullt ut så mycket som det andra. Bevisar icke det, att jag endast gifver ut sådant, som jag håller för sannt? Jag har nyligen skrifvit någonting (Gabriële), deri jag visar nödvändigheten af att skilja Frihetens rena sak från onda falska ledare. Få se hvad du säger derom. Adjö så länge! Tänk på

L. A.

[Förut tryckt i »Saga, Minnesblad från Nordiska Museet 1885» Sthlm 1885].

Leopold och Reuterholm.

Skalden Leopolds förhållande till friherre Gustaf Adolf Reuterholm under den tid (1792—1796), då denne var visserligen ej till namnet, men faktiskt Sveriges styresman, har af äldre literaturhistorici framställts antingen icke alls eller ofullständigt eller oriktigt. Men G. Ljunggren har genom sina omsorgsfulla forskningar lyckats belysa såväl denna fråga¹⁾ som så många andra af literaturhistoriskt intresse. Hur förtjenstfull hans forskning äfven i detta fall varit, och huru träffande han än i hufvudsak påpekat arten af dessa begge mäns ställning till hvarandra, hafva dock vissa och ej ovigtiga detaljer undandragit sig hans blick. Han har nämligen ej haft till sitt förfogande Leopolds bref och andra skrivelser till Reuterholm, hvilka fylla de luckor, som finnas i hans skildring, och besvara några af de frågor han framkastat.

Ofvannämnda bref och skrifter finnas nu tillgängliga för forskningen i Riksarkivet, der de förvaras i samlingen af andra bref till Reuterholm. Det torde bereda »Samlarens» läsare ett verkligt nöje att knyta bekantskap med dessa den oförliknelige brefskrivarens alster såväl för deras eget literära värde som för det ljus de kasta öfver det sätt, på hvilket Gustaf III:s, såsom man bittills med ifver frambållit, osviklige vän umgicks med den man, som med lika ifver stämplats såsom denne konungs ovän.

Ljunggren säger sanningen, då han bedömer Leopold som en man den der i hög grad hade inne konsten att »rätta sig efter tiden». Det torde dock numera blifva tu tal om Leopold, såsom

1) I »Sv. vitts händelser efter Gustaf III:s död», 2:dra delen (1877).

samme forskare framhåller, »med hofmannens smidighet och undfallenhet likväl förenade en orubblig fasthet i grundsatser.» Tvifvel derom framställdes redan af Leopolds samtida, särskildt af hans motståndare och skarpast af den af Leopold med ett skum af gyckel öfverböljde läkaren och publicisten L. M. Philipson. Under sin fejd med Leopold¹⁾ dundrar han nämligen i »Patrioten» 1794 »med en vänlig sidoblick på Leopold»²⁾ våldeliga mot hycklare och slafvar, som »prisa, förguda, öfverguda» despoter (Philipson syftade här på Gustaf III), och slutar: »Göm dig föraktlige och vänta med bäfvan ditt straff.» Det är att befara, att det ej var endast en simpel »teaterblixt», för att begagna Ljunggrens ironiska ord, som i Philipsons hot slog Leopold i ögonen. »Scripta manent». Leopolds skrifter vittna emot honom. De visa, att han, medan han sålunda beskylldes för att hafva krupit till den bortgångne despots fötter, mediterade öfver poem, som skulle förhärliga Reuterholm. De vittna, att medan Reuterholm med anledning af den s. k. Armsfeltska komplotten rasade emot Gustaf III:s gamla vänner som på sjavott, i fängelse och landsflykt fingo lida för en förflugen plan att störta honom, tvekade Leopold ej att visa sin kunglige väns minne otack. Eller kan manne detta påstående synas grundlöst, när följande sakförhållande framdrages? Den skald, hvars toner voro de sista, som omsväfvade Gustaf III, innan han antvaddades åt sin griftekammare i Riddarholmskyrkan, den skald, som i sin härliga hymn d. 14 Maj 1792 utropat

»Slån er för edra bröst och rifven edra kläder

Och klagen: *Gustaf* är ej mer»

och deltagande klagat, att

»Ditt lif en kedja var, Gustafvers son och like,

Af mödors — och af otacks rön»,

den skalden qvad nyårsdagen 1795 Reuterholms lof i dessa verser:

1) Med anledning af Leopolds recension öfver Thorilds, af Philipson utgifna kritik af Rosensteins bekanta »Försök til en afhandling om uplysningens» (1793).

2) Ljunggrens anmärkning.

Åt sin Vägörare

en sjuklings offer

Den 1. Januarii 1795.

Än slår mitt qvalda bröst, ännu jag räknar dar
 Som Eder godhet skyddat har.
 Än kan med Svenske mäns, min glömda stämman blandas
 Och tacka Er, som de, för hvad mig kärast var,
 För *Trygghet* och för *Lugn*, — kort sagt för det jag andas.

Jag också var till Hofs: såg Mecenater der,
 Så nådiga som namnet lofvar.
 Fullrökta framför alt som vanans fordran är,
 Med all den flarn, som bränns för dessa Förmaks Påfvar.
 Jag såg dem nicka mildt, och le med välbehag,
 När Skalden *Rosenheim*,¹⁾ Skald *Bilang*²⁾ eller jag
 Till deras ära lyran stämde.

Stor sak hur falskt vi strängen klämde.
 Mecenas kände dock Virgilii slag igen.
 Poeten säng: »Ni är en prydnad för vårt Rike.
 »En Malborough bland krigets män.»
 Patronen svarade: »Ni smickrar mig, min vän,
 »Det är Ni sjelf som är en Skald förutan like.»

Men ack! Det rimmarn gick liksom hans Fosterland.
 Man gaf dem ord af gull: den högsta väntan väcktes:
 Alt lyste, ty alt brann. Hwad hände? Lågan släcktes;
 Och begge hade qvar blott askan i sin hand!

En enda Ädling kom, en enda, till hvars öra
 Min Sångmö aldrig höjt berömmets blida röst.
 Han sade: »för Ert väl, hvad står hos mig at göra?»
 Och utan väntan på at Smikrets joller höra,
 Han lugn och bergning gaf åt mina dagars höst.

1) Hofjunkaren Vilhelm Fredrik Joakim von Rosenheim, författare till tragedierna »Frøde» och »Drottning Öda» m. m., klen poet, men stark Gustavian.

2) Kapten J. J. von Bilang, hvars uppföstringsidéer Leopold förlöjligade i »Extra Posten» och som sedermera stämde utgifvaren för ärekränkning.

Hvad andra skrutit af, Han ensam för mig gjorde,
 Det Offer, Han bordt få, var re'n för andra brändt.
 Mitt goda Sverge! har (:om jag dig fråga torde:)
 Dig Sjelf, vid samma tid, ej något dylikt händt?

Välan. Byt om din röst, seu Himlen bytt om tiden.
 Förbättradt fel ger ej föragt.
 Till armod och förtviflan bragt,
 Du söuk med Krigets Glaf, du reser dig med Friden,
 Och det är nu du når till ära och till magt.
 Det är ej mera du, som Sämjans Lagar bryter
 och gör Canonens gap till Kunga-Hederns tolk.
 Nej; det är du i dag, som Samdrähtsbanden knyter
 Och stiftar Fridens Fest ibland Europas folk.
Inom dig, har du qväft de frön som agget lämnat;
 Med ädelmod har *HAN* som dina öden styr,
 Det låga Svekets illska hämnat,
 Och satt en slutlig gräns för dina äfventyr.
Utom dig, ser du ren, vid Sannings dag som gryr,
 Ditt Rykte, än en gång, med fordna tiders jemnad.
 O Du, hvars ädla namn min tafs saknar blott
 Men Efterverldens röst skall evigt dermed para!
 Hur lycklig ej den Skaldens lott,
 Som kan de stora fly, kan alla rökverk spara,
 Behöfver ingen gunst, och ingen efterstått;
 Men, om han njutit den, kan, utan Sanningsbrott,
 Och utan rodnad, tacksam vara!
 Kan, Patriot och Skald, i loford stark och sann,
 Med hela Folkets röst sin Sångmö's röst förena,
 Och om sin skyddare, om sin Vålgerningsman,
 För Efterverldens dom med stolthet säga kan:
 »Han var mitt Fosterlands, och var ej min allena!»

Så, Ädle *Reuterholm*! jag dig berömma vill,
 Och få med hvarje år, fördubbladt skäl dertill,
 Må Du min väckta Sång alt högre ämnen gifva!
 Och må Historiens duk poetens vittne blifva,
 »At Sverge såg i Dig, vid sidan af dess Thron,
 »En Vän af Din Regent; men mer af Din Nation,

»Med ifver dess försvar,¹⁾ dess hämnare, med smerta;²⁾
 »En Patriot med sans; en Vis med Religion;
 »En Statsman utan list, och en Förnäm — med hjerta;
 »Bepröfvad, och Dig lik, i Ödens olikhet;
 »Oryggelig i försvar af Sanning som af Lagar;
 »Och smickerlöst berömd, jemväl af den poët,
 »Som dog, i skuld hos Dig, för lugnet af dess dagar.

Leopold.

* * *

Det ges intet tvifvel mer huru det i verkligheten förhöll sig med Leopolds aldrig svikande tacksamhet mot dem, som visat honom godhet. Hvad Gustaf III gjort för Leopold, hade denne förgättit. Hvad Reuterholm gjorde för honom, framgår af här nedan meddelade bref.

Af Leopolds bref till Reuterholm finner man, att den förre omedelbart efter den senares uppträdande som maktinnehafvare (sommaren 1792) uppvaktat honom och då fått en synnerlig »respekt» för Reuterholms tänkesätt. Ett år derefter, d. 12 Juni 1793, begärde Leopold ett nytt samtal. Dervid framställde han en begäran om tjänstledighet från sin befattning såsom bibliotekarie vid Drottningholms slott med bibehållande af lönen. Hans begäran upptogs välvilligt af Reuterholm, och Leopold blef så »entusiasmerad», att han några dagar efteråt, d. 18 Juni, skref till Reuterholm bl. a., att han kanhända en dag skulle finna »ett tillfälle att friare än här, visa hwad intryck Eders Excellences ädla bemötande lämnat» i hans hjerta. Det vill med andra ord säga, att Leopold förespeglade Reuterholm en hyllning af hans sångmö. Han väckte dermed säkerligen mycket angenäma känslor hos den smickerlystne »stor-vesiren» och hoppades, ej så alldeles oriktigt, derigenom bereda framgång åt den supplik, som åtföljde samma bref och i hvilken han, utom tjänstledighet, begärde, att på hans hustru måtte continueras den pension han åtnjöt af Svenska akademien eller, alter-

1) Se 1789 års Riksdag Handlingar (not. af Leopold).

2) Se — — historien (not. af Leopold).

nativt, en tredjedel af det arvode, 333 rdr årligen, han uppbar såsom ledamot af nummerlotteridirektionen. För att än mera betrygga framgången, medskänkte han för hertigen-regentens räkning några verser till *Den vise Regenten*. Leopolds bref hade en förunderligt kraftig verkan. Redan midsommardagen fick Leopold af Reuterholm personligen veta, att hans ansökan var bifallen, och af hans egen hand emottaga en d. 22 Juni 1793 utfärdad kungl. resolution, som tillförsäkrade Leopold tre års tjänstledighet samt rätt att vistas på landet och att under tiden åtnjuta alla sina inkomster. Dagen der- efter prisade Leopold också i ett bref till Reuterholm denna »skynd- samhet öfver all väntan» och försäkrade, att han »aldrig af någon dödlig emottagit en större välgerning.» Så snart Leopold fått denna sak ordnad, satte han i verket sin plan att för besparings skull slå sig ned i Linköping. Det är bekant, att Leopolds flyttning af åtskilliga samtida betraktades — och huru kunde de tro annat? — såsom en »förvisning af liknande art med den, som träffade Gustafs öfriga vänner.» Man finner, att den i stället var, såsom Leopold sjelf säger, »en kunglig nåd.»

Reuterholm tyckte nu antagligen, att Leopold knappt kunde använda tiden i sitt Tusculum bättre än till att infria sitt löfte att besjunga sin välgörare. Redan i Febr. 1794 lät han Leopold förstå, i hvilken belysning han ville blifva porträtterad: »Om de *qual*, som den *känslofulle* måste undergå, då han efter at hafva gjordt alt det goda han förmått, dömmes vrängt af orättvisan eller lättsinnigheten.» Ehuru Leopold fann detta ämne kärt, »derför att det är sublimt», dröjde det dock en rundlig tid, innan han blef färdig med sitt verk. Det kom sig, säger han sjelf, först och främst deraf, att han ville vänta med sin teckning, tills han sett Reuterholm »kröna sin lysande bana med det ärorikaste värf, som sedan Oxenstiernas tider af svensk statsman utfördes,» men också deraf att han »hoppades kunna göra verket till ett monument af den skyldigaste tacksamhet, varaktigare än alla mina öfriga svaga arbeten.» Under tiden undfagnade Leopold Reuterholm då och då med en smakbit af sin charmanta konst, såsom den ofvan (sidd. 93—95)

anförda nyårshelningen, samt höll honom sålunda i spänd väntan och färdig att gå hans önskingar till mötes. Leopold, som fann marken givande, sådde också sina önskingars säd. Han var passionerad kaffedrickare och led af det utfärdade allmänna kaffeförbudet. Reuterholm lät honom dricka sin kopp och lofvade sjelf skaffa honom det behöfliga förrådet af hönor. Leopold hade missräknat sig i sina finanskalkyler och behöfde en större årsinkomst. Han begärde i bref af d. 26 Jan. 1795, att han måtte befrias från alla afdrag å lönen och att de kostpenningar, som voro förenade med bibliotekariesysslan, måtte höjas från 32 sk. till 1 rdr om dagen, beräknas för fem månader (d. v. s. 150 rdr årligen) och utgå äfven under tjänstledighet. Sammanlagdt skulle detta öka hans årsinkomst med något öfver 200 rdr. Inom åtta dagar hade han svar med tillsägelse att formulera sin begäran i en supplik och öfversända den till Reuterholm, som åtog sig att framlemna densamma till vederbörande. Leopold svarade med omgående (d. 9 Febr.) och vågade då utsträcka sin begäran derhän att få räkna de höjda kostpenningarna från tjänstfrihetens början. För säkerhets skull lät han sin bedjande stämma ackompanjeras af sina versers smältande musik (se nedan sid. 114). Och redan d. 15 Febr. skänkte honom ett kungligt bref alla önskade förmåner¹⁾.

Reuterholm tyckte nu, att Leopold drog längre ut på tiden med sin sång, än han i sin nyfikenhet kunde uthärda, och lät genom biskop Lindblom i Linköping göra honom påminnelser²⁾.

1) Ett kungligt bref till Öfverstekammarherren greve Posse af d. 15 Febr. 1795 tillkännager, att Kongl. Maj:t nej allenast beviljat bemälda vår Bibliothekarie at utan de vanliga afdragningar hädanefter få fullt upbära dess löningsqvartaler, utan äfven at han, fastän ägande nådig tjenstefrihet, dock må hafwa rättighet at i stället för det honom under dess upvaktning tillagde Tractamente erhålla Ett Hundra Femtio Riksdaler utaf Hofförtäringamedlen räknadt från den dag han senast nådig tjenstfrihet erhöill. Hofarkivet: Kgl. bref 1791—1800.

2) I ett bref till Reuterholm af d. 24 Febr. 1795 säger Lindblom bl. a.: »Eder Excellences befallning till mig, om K. S. Leopold, har jag utträttat och fått det svar, som var värdigt hans vörnadsfulla tänksätt för Eder Excellence. Han skriver bland annat: »Om någon har rättigheter på hela min lefnads erkänsla, och alla dess öfriga svaga krafter, är det visserligen Hans Excellence

Derjämte blefvo hans bref till Leopold sällsyntare. Det var tydligt, att den mäktige mannen råkat i misshumör. Att hans lynne var dåligt, fick Svenska akademien erfara, som d. 7 Mars 1795 suspenderades. Det är betecknande för Leopolds beprisade mod, att denne akademiker quand même i intet af sina bref till Reuterholm hade en rad, ett ord att säga till Akademiens bästa eller framböll den fosterländska sångens förlust genom hennes stängning. Leopold vändades nog vid denna tid, men af andra skäl. Han var sjuklig, det gick trögt med hans lofsång, och »Extra Posten», för hvilken han under sin Linköpingsvistelse fortfor att skriva, intog en hållning, som han i sin oro antog böra misshaga höga vederbörande. Han bäfvade för att i Reuterholms ögon synas vara »den otacksammaste och förrädligaste af menniskor.» Han gaf luft åt sina själsqual i ett bref af d. 27 April 1795 och lät det åtföljas af en förtjusande sång (se sid. 120), hvori han liknade sig vid en ros, som spirat upp genom Reuterholms »himmelska blick», men

»Se vid saknaden deraf

Hennes vissna krona luta».

Emellertid blef allt godt och väl igen. Reuterholm visade Leopold ett par nya prof på uppmärksamhet och välvilja, och skalden fick nytt mod — att fresta den senare (se bref af d. 11 Maj 1795). Denna gång gällde det för honom att skaffa en fördel åt en af hans allra närmaste vänner, sekreteraren i polisen, den bekante vitterlekaren I. R. Blom. Han bad, att denne Blom, »sex gånger bättre poet än jag, hvilket ej är stort», måtte befordras till ledamot af nummerlotteridirektionen — den tiden, tyckes det, de vittres prytaneion. Blom fick icke platsen, men Reuterholm lofvade hafva honom i minne¹⁾. Löftet fyllde Leopold med den största

Baron Reuterholm. Det ämne H. E. gifvit mig är skönt, och jag vet ej om Sv. Akad. någonsin skall gifva ett vackrare.» Riksarkivet.

1) Vid denna tid började Blom, antagligen på Leopolds råd, uppvakta Reuterholm med verser, i hvilka man återfinner hufvudsakligen samma tankegång som i Leopolds: Reuterholms odödliga förtjenster om fäderneslandet och hans egenkap af sol för den poetiska växtligheten. Se Bloms bref till Reuterholm i Riksarkivet. Ett utdrag ur ett af Bloms poem meddelas å sid. 120, noten.

tillfredsställelse, »men det är icke här, i detta enskilda bref», skriver han under den 25 Maj, »som jag skall gifva fält åt min lifliga och vördnadsfulla erkänsla.» Hvad kunde ej Reuterholm vänta sig!

Emellertid fann Leopold, till sin ledsamma öfverraskning, att lifvet icke ställde sig billigare i Linköping än i Stockholm. Han hade nu använt alla de utvägar till inkomst, som voro honom möjliga, men kreditorer och slägtkärlek fordrade mera. Hur han grubblade öfver sättet att upphjelpa sin ställning, fick han en idé. Kellgren förtjenade flere hundra riksdaler om året såsom redaktör af »Stockholmsposten». Kunde icke Leopold på samma sätt minska de ekonomiska bekymren genom att träda i apetsen för »Extra Posten»? Tidningen skulle han naturligtvis reformera. »Extra Posten syntes mig behöfva en omskapelse, och jag trodde, att både jag och detta papper skulle vara betjenta med hvarandra.» Den 1 Jan. 1796 skulle han gripa sig verket an. Med dessa föresatser lemnade han på sommaren 1795 Linköping och återvände till Stockholm. Han kom ej tomhänd. Han hade med sig början till det skaldestycke, som skulle lycklig- och odödliggöra Reuterholm.

Den 28 Aug. 1795 tillsände han Reuterholm detsamma jämte ett *Företal*, men glömde samtidigt ej att fälla ett godt ord för Blom. Företalet är af intresse såsom belysande Leopolds estetiska åsigter. Poemet, som bär namnet *Förtiensten*, var ämnadt att omfatta 3 »stycken», men insändes »ofullkomligt och ofullkomadt». Det är icke alldeles okänt för den svenska allmänheten, ty det finnes, ehuru i omarbetadt skick, infördt under sitt ursprungliga namn redan i första upplagan af Leopolds »Samlade skrifter» (2:dra bandet; sidd. 100—116). Men den svenska allmänheten har icke vetat, för hvilken denna panegyrik egentligen var skriven, emedan Leopold antagligen saknade mod att i sin bok af 1801 erkänna, att sången var tillegnad den 1796 fallne välgöraren. Det heter i »Samlade skrifter» endast »Förtiensten. Till * * *». Och deraf kommer det sig, att det kunnat räknas Leopold till förtjenst, att han aldrig besjungit Reuterholm. Skaldestycket, som på flere ställen

utmärker sig för höga tankar och glänsande form, meddelas å sidd. 130—144.

Knappt hade Leopold hunnit med »Förtiensten» skaffa sig, såsom han antagligen förmodade, berättigade anspråk på styrelsens skydd och nåd, förrän alla hans vackra framtidsdrömmar upplöstes och han, till sin grämelse, fann sig på de anklagades bänk. Genom »ett fel, som jag mindre kan sägas hafva *begått* än *det undfallit mig*» (för att begagna Leopolds egna ord) inföll i »Extra Posten» för måndagen d. 7 Sept. 1795 den bekanta artikel (»Märkwärdigt ställe hos den gudsmannen Mårten Luther» etc), som vållade »Extra Postens» indragning. I denna sak betedde Leopold sig som en riddersman. Han erkände genast inför Reuterholm, att han skrivit stycket, och bad gång på gång i de mest bevekande ordalag om nåd för tidningens utgifvare, J. Ch. Holmberg. Men utgifningsförbudet återtogs icke, och Leopold ständes inför Kämnersrätten, der han »icke sade ett ord till sakens försvar.» Emellertid hoppades han i det längsta på ett gynsam slut på denna affär, som djupt upprörde honom, och han upphörde ej att muta Reuterholm med sitt poetiska guld. Så lofvade han i en hyllningssång på Gustaf-Adolfsdagen (se sid. 149), att sångmön skulle

»Till än en *Tredje Sång* sig höja.

»Om af Ditt värde fins en känsla i mitt bröst,

»Så är det *dar* det sig skall röja».

Och emellan de begge männen rådde ännu en tid ett så godt förhållande, att Reuterholm — efter allbekant mönster — vände sig till Leopold med begäran att i versform omsätta några hans »på prosa gjorda utkast till dedikationer åt Gustaf IV Adolf och hertigen-regenten¹⁾. Leopold effektuerade den 20 Dec. beställningen med det smickrande tillägg, att det »icke kostat mig en stor möda

1) I. R. Blom hade först anmodats att i denna sak gå Reuterholm till handa, men Reuterholm hade verkligen nog god smak att ej finna Bloms ragout tillräckligt fin. Bloms verser finnas i Riksarkivet. Jfr Leopolds bref d. 20 Dec. 1795.

att göra det till poesie med rim, som redan var det i sjelfva prosan.» Reuterholm fann, och med skäl, Leopolds konst beundransvärd och öfverraskade honom med en julklapp, som manade Leopold till nya grepp på lyran. Men dessa voro också de sista, som togos för Reuterholms förhärlikande. Åtminstone finnes numera ej bland Reuterholms papper något skriftligt meddelande från Leopold efter juldagen 1795.

Th. Westrin.

Leopolds bref till Reuterholm,
efter originalen i Riksarkivet.

1.

Högvälborne Herr Baron och President.

Nådige Herre.

En man, kanhända med föga rätt till Eders Excellences upmersamhet, djerfs likwäl bönfalla derom; men för en tid, någorlunda afsmätt efter hans förtjenst; för blott två minuter. Han ber at Ers Excellence värdigas emottaga hans upwagtning, när och hwarest Eder Excellence Sjelf befaller. Tjugo tilläfwentyrs, i detta ögonblick, begära det samma. Jag känner hela beswärligheten deraf. Det enda skäl som fram för dem, kunde tala för mig, vore, at jag icke skall föras till Eders Excellence, af lika orsaker med de fleste af dessa, och at Eders Excellence verkligen kan göra mig en stor välgerning med at blott höra mig. -- Ers Excellence har för ett år tillbaka, skänkt mig äran af ett par minuters samtal. Den respect jag alt sedan det ögonblicket behåller för Eders Excellences tänkesätt, hvilka jag då trodde mig skönja, ger mig dristighet at ännu för andra gången begära denna godhet; men med försäkran, at utan Ers Excellences uttryckeliga tillstånd, aldrig mer uprepa min begäran. Under afvagtan af Eders Excellences befallning i detta ämne, ber jag Eders Excellence emottaga mina försäkringar om den djupa wördnad till hwilken ingenting mera kan läggas, utom den lifliga erkänsla hvarmed jag hoppas få skäl at framhärda

Högvälborne Herr Baron och President

Eders Excellences

allra ödmjukaste tjenare

C. G. Leopold.

Stockholm d. 12 Junii 1793.

Bor hos Skomakare Älderman Wendelius, i Spetsens Backe, hörnet af Malmskils-gatan.

*

*

*

2.

Det är vanligt at poëter föras af någon enthousiasme, och det är förlåteligt när de känna den för välgörare. Om jag vågade öfverlämna mig åt min, i detta ögonblick, skulle jag fullkomligare än jag nu gör, uttrycka de känslor och tänkesätt, hwarmed jag för några dagar sedan lämnade Eders Excellences Cabinett: Nej, man talar ej med denna ädelhet, denna godhet, detta värdiga nedlåtande, utan at tänka med uphöjning, och utan at förtjena den plats Eders Excellence innehar. Men jag glömmmer redan at jag, i detta ögonblick, är suplicant; och at vid sådane tillfällen, sjelfva sanningen ej kan våga ett loford, utan fara at misskännas.

Kanhända skall jag en dag finna ett tillfälle at friare än här, visa hwad intryck Eders Excellences ädla bemötande lämnat i ett hjerta, hwars tänkesätt jag är viss at Eders Excellence ej skulle ogilla, ifall de kunde vara Eders Excellence bekanta.

Enligt den förbindelse jag mig ålagt, vågar jag ej trötta Eders Excellence med min personliga upvagtning. Detta är grunden till den frihet jag ödmjukast tager, at i bref öfverlämna min supplik. Kanske borde jag hellre säga mina suppliker, ty Eders Excellence finner deraf tvänne exemplar olika lydande; likväl är det blott slutet af den längre som åtskiljer deras innehåll. Nådige Herre, välj af begge, den som Eders Excellence värdigas gilla, men förtörnas icke öfwer den tillagda bön, som ett wid åtankan af en älskad hustrus öde sönderslitet hjerta, aftvungit min penna. Nej. Eders Excellence, som synes i alt så högsinnigt rättvis, kan ej missbilliga detta ömmande tillägg, äfven då Eders Excellence med intet förord skulle vilja understödja det. Jag har gjordt min bön i detta ämne, så måttlig, och så lätt att vilfaras som jag trodt möjligt. Nådige Herre! gör mitt lugn för framtiden lika så fullkomligt som min erkänsla. Hela min sällhet hvilar på denna begäran, den enda och den sidste jag har at göra. Låt mig hafwa at tacka Eders Excellence för välfärden af mina återstående dagar, och tro at det skall fördubbla ljufheten deraf. Näst lyckan, ofta framför lyckan,

måste man räkna, at vara den skyldig derföre, som hjertat känner at det kan högakta.

Jag skall blott våga tillägga tvenne ord. Jag har i Akademien en pension. I fall Hertigen-Regenten skulle värdigas nådigst willfara min underdåniga bön, tror jag at ingen af Academiens Ledamöter skulle med missnöje anse, om den, i händelse af min afgang, continuerades på min hustru, som efter alt utseende icke beller sjelf kan hinna till någon ålder, så vida hennes hälsa verkligen är ännu långt svagare än min. Jag kunde i detta fall åtminstone hoppas, at genom mitt framdeles bemödande för litteraturen och språket, göra mig denna wälgerning mindre ovärdig. Skulle detta finna svårighet, gifvas ännu andra utvägar. Jag njuter såsom Ledamot af Nummer Lotteri Direction 333 Rdr årligen. En tredjedel deraf flyttad på min hustrus lifstid i stället för min, vore den högsta nåd mig kunde vederfaras. Jag har ett skäl at söka lugnet, som kanske äfven torde böra lätta denna min ansökning. Min afsigt är neml. at nedlägga all min öfriga möda på de gamle Autorers öfversättning, hvaraf vi ännu ej äga en enda på Svenska. I fall jag till ett sådant företag ägde skickelighet, begärde jag kanhända ej obilligt det enda förskott af Regeringen at veta min hustru bergad i händelse af mitt frånfälle. Jag sätter mig under Eders Excellences ädelmodiga protection, viss derom, at Eders Excellence, hwars uplysta Snille icke felar at inse äfwen de bekymmer som i lägre kretsar åtfölja menniskolifvet, jemväl äger ett hjerta gjordt at ömma för andras lidelser, när de förtjena det, och när det står i Eders Excellences förmåga at skapa för dem lyckligare öden. Jorden har ej en annan sällhet för Själur sådana, som Eders Excellences. Med djup vörtnad framhärdat jag till dödsstunden etc.

Stockholm d. 18 Junnii 1793.

P. S.

Jag vistas nu på Drottningholm hwarest jag mellan hopp och fruktan afvagnar utgången af min ansökning, som verkligen afgör alla mina öfriga dagars lugn eller smerta. Bilagde Verser äro en

skatt åt Den *Vise Regenten*, icke af Supplikanten (tillfället är blott illa afpassadt) utan, jag vågar säga det, af filosofhen. — Mätte Eders Excellence snart hafva någon befallning at gifva mig! I det fallet vågar jag anhålla hos E. Excellence at blott låta lämna, hemma i mitt hus, en liten lapp med tiden då jag skall inställa mig, hvilken genast blir mig ifrån Staden hit öfver skickad.

* *

3.

Den omöjlighet hvari jag i går var, at för Eders Excellence uttrycka hela min tacksamhet, gör det till ett behof för mitt hjerta' at genom ännu detta bref få nalkas min Vålgörare. Jag har aldrig af någon dödlig emottagit en större välgerning, än den som H. K. Höghet Hertigen Regenten på Eders Excellences gällande förord behagat bevisa mig. Och denna Midsommarsdag har varit för mig en sann högtidsdag. Det är ännu intet at kunna lefva med bergning: man måste kunna dö med lugn; och jag kan det nu, tack vare Eders Excellences ädelnod! Detta enda ögonblick har förändrat och förljufvat hela mitt öde. Jag kan af Lyckan ej med skäl begära mer än jag nu åtnjuter: mitt fädernesland och dess högsinte Styresman hafva för mig gjordt alt hwad jag utan orimlighet någonsin kunnat önska. Knappt vågade jag hoppas hwad jag verkligen erhållit. Jag skall använda mina yttersta krafter at blifva det ej ovärdig, och at rättvisa så mycken godhet. Det blir på detta enda sätt jag kan bjuda till at ådagalägga den erkänsla hvaraf Eders Excellences ädla förhållande lämnat i mitt hjerta ett intryck som derur genom döden endast skall kunna utplånas.

Om jag här ej kan säga alt, slute Eders Excellence ej deraf at hwad jag förtiger undflytt min upmärksamhet. Jag inser fullkomligen, icke blott välgerningens vigt, men äfven hela sättets ädelhet. Andra, stundom, bortkasta välgärningar med en föraktande liknöjdhet. Eders Excellence utdelar dem med ett uphöjdt hjertas förbindande godhet. Eders Excellence vet framför dessa nyssnämde,

huru mycket det fördubblar värdet deraf, at finna deltagandet tillika med hjälpen. — Och denna skyndsamhet, öfver all väntan? Denna Regentens egenhändiga påskrift, i så nådiga uttryck! — Eders Excellence har velat at det ej skulle finnas i hela denna händelse något enda drag som icke målade, intill fullkomlighet, ett högt sinnes sätt at göra godt.

Emottag, Nådige Herre, sluteligen, och en gång för alla, min egen och min räddade hustrus vördnadsfullaste tacksägelse. Det står ej i vår magt, at på annat sätt än detta vanliga, uttrycka vår erkänsla. Men tillägg, till all öfrig, ännu en enda godhet. Värdigas, genom någon vink, underrätta mig när och hvarest jag kan få kasta mig till den Vålgörande Förstens fötter. Törs jag söka till den ändan ett enskildt företräde? Jag är rädd at synas otacksam för Dess nåd, och rädd at tillvålla mig ett enda af Dess ögonblick. — Jag förenar med denna, ännu en annan vördnadsfull förfrågan: Behöfves, efter denna, Regentens egenhändiga och nådiga påskrift, at derå söka någon slags vidare Expedition? Behöfves det ej, åtminstone för Pensionens skull? — Det återstår mig, efter dessa tacksägelser och dessa nödvändiga förfrågningar, ingenting annat at tillägga, än mina uprepade försäkringar om den djupa vörnad hvarmed jag framhärdar till mitt yttersta ögonblick etc.

Drottningholm d. 25 Junii 1793.

P. S. Jag torde vid någon framdeles upvagtning, få i ödmjukhet afhämta Eders Excellences yttrande rörande förenämnda ämnen.

*
*

4.

Ju mer det bref hvarmed Eder Excellence senast hedrat mig, upfyllt mitt hjerta med den vördnadsfullaste tacksamhet, ju mer har det smertat mig genom underrättelsen om Eder Excellences redan svagare hälsa. Den största af alla de godheter som Eder

Excellence möjligen kan visa mig, skall blifwa omsorgen för denna bälssas fullkomliga återställande.

Mätte Eder Excellence ej, genom för mycket fortsatta arbeten, göra dess förbättring långsammare. Nådige Herre, det är så skönt at förtjena människors tacksamhet; men man vinner den knapt under det man ännu lefver, och i grafven njuter man den ej. Det är ett grymt spel som Naturen håller med män af stora egenskaper, och hvarpå de sätta hälsa, krafter och all lifvets lycksalighet, för at sluteligen vinna det stora vackra *nietet*, som man kallar odödlighet. Det är ett Lotteri, inrättat för mensklighetens hielp; men hvarpå den vise spelar med återhållsamhet.

Det nådiga tillstånd, som jag igenom Eder Excellences förord erhållit at i behof underrätta allmenheten om naturen af min retraite, tillika med hela förloppet af denna sak, är en ny kongl: nåd, som uphöjer värdet af den förra. Eder Excellence har velat, at ingenting skulle fela i Eder Excellences välgerning. Jag kan ej nog uttrycka huru lifligen jag känner hela ädelmodet af E. Excellences förhållande emot mig, och jag ber Eder Excellence emottaga all den erkänsla likasom all den admiration, hvilka min själ är mäktig at hysa för någon, som till en lika grad med Eder Excellence förtjenar dem begge.

Sedan stormen litet saktat sig, skall jag likväl, med Eders Excellences tillåtelse, afvakta något nytt och viktigare tillfälle at inför allmenheten, på förenämnda sätt, rättsfärdiga mina tänkesätt som undersåte och Medborgare. Jag fruktar at ett sådant ej skall felas mig; Och sådant är, ty verr, alla deras olyckliga Öde som hafva den obetänksamheten, at gifva sig, genom deras skrifter, den ringaste publicitet. Också denna betraktelse gör den retraite för mig lycksaligare, som jag under Eders Excellences beskydd åtnjuter, hvilket jag för alltid utbeder mig, och hvaremot jag med djup vördnad och en tacksamhet utan gränсор till yttersta ögonblicket frambärdar etc.

Linköping d. 24 Mars 1794.

✻

✻

5.

Om delad till så många och så stora ämnen, Eder Excellence kan äga öfrig ett ögonblicks uppmärksamhet, för de ringaste, så tillåt, Nådige Herre, at en poet som ännu lefver kan hända blott genom Eder Excellences beskydd, och som till sin död önskar at få lefva derunder, begär å nyo sin årliga högtid, och nedlägger inför Eder Excellence det svaga offer¹⁾ som är i hans förmåga at frambära, till sin Vålgörare.

Det är ej genom några korta Nyårsrim, som den Svenska Sängen skall kunna göra en skyldig rättvisa åt Eder Excellences förtjenster: förtjenster, med hvart slutadt år, icke blott förökade, utan mångdubblade. Men Eders Excellence har nyligen varit vittne till Nationens erkänsla för sin älskade Regent. Jag kan intyga, för min ort, at denna erkänsla varit oskrymtad. Eder Excellence begär, jag vet det, ingen större belöning; och gifs en större för den Regerandes närmaste Vän, än hela Folkets högtideliga tacksamhet?

Efter en sådan ära, hvad är Skaldens lofsång? En swag rättvisa, Nådige Herre; men just derföre ej smicker. Emottag den med godhet. Det är skönt at gifwa den på en gång, ämnen och beskydd.

Andre må, efter vanans föreskrift, lyckönska Eder Excellence till dess nyaste upphøjelse. Philosophen som tänker på ändamålet af dessa prydnader, på deras oftare missbruk, och på tidehvarfvet, skall, på Eder Excellences bröst, framför alt lyckönska sjelfva hederstecknet.

Jag har sett, under detta förflutna år, öfverflödet bannlyst²⁾, Friden bibehållen, Handeln mäktigt skyddad, förråderiet straffadt med rättvisa och mensklighet³⁾, och vår närmaste Granne förenad

1) Det å sidd. 93—95 meddelade poemet »Åt sin Vålgörare».

2) Syftar på K. Mits nåd. förordning till hämmande af yppighet och öfverflöd d. 1 Jan. 1794 och kung. ang. dels förbud mot införsel af vissa utländska varor, dels högre tullafgift deraf s. d.

3) Syftar på den s. k. armfeltska sammansvärjningen, hvars upptäckt föranledde regeringen att d. 22 April 1794 pålysa en allmän tacksägelse öfver hela Swea rike och alla dess underliggande provinser.»

med och genom ett bekräftadt vänskapsband¹⁾. Jag har sett mitt Fädernesland upphöjt till rang af fridsstiftare i Europa. Det vore nu jag ville skriva historien.

Det återstår at se utgången af denna vigtiga redogörelse, som nu fäster hela allmenhetens uppmärksamhet och hwari Eder Excellence uppträder på ett sätt, ensamt nog at försäkra Eder Excellence om hwar redelig mans vördnad. Det är den suckande skattdragarens sak som Eder Excellence tagit i sin hand. Om något förtjenar at heta Romerskt, är det denna ädla rättsinnighet. Hwad Eder Excellence är olik dessa stora hopar af vanliga förnäma, som fruktat ljuset, och haft skäl dertill! Hwad ett ärligt ansigte, dristigt framställt för rättvisan, pryder ett Seraphimer band! Det är icke i detta band, Nådige herre, och i dess Seraphiska namn, som det himmelska finnes. Det är i en Själs sådan som den Eder Excellence visar vid så många och så vigtiga tillfällen. Utom denna enkla och upphöjda princip, skall man aldrig äga Eder Excellences hvarken stränghet eller mensklighet.

Eder Excellences exempel, det första i Sverige, bevisar hvad en verkelig Statsman vinner på publiciteten af sina gerningar. Mätte det i framtiden följas, lika som alla Eder Excellences efterdömen! Jag har ännu en väntan, Nådige Herre, säker, om ej ryktet sviker, och om Sveriges hela önskan uppfylles: den, at se Eder Excellence kröna sin lysande bana med det ärorikaste värf som sedan Oxenstiernas tider, af Svensk Statsman utfördes. Det blir derefter, som jag skall hafva den äran at inför Eder Excellence nedlägga den teckning som Eder Excellence värdigats af min hand önska, och som Eder Excellence tillåte mig at icke sluta för än med dess ämne. Jag är rädd om detta ämne, det vackraste af dem, som förena filosofien och skaldekonsten; och jag ville, om möjligt vore, göra detta stycke mindre ovärdigt Eder Excellences bifall, än alla mina öfriga svaga försök.

1) »Convention emellan Sverige och Danmark, till gemensamt värn och försvar af handelns och segelfartens fri- och säkerhet afslutad d. 27 Mars 1794».

Nådige Herre. Om jag ägde i ringaste Mått slughetens, inför Eder Excellence onödvändiga gåfva, skulle jag icke just wid detta tillfälle yppa at jag umgås med tanken at hos Eder Excellence våga en bönfallan, — en enda ännu — men som jag icke skall understå mig at utan Eder Excellences uttryckeliga tillstånd fram-bära. Blott derom får jag här i ödmjukhet förekomma Eder Excellence, at om Eder Excellence värdes unna mig detta tillstånd, skall jag åtminstone ej genom förmåtenheten af mina önsknningar beröfva mig Eder Excellences beskyddande godhet.

Med den djupaste vördnad och de sannaste skäl dertill har jag den äran at till dödsstunden framhärda etc.

Linköping den 1 Januarii 1795.

* *

6.

Det är för mycket, Eder Excellence, det är för mycket. Eder Excellence gör af en enslig och betraktande philosophe en hänryckt älskare. Hvilcket, eller rättare sagt, hvilka bref Eder Excellence skrifver! När skref någonsin en stor Herre sådane? Glömmmer Eder Excellence at man i purpurn måste vara kall och stolt, och at man oförrättar Högheten när man låter henne öfverglänsas af Själens Storhet? Det är nog, Nådige Herre, at vara vördad och förtjena det, at vara fruktad, och at ej förtjena det. Var ej på en gång tillbedjansvärd: Eder Excellence skulle komma Eremiten at gå till hofs för at se mirakel och poëten, som afsvurit all för-gudning, at glömma sin ed.

Sublima Reuterholm! hvar tar du denna ton,

Så hög, så sällan hörd i våra vittra Salar?

Jag känner denna röst: det *Hjertat* är som talar

Från Snillets och Behagens thron.

Jag förtryter at Sanningen skall se ut som ett beröm. Det är icke min vana at skrifva verser, när jag ärnar skrifva suppliker. Men det är Eder Excellence som tvingar mig dertill genom char-

merne af Dess bref. Detta ädelmodiga bref förför mig till väl mer än det. Och se här, efter Eder Excellence befaller mig at yppa min angelägenhet, hvad mitt bekymmer dessutom ej skulle tillåta mig at länge fördölja.

Nådige Herre! Jag lefver i knappa och äfven svåra omständigheter. Af 800 Rdr, som utgöra min inkomst, och som efter närvarande penningvärde icke ens kunna räknas för sex hundra, har jag lämnat till betalning af min skuld, åt mina Creditorer, Tvåhundra årligen och kan på mindre än fyra år icke återbekomma dem. Af det återstående lefver jag med mindre bekvämlighet än en vanlig Scholeman här i Linköping. Jag trodde genom min flyttning från Stockholm kunna göra någon besparing; men som mitt lefnadssätt icke kan vara indragbare här, än det alltid förut nödgats vara, och här är lika dyrt som i Stockholm, har skillnaden dervid blifvit ingen annan än utgifterne för en kostsam flyttning. Det är sant at fyra fem hundra Rdr, efter Bancoverdet räknade, kunna synas något; men då Eder Excellence tillåter mig nämna at jag deraf måste bidraga till en Systers¹⁾ uppehälle, enka efter en fattig brödlös präst med fem små barn, hvaraf jag tagit det ena i mitt hus till uppfostran, och då dertill lägges den kostnad hvarmed jag årligen nödgas köpa mitt usla lif från Apotek och af Doctorer, torde Eder Excellence nådigt finna, at någon gång äfven det nödortfiga skulle kunna felas mig. Jag vill ej nämna såsom något exempel deraf at jag ej ens kan hålla mig en häst till en för min hälsa nödvändig rörelse, ej en hetjent till min uppassning. Jag önskade blott, at äfven utom dessa fördelar kunna berga mig anständigt.

Jag beklagar mig, Nådige Herre. Eder Excellence har tillåtit mig det; men jag är ej så oblygsam at jag dristar begära något. Annars vågade jag at låta en supplik medfölja. Med ett par hundra Riksdalers tillägg vore jag så lycklig jag med min hälsa

1) *Märta Margareta Leopoldt*, gift 1781 med *Sam. Theod. Strömberger*, född $\frac{3}{4}$, 1755, brukspredikant på Finspång $\frac{19}{11}$, 1780, o. o. kgl. hofpredikant hos hertig Karl $\frac{1}{6}$, 1784, död på Finspång $\frac{22}{7}$, 1793. Godhetsfullt meddeladt af Hr Protokollssekreteraren L. M. V. Örnberg.

kan blifva. Världigades vår Ädelmodige Regent, på Eder Excellences förord, kröna dermed sina förra välgörningar emot mig, gåfves kanhända dertill mer än en utväg. Kellgren har nära 1,500 Rdr, om jag ej felar. Han förtjenar ännu mer, i jemförelse till mig; men det gör ej min börda lättare. Skulle ej någon syssla gifvas, hvilken antingen kunde med nådig tjänstfrihet erhållas, eller om också min närvaro i Stockholm fordrades, kunde af mig vid slutet af min närvarande permission emottagas? Ännu ett annat, och som jag tror lättare förslag, rinner mig i hogen. Jag betalar i afdragningar och skatt till Kronan årligen några och åttatio Rdr. Det var ej ovanligt i förra tider at blifva derifrån i nåder frikänd. Alla poëter och Litterateurer blefvo det af Constantinus Magnus; men ett långt nyare exempel deraf är Sal: Konungens fordna Bigtfar Hr Biskopp Wallqvist, så framt ryktet häruti sagt sanning. Det vore då redan något. När jag gör min tjänst på Drottningholm har jag der en vanlig kostpenning under 4 å 5 månader af 32 sk. om dagen. Sal. Konungen, flere kunna intyga det, lofvade mig at framdeles öka den til 1 Rdr. Min företrädare hade 15 d:r kpm:t. Blefve denna kostpenning, i anseende till Bibliothekariens behof at vara der både längre ock oftare än hofvet, äfvensom i anseende till dyrheten, resekostnaden och Bibliothekariens saknad af ordinaira boningsrum på stället, hvilket tillfallit hela den öfriga Staten, — blefve denna kostpenning, i betraktande af dessa skäl nådigst fastställd till 1 Rdr om dagen, och för fem månader årligen (: antingen det då skedde för min person eller för sysslan:), så vore det för mig 150 Rdrs förökning, då jag vore närvarande i Stockholm. Och hela tillägget några Rdr öfver 200.

När man försummar at nyttja sina fördelar, förlorar man dem, så har det gått mig. Det Konungabref, eller rättare sagt den Kongliga Resolution jag hade den hedern at af Eder Excellences hand emottaga, och som derigenom alltid skall blifva för mig dyrbarare, försäkrar mig i nåder om bibehållandet af alla mina små inkomster, äfven under min tjänstfrihet, utan allt slags afdrag, såsom frånvarande. Jag har ej understått mig at dertill räkna mina van-

liga kostpenningar på Drottningholm. Men en aldrig så litet nådig uttydning berättigade mig dertill utan svårighet. Jag behöfde kort sagt, Nådige Herre, för at ingenting mera önska häri verlden, än at blott få läsa på ett nytt blad skickat mig från Eders Excellences välgörande händer dessa balsamiska rader:

»Kongl. Mj:t vill här med hafva frikallat dess Biblioth: på Drottningholm C. G. Leopold, från alla afdragningar på dess löner och öfriga utskylder. Derjemte vill K. M. i nåder hafva tillagt honom Leopold 150 Rdr i Tractamente och resekostnad, på Drottningholms Stat: hvilka han alltid hädan-efter kommer at tillika med den ordinaira lönen Qvartaliter erhålla, äfven då han med vårt Nådiga tillstånd tjenstfribet nyttjar.»

Med vördnad, fast med dristighet,
Jag tecknar dessa ord, blott som poët dessverre!
Det är en ljuflig dikt, som väntar, Nådig Herre
Ert *varde!* för att bli en lycklig verklighet!

Med den djupaste vördnad, och äfven med liten blygsel at hafva missbrukat Eder Excellences godhet, frambärdar jag intill mitt ^{högst}sidsta ögonblick etc.

Linköping d. 26 Jan. 1795.

* *

*

7.

Eder Excellence har befalt mig öfwerlämna min underdåniga supplik i Eder Excellences välgörande händer, och med omgående post. Jag lyder bokstafigen. Men aldrig var en befallning ädelmodigare, och aldrig lydnaden angenämare. Efter Eder Excellence värdigas emottaga den, så är alt afgjort; och jag tackar redan Gud för framgången.

Jag har vågat tillägga i Suppliken en enda rad öfver hvad jag vill påminna mig at mitt bref ödmjukast innehöll. Den består

i underdånig önskan at från datum af min tjenstfrihet få njuta den fördel hvarom jag såsom Bibliothekarius vid Drottningholm underdånigst ansöker. Sådan var också verkligen min första och rätta mening, fastän kanhända icke tydligt nog uttryckt i det bref jag understod mig at Eder Excellence derom ödmjukast tillskrifva. När Eder Excellence värdigas besinna, at oaktadt det uttryckeliga bibehållande af lön och NB. *öfriga förmåner*, hvarom nyssnämde Kongliga Utslag mig allernådigst försäkrar, jag likväl sedan min flyttning från Stockholm. utom den vanliga lönen ingen af *de öfriga förmåner* på Drottningholms stat, erhållit, torde denna min underdåniga bön, af Eder Excellences upplysta rättvisa mindre missbilligas. Frågan angår ett enda års tractamente; och om Kongl. Majestäts nådiga mening verkligen varit den, at låta *alla mina innehafvande förmåner* under tjenstfriheten, mig tillgodo komma, torde differencen emellan det vanliga och den i suppliken antagna summan, blifva mindre betydlig.

Nådige Herre! Alt mitt hopp står nu till Eders Excellence och dess ädelmodiga beskydd. Eder Excellence har fört mig så nära intill gränsen af mina bekymmer, har öppnat för mitt öga en så tröstande utsigt, at jag icke utan djup grämlse, jag bekänner det, skulle se den åter förbytas i de samma sorgemoln hvaraf jag lefvat hittills omgifven. Ty, Nådige Herre, *lugnet* och *friheten* äro tvenne kostbara ting, jag nekar ej dertill; men om i detta system af gracer det felas den tredje och förnämsta, *utkomsten*, hvad sällhet skall man njuta af de öfriga? Derföre, Min Ädelmodige Beskyddare

Fullborda Edert verk at mina dagar trygga,
 Och då Ni redan frälst min båt ur böljans famn,
 Så drag den ock, till slut, ur hvassen upp i hamn!
 Det blir på stranden jag skall bygga
 Den stod mitt hjerta svor åt Ert tillbedna namn.
 Der skall, till Himlars Drott, jag bön och löften sända
 För detta *större Skepp*, som kallas *Fosterland*;
 At styrt af Edra Råd och af Er *Hjelteshand*,
 Det må en lycklig köl jemväl åt Hamnen vända.

Der skall (fast evigt sjelf från Eder åsyn skild)
Med hvar förnyad sol, för Er, mitt offer brinna,
Och döden mig ännu, vid foten af Er bild,
Med Tacksamhetens krans i sträckta händer finna.

Med djupaste vördnad har jag den äran at framhärda till mitt
sidsta ögonblick etc.

Linköping d. 9 Febr: 1795.

* *

*

8.

Det förhåller sig så med postgången här i Linköping at den ofta ankommer senare än breffen för den postdagen måste vara inlemnade: och detta, som gör ett omgående svar ofta omöjligt, säges bero af den tyska eller södra postens ankomst, som ej får uppehållas.

Jag har ej en minut at använda, och min penna måste flyga som mitt hjerta till Eders Excellences fötter, om jag skall äga den tillfredsställelsen at få nedlägga för Eders Excellence den lifliga, vördnadsfulla och outtryckeliga erkänsla som blifvit hos mig uppväckt af Eders Excellences sidsta nådiga bref och det deri återsände Documentet. Det är ej för min vinst deraf, jag endast har at tacka Eders Excellences ädelmodiga godhet, utan äfven och förnämligast för fem små olyckliga Systerbarns, som Eder Excellence sätter i trygghet, at åtminstone ej förgås af elände.

Nådige Herre. Värdigas sätta mig för Den Vålgörande Regentens fötter: värdigas gifva ett värde åt min underdånigaste tacksamhet¹⁾ derigenom at Eders Excellence framför den.

Det vore en enda godhet hvarmed Eders Excellence ännu skulle kunna föröka rågan af så stora välgörningar: nemligen om Eders Excellence vore så nådig at med ett enda ord till Ståthål-

1) För det sid. 97, not 1 meddelade K. brefvet ang. Leopolds löneför-
måner.

laren på Drottningholm facilitera erhållandet af det mig, för den förledna tiden i nåder tillagda Tractamente, eller rättare sagt, *Löningstillägg*.

Biskopp Lindblom har i bref meddelat mig den honom af Eders Excellence anbefalta nådiga hälsning. Jag har tagit mig den friheten at genom honom till baka svara derpå. Tillåt mig, Nådige Herre, at för kortheten skull här återropa mig detta svar. Det är omöjligt at vara med mera djup vördnad, mera liflig erkänsla, och större orsaker dertill, än jag etc.

Linköping d: 19 Febr: 1795.

* *

 *

9.

Det är min lott at äga intet utan genom Eder Excellences ädelmod, och at nödgas anropa Eder Excellence i det minsta, liksom i det största. Med huru stor ledsnad jag understår mig at denna gången upvagta Eder Excellence ännu i samma ämne som till förene, det behöfver jag ej tolka för Den, hvars fina och lifliga känsla, visserligen bättre dömmar derom än jag skulle beskrifva det.

Nådige Herre, den välgerning hvarför mitt hjerta aldrig skall upphöra at hembära Eder Excellence den vördnadsfullaste tacksamhet, är ännu af mig väl njuten, och skall förmodeligen utom Eder Excellences fullbordande godhet, sent eller aldrig komma mig till nytta. Det har uppstått en tvist emellan Herrar wederbörande, på hvad Cassa den af Konungen mig nådigst förunnade tillökning af inkomster skulle tagas, och om det är af den vanliga Drottningholms-Staten eller de så kallade Hof-Oeconomi-Medlen, som jag har at utbekomma dessa penningar? Som det synes lär den senare meningen prævalera. Jag har derföre genom behörig Inlaga vändt mig till Riks-Marskalks Embetet; men derpå erhållit det svar, at innan jag af en sådan förmån kan komma i åtnjutande, fordras dertill at Konungens Nådigste befallning mig derom i bref

till samma höga Embete, förut anländer. Några och tjugu mil af lägsen, och temmeligen okunnig om sättet at berörde höga befallning, enligt vanlig procedure utverka, understår jag mig, at om Eder Excellences fortfarande beskydd och Nådiga åtgärd dertill, allraödmjukast anhålla. Eder Excellence värdigas genom denna sluteliga godhet fullborda sin välgärning. Icke allenast de svårigheter, som för detta närvarande möta, tvinga mig at bönfälla härom, utan äfven nödvändigheten at genom någon uttryckelig Kongelig befallning i detta ämne, undanröjda *den*, som till äfventyrs en annan tid, annars kunde väckas. En enda rads befallning från Thronen om hvarest dessa penningar, nu och framdeles, skulle af mig erhållas, gjorde tvifvelsutan tillfyllest till detta ändamål och skulle göra mitt åtnjutande af Eders Excellences välgärning lika så otvifvelaktigt som Dess ädelmodiga afsigt och min djupa erkänsla.

Snart skall jag ändteligen efter min förmåga hafva uppfyllt Eder Excellences befallning och åstundan i anseende till det länge omtalta poëmet, hvarom äfven Biskopp Lindblom tillfört mig Eder Excellences nådiga påminnelse. Med en af de första sommarmånaderna hoppas jag at kunna nedlägga det för Eder Excellens fötter. Må det ehuru svagt, ehuru ofullkomligt svarande emot mina förbindelser, likväl till någon del vittna om den djupa vördnad och den lifliga erkänsla, hvarmed jag till mitt yttersta ögonblick visserligen aldrig upphör at vara etc.

Linköping d. 2 Aprill 1795.

* *

*

10.

»Om de *qual*, som den *känslofulle* måste undergå, då han efter »at hafva gjordt alt det goda han förmått, dömmes vrångt af orättvisan eller lättsinnigheten» — derom skulle jag skrifva; och detta ämne var mig kärt, derföre at det är sublimt; derföre at jag hade dervid ett lika älskadt som vördadt föremål; derföre at det var

enligt med mitt hjerta; derföre ändteligen at jag hoppades kunna göra det till ett monument af den skyldigaste tacksamhet, varaktigare än alla mina öfriga svaga arbeten.

Hade jag ej haft detta senare ändamål; vore ej min hälsa så olyckligt svag; och vore det mig möjligt at under vårmånaderne fullända ett arbete af denna beskaffenhet, hade jag redan efter förmåga uppfyllt denna min högsta pligt och min varmaste önskan.

Men om den känslofulle smertas at dömmas orättvist af en lättsinnig hop, öfver hvars vrånghet han lätt upphöjer sig — hvad skall han då lida om han fruktar at misstänkas för den lägsta otacksamhet af den ädlaste välgörare, af den som mött alla hans önskingar med den mest nedlåtande godhet, af den som han är skyldig en stor del af sin lefnads lugn och bergning?

Nådige Herre, se der ett ämne, svårare at skriva öfver, än det förenämde, och hvartill jag med ett bekymradt sinne uppkallas ur dvalan af min närvarande sjuklighet.

De nyheter jag med denna post erhållit rörande *Extra Posten*, hafva försatt mig i den största oro. Redan till förene har jag fruktat at dels argheten, dels obetänksamheten af vissa artiklar, som i detta illa redigerade Dagblad förekommit, skulle skada utgifvaren och kanhända någon oskyldigare än han. Nådige Herre, tillåt mig at för Eders Excellence yppa mitt bekymmer öfver detta ämne. Ty verr har jag för något bättre utkomst, fordom skrivit, och äfven nu senare lämnat vissa stycken till denna Journal. Likväl har jag aldrig varit redacteur deraf, och aldrig haft dermed den ringaste befattning. Men hvem försäkrar Eders Excellence, at ingen af dessa senare, så rättvist misshagande artiklar, möjligtvis kunde vara af min hand? Hvem försäkrar mig at icke i detta ögonblick kanhända synas i Eders Excellences ögon den otacksamaste och förrädligaste af menniskor? Ett namn det jag visserligen skulle förtjena, i fall jag varit i stånd at förgäta hedrens och tacksamhetens lagar ända till at skriva vissa stropher af, dem jag nyligen läst i detta Dagpaper.

Nådige Herre, sådan är min fruktan; men jag har ännu icke helt och hållet yppat den; och jag darrar at icke kunna med nog varsamhet tillägga det återstående. Jag flyr till Eders Excellences ädla och rättvisa hjerta: förlåt i det fallet min oskicklighet. Kan-ske allarmerar jag mig utan grund. Men hvem är olyckligare än en stackars rimare, som oftare sett sitt namn missbrukas; som har i sin lilla krets häftiga ovenner; som vet hvad de kunna försöka; och som derföre måste skälfa hvar gång han ser anonyma foster af den qvicka nedrigheten med fräckhet kringlöpa i allmenheten?

Fruktan och oro, Nådige Herre, skapa misstankar i ett lätt-rördt och mjältsjukt sinne. Jag har trodt mig finna eller min inbillning har diktat sig indicer af Eders Excellences onåd emot mig, uti Dess längre än vanliga tystnad. Eders Excellences ned-låtande godhet har likväl ofta förut hedrat mig med några rader ifrån samma hand, hvarmed Eders Excellence öfver mig utströdt välgerningar. Nådige Herre, tag dem alla åter: jag är glad at uppoffra dem, om Eders Excellence kan ett ögonblick misstänka min redlighet och mina tänkesätt. Jag kan vänja mig at sakna de fördelar hvaraf mitt hopp smikrades. Men aldrig, aldrig skall jag utan den bittraste smerta, sakna den ädelmodige Beskydda-rens, det visa och hederliga hjertats tillgifvenhet, som jag var nog fåfång at tro mig äga, och som höll mig skadeslös för hundrade af lifvets vidrigheter. Eders Excellence förundre sig ej om philo-sophen i ett ögonblick af känsla, glömmet afståndet emellan sig och purpurn. Eders Excellence göre mig ej sjelf till ett exempel af det ämne hvaröfver jag skall skriva. Nådige Herre, bekläd länge det upphöjda kall Eders Excellence nu innehar; skänk länge sina krafter och sina omsorger åt ett fädernesland som behöfver dem; och räkna derföre mera på historiens rättvisa än samtidens. Men om Eders Excellence en dag, tröttnande vid mödan, valde lugnet framsför stormen; om det kunde hända at Eders Excellence ändteligen ej kunde visa mig någon annan välgerning än den at emottaga mina vördnadsoffer; det vore då, Nådige Herre, som det klarast skulle synas om det varit egennyttn som hållit mig fästad

vid Eders Excellences Person, eller de tänkesätt af erkänsla, djup vördnad, ock — om jag understår mig säga — liflig tillgifvenhet, som jag är skyldig Eders Excellences förtjenster och välgerningar, och hvarmed jag intill mitt sidste ögonblick aldrig upphör at framhärda etc.

Linköping d. 27 April 1795.

* *

Mellan dældens skuggor gömd
I sin kalk en blomma sluten,
Trånade af Solen glömd,
Dignade af Stormen bruten.

En gång dock en himmelsk blick
Ned ur molnets mörker sänktes;
Nya krafter stjelken fick,
Nya färgor bladen skänktes.

Skådarn sade: »denna ros
Kan en dag bli fältets heder.»
Men då Strålen vek sin kos,
Sönk hon tynad åter neder.

DU, hvars blick åt henne gaf
Detta ljus hon då fick njuta,
Se, vid saknaden deraf,
Hennes visna krona luta.

Fåfångt hon ett öfrigt spår
Af en flyktad fågring gömmer;
Om DIN åsyn henne glömmar
Hon till sin förvandling går!*)

* *

*) Jfr härmed I. B. Bloms sång till Reuterholm, hvilken sång börjar sålunda:

»Förvissnad, halfdöd blommans knopp
I dældens kulna skrymslor glömdes;
Djupt hon bland deras skuggor glömdes

11.

Då jag för tvenne postdagar sedan ägde den tillfredaställelsen at i några hastiga rim uttrycka min fågnad och min tacksamhet, hade jag ännu ej erhållit dessa ovärderliga och nya vedermälen af Eders Excellences beskyddande godhet, som Eders Excellences nådiga bref befallde mig at hoppas. Min Commissionair i Stockholm har sedan underrättat mig at han från vederbörlig ort emottagit å mina vägnar dessa för mig så viktiga handlingar, och det, utan all afgift. Nådige Herre, jag vet ej mera huru jag skall betyga min djupa värnads och erkänsla: min prosa har dertill lika så litet ord som mina verser. Eders Excellences ädla och välgörande hjerta har värdigats nedlåta sig ända till de ringaste omsorger; och har velat at dess välgörningar skulle vara äfvenså aldeles till skänks som den alt uplifvande naturens. Emottag, Nådige Herre, med lika godhet det svaga uttrycket af min och min erkänssamma hustrus eviga tacksamhet. Det är icke i min förmåga at så ofta ombyta orden deraf som Eders Excellence genom nya ämnen förnyar behovet at upprepa den.

Nej, det är ej möjligt at göra godt, på en gång med större ädelmod och mera intagande behag. Eders Excellence värdigades skrifva mig till, för mer än ett år tillbaka, at Ers Excellence oagtat sexton års hoflefnad likväl ännu ägde ett hjerta. Ack!

Och långsamt tynade dess hopp —
 Men Dagens Gud, som rymden målar,
 På fästets azur-döme rann opp —
 Från middagshöjden af Dess lopp
 Gjöts lif och sällhet i Dess strålar;
 Naturens utsigt blef förbytt
 Af Gudens lifvande förmåga;
 Till dällden trängde sig dess låga
 Och blomman föddes der på nytt

— — — — —
 Men dit — hur sträkte sig Ert öga
 Från höjden till min ringhet ner?
 Det är *Pörtjenssten* blott Ni ser
 Er anblick värd ifrån det höga;
 Och jag — jag äger ingen mer,
 Än den, att evigt dyrka Er.»
 — — — — —

hvem har bättre erfarit det än jag, och mitt hus? Nå väl, Nådige Herre, efter Eders Excellence det har, så misstyck ej at en ringa man, som också äger ett, älskar med ömhet en Vålgörare, hvars stora afstånd från honom i upphöjd värdighet, föga synes tillåta honom andra tänkesätt än det af djup vördnad.

Versarne öfver Riddare-dubbningen äga för mig ett dubbelt värde af deras innehåll, och af det sätt hvarpå jag erhållit dem. Detta exemplar skall blifva för mig alltid dyrbart. De äro fulle af liflig känsla och manlig skönhet. Om det är vår fordna Clewberg som dertill är författare, så har Canzli-Rådet icke skadat poeten; och Högstsal. Konungen hade kanhända mindre rätt at tro borgerliga befordringar dödande för snillet. Denna skaldens poetiska krans är då icke flyttad i ändan af hans nya namn¹⁾: han bär den ännu på sitt hufvud, och med all rättvisa. Det finnes i detta poëme, ibland många sköna ställen, ett som i synnerhet träffat mig, ty Eders Excellence tillåte mig upprepa, at jag också har ett hjerta. Det är denna sublimes vers:

»Hans Domare är Gud och Sanning hans försvar.»

Man kan icke säga något af mera hög och rörande enfald. Jag har haft nästan samma tanke at uttrycka i ett poëme, som någon gång torde få niuta den äran at dömmas af Eders Excellence. Min målning har något större vidd, men känslan deraf är den samma. Jag har sagt der, om den ädle och dygdige mannen, som uppoffrar sig för otacksamma medborgare:

— — Förgäten af sig sjelf, men trogen åt den röst
Som höja, för Bröders väl, ur djupet af dess bröst,
Jag ser den gå, i trots af tacklöshetens vana,
För dem, till kamp och sår. — Och, ofvanför dess bana,
En far, som ler ur skyn, med himmelskt välbehag,
Och räknar Tadlets hugg, och gäldar dem en dag.
Jag ser, vid lifvets gräns, i rymden af det höga,
En mera rättvis verld sig öpna för dess öga;
Och stoftets trötta gäst, från smertans låga bygd,
Sig lyfta, viss om lön, till Vittnet om sin dygd etc.

1) Dåvarande kgl. sekret. och andre direktören vid de kgl. spektaklerna Clewberg adlades 1789 och antog dervid namnet *Edelcrantz*.

Denna tanke, Nådige Herre, tröstar mig i min lägre och in-skränktare krets; och jag tror aldrig at någon stor Man lefvat på jorden, välgörande och otackad, som icke dragit derifrån sin styrka och sin upprätthållelse. Lättsinnigheten och speculationen må säga härom hvad de behaga; hvart ömt och ädelt hjertas osvikliga känsla vederlägger dem bättre än alla böcker och stridskrifter.

Förlåt, Nådige Herre, denna afvikning. Sedan jag begynte lefva och tänka, har intet ämne närmare rört mig än detta, och ju mera jag nalkas upplösningen af den stora gåtan menniskolifvet, ju djupare fäster sig detta hopp i mitt lidande hjerta. Jag har glömt ett ögonblick den Stora Herrn, som har rätt at fordra en annan brefstyl, och har talat till Philosophen. Philosophen, jag är viss derom, skall icke misstycka det.

Emottag Nådige Herre med den beskyddande godhet, hvaraf jag redan har så många och så stora prof, mina förnyade försäkringar om den djupa vördnad och oföränderliga tacksamhet, hvarmed jag till mitt sidsta ögonblick frambärdar at vara etc.

Linköping d. 11 Maj 1795.

* * *

12.

En annan skulle finna mig den djerfvaste menniska i verlden: Eders Excellence, jag är derom likaså öfvertygad som at jag lefver, skall förlåta mig, skall röras, äfven af min vågsamhet, och skall kanske ända till bönhöra mig, då jag redan nertryckt af så många och så stora skulder hos Eders Excellence, fördristar mig, at med flygande penna ock klappande hjerta nedlägga ännu en bön, kanske den ömmaste, och visserligen den sidsta som jag skall understå mig at under hela min lifstid frambära.

Jag begynner med at omfamna Eders Excellences fötter: det är ej för mycket gjort för en Vän, som lider, och emot hvilken jag svårligen kan någon tid aftjena mina förbindelser. Denna Vän, Nådige Herre, är Secreteraren i Policen *Isac Reinhold Blom*, sex gånger bättre poët än jag, hvilket är ej stort, men lika stor dyr-

kare, lika sann beundrare af Eders Excellence som jag; hvilket åtminstone bevisar någon förtjenst. Han har under tu års tid tjenat mig outtrötteligen: ett ögonblick visar sig nu för mig at tjena honom, ifall jag har mod at våga ådraga mig Eders Excellences onåd, hvilken jag dock vet vist at jag derigenom ej skall ådraga mig. Hans affairer äro bedröfliga; men hans förtjenst skulle göra honom värd Eders Excellences uppmärksamhet, ifall han någonsin hade den lyckan at kunna vinna den. Nu skrifver han mig till at Assessor Liljensparre är död och ett rum ledigt i Nummerlotteri Directionen. Nådige Herre: jag ser hela min dristighet. Kanske gafs aldrig någon Mecenat i verlden som jag skulle tro nog ädelmodig at förlåta den, utom Eders Excellence. Jag törs knappt framstapla min bön; men det gör nog at Eders Excellence inser mitt verkeligen rörda hjertas behof at frambära den. Nådige Herre, en man af den utmerktaste förtjenst vore räddad genom ett enda ord, en enda röst från Eders Excellences mun. Jag säger *räddad* ty sådana äro sannfärdigt hans omständigheter. Jag slutar med det samma hvarmed jag begynte: Jag kastar mig för Eders Excellences fötter, och ber Eders Excellence tillägga till alla sina förtjenster at *vördas*, denna nya at *tillbedjas* af mig och alla som likt mig hafva ett hjerta gjordt att röra af storheten förenad med den ädlaste mensklighet.

Nådige Herre, pennan löper, och uttrycker illa mitt hjerta. Jag ville kunna vara så värtalig som Eders Excellence sjelf i sina bref och i sina tal, för at förtjena den äran at segra i denna bönfallan; ty ännu en gång sagt, jag fruktar intet ögonblick Eders Excellences onåd. Om jag kunde tänka annorlunda skulle jag vara värd at hafva till den grad åtnjutit Eders Excellences beskydd? skulle jag vara värd at helga en rad åt målningen af den Stats-Mannen — — Jag slutar: ty sanningen, sjelfva sanningen skulle synas smicker på detta ställe. Med den djupaste vörndnad frambärdar jag till min sidste andedrägt etc.

Linköping d. 14 Maj 1795.

*
*
*

13.

Jag blygs at så ofta trötta Eders Excellence med mina skriftliga uppvagtningar; men jag är hellre ledsam än otacksam, i fall jag ej kan undvika at vara begge. Intet af de bref, hvarmed Eders Excellence värdigats hedra mig, var af mig väntat med den fruktan som detta sidste, och intet har bättre tjänat at ytterst fullkomna det höga begrepp jag alltid gjort mig om Eders Excellences ädelmodiga tänkesätt. Hvem har någonsin deraf undfått större prof än jag? Men det är icke här, i detta enskildta bref som jag skall gifva fält åt min lifliga och vördnadsfulla erkänsla. Blott tillåt mig, Nådige Herre, at genom dessa rader nedlägga för Eders Excellences fötter mitt rörda hjertas tacksamhet för den beskyddande godhet Eders Excellence värdigats utsträcka ända till min lidande Vän. Det är ett intet at hafva gått miste om en viss fördel. Den största af alla, och visserligen den säkraste är at vara i Eders Excellences nåd och hugkomst innesluten. Jag skall understå mig at glädja min vän med detta tröstande hopp; och det ögonblick jag kan säga honom att Eders Excellence värdigats med mildhet emottaga mina förböner, skall göra, jag är derom försäkrad, den hittills lyckligaste epok i hans lefnad. För min del vågar jag anse Eders Excellences nådiga uttryck i detta ämne såsom en erhållen tillåtelse at vid något lyckligare tillfälle fram-bära till Eders Excellences fötter hans tysta och blygsamma åliggande.

Eders Excellence föreställer sig lätteligen mina känslor vid den förnyade underrättelsen om Eders Excellences ohälsa. Mätte Eders Excellence icke genom ett altför träget arbete beröfva Fäderneslandet och Sig sjelf de krafter som behöfvas at fortsätta det. Men Eders Excellence saknar ej medicinska råd. Är det möjligt at Eders Excellence någonsin kunnat sakna vänskapens beständighet hos dem som bördens, ståndets och talangernas jemlikhet tillåtit at stå med Eders Excellence i denna upphöjda förbindelse? Äfven det bästa hjerta på jorden har då at klaga öfver lifvet.

Men jag vet en sak som Eders Excellence aldrig skall sakna: det är Namnets ära, och Minnets rättvisa.

Vi hafva sett här Vår Konung och vår älskade Regent. Äfven jag har haft den nåden at vara dem förestäld. Nådige Herre, det felades för mitt hjerta en tredje person i denna välgörande Gudsdoms närvaro. Men det är rättare at jag går och bär mina offer på dess altare. Också har jag verkligen denna föresats, när en gång min hälsa tillåter det.

Med den djupaste vördnad, och den mest lifliga erkänsla framhärdar jag till mitt yttersta ögonblick at vara etc.

Linköping d. 25 Maj 1795.

* *

*

14.

En poët som håller ord till tredjedelen, säger ordspråket, ljuger icke. Och det är hvad jag just jemt gör, då jag ändteligen efter månaders förlopp nedlägger för Eders Excellence första stycket af ett poëme hvarpå jag ändteligen med alfvar arbetar, så mycket min hälsas ojemna tillstånd tillåter mig at med alfvar arbeta på något.

Det är redan långt öfver året som jag kunnat säga om mitt poëme med Racine: det är färdigt, deri felas endast verserne. Denna saillie var ej ogrundad. Verserne böra vara den sidsta delen af ett poetiskt arbete; men de äro visserligen icke den lättaste.

Jag har ännu, oaktat all min önskan, icke hunnit fullborda deraf mer än detta första stycket, åtminstone ej så fullbordat, at jag kan våga underställa det Eders Excellences granskning. Också skulle arbetet föga vinna vid skyndsamheten. Det är icke svårt at göra på kort tid många verser, men det är rätt svårt at göra äfven på längre tid några få sådana at de förtjena Eders Excellences ögonkast. Dertill är ej nog at krypa med hastighet på

sina poetiska pedes. Man måste i poesien ett af två: flyga eller hvila. Men denna kraft att flyga kommer ej efter önskan. Den kommer dock tid efter annan, och fast den hos mig aldrig varit annat än ganska svag, skall jag dock så väl söka at fånga ögonblicken deraf, at jag, om mitt hopp ej aldeles bedrar mig, snart nog skall hafva den äran at nedlägga inför Eder Excellence hela mitt offer, icke sådant som Eders Excellence det förtjent, utan sådant som den fattiges förmåga tillåter at bjuda det.

Det är kanske lättare at i ett poëme träffa beundransvärda skönheter än en jemn läsvärdighet, men det är blott sådana arbeten, hvori stilen med all skönhetens fullkomlighet, likväl alltid undergifven tanken, icke blott styckevis rör ämnet, utan för läsaren med en jemt fortskridande gång ända derigenom, — det är blott sådana arbeten säger jag som kunna förtjena Eders Excellences och Efterverldens bifall. Om kärleken för ämnet och tacksamheten för en ädelmodig Beskyddare möjligen kunde ärsätta saknaden af egenskaper, borde jag icke misströsta at kunna gifva mitt poëm åtminstone en svag likhet af detta värde.

För att lämna i förhand ett litet fullständigare begrepp derom (ty detta första stycket utgör nästan icke annat än förberedelsen dertill) har jag tagit mig den friheten at till den ringa del jag deraf fullbordat lägga företalet, sådant som det ungefärligen, vid poemets utgifvande, en gång kommer at synas. Eders Excellence förlåte handskriftens förändringar på ett och annat ställe. Jag äger ej den skicklighet för renskrifning, som jag ofta missunnat några af mina lyckligare bekanta.

Om jag understode mig at missbruka det tillfälle jag ändteligen äger at, fast än på ett svagt sätt, och till en ringa del, uppfylla en af Eders Excellences önskningar, kunde det blott ske, för at med förnyade böner innesluta i Eders Excellences nådiga åtanka den vännen för hvilken jag redan förut anropat Eders Excellences beskydd, och för hvilken Eders Excellence redan en gång för alla tillåtit mig at tala. Nådige Herre, låt poëten högmodas öfver detta beskydd, utsträckt äfven till en man i hvars öde han på det lifli-

gaste deltagare; och unna honom at i sjelfva detta poeme förvara minnet af detta nya ädelmod. Han skall ej kunna sluta det med en för hans hjerta kärare Episod.

Med djupaste vördnad framhärdar jag at vara etc.

Drottningholm d. 28 Aug. 1795.

* *

*

Förtiensten.

Poëm i Tre Stycken.

Hans Excellence

Rikets Herre, Præsidenten, Riddaren och Commeundeuren(!) af
alla Konungens Orden, Högvälborne Friherre
Herr Gustaf Adolph Reuterholm

egnas

Detta ofullkomliga, och ännu ofullkomnade arbete af den
tacksamme Skald han värdigats beskydda.

Företal.

Det är ej här Lycksökaren, som offerar åt den Mäktige. Själ-
lar, som äga nog upphöjning at från dess tungomål urskilja San-
ningens och känslans, skola ej misstaga sig derom. Till de öfrige
talar jag icke.

Men jag hade velat (om det stått i min förmåga) uppressa, i
detta Skaldestycke, en minnesvård af allmen rättvisa och enskild
tacksamhet åt en Herre, som utom sina förtjenster emot Nationen
värdigats vara, på det ädlaste sätt, äfven min enskilta Välgörare;
och som, åtminstone den tiden då utkastet gjordes till detta poëme,
icke tycktes sjelf njuta det lugn han beredde åt Fäderneslandet.

Till detta ändamål har jag likväl trodt minst tjena någon af
de vanliga Lof-skrifter, hvilka, fast än med alla rättvisans och
skaldekonsstens förtjenster, likväl hafva, merendels alltid, ett fel,
som gör dem glömda hos Efterverlden: det at vara blott och en-
dast Lof-skrifter.

Jag har trodt at Skalden, för at förtjena andra tidens uppmärksamhet, borde förena med tacksamhetens och bildningens uttryck några af de vigtiga Sanningar, som upplysa och trösta människor. De hafva ett stort behof af begge delarne, och det fans på alla tider känsliga sinnen, som med nöje emottogo sådana försök.

Ett rättvist loford, förenadt med arbeten af detta slag, läses och varar så länge som de. Det är pyramyden, hvarpå hjeltens namn inskrifves.

Tyverr är detta närvarande icke en pyramid, utan en stråbyggnad. Men jag talar om min önskan, icke om min förmåga: om det Ideal jag haft för ögat, icke om huru det blifvit af mig utfördt. Man måste syfta åt fullkomligheten, skulle man än hafva den olyckan at nödgas stadna ofantligen långt under henne.

Med den Didactiska sångens afhandlande egenskap, har jag (: ny åtminstone, om ej lycklig:) sammanbundit inventionens rörlighet. Jag hoppas at i synnerhet det sidste stycket af detta poëme torde i detta afseende förtjena någon uppmärksamhet.

Versarten som här blifvit brukad var, icke längesedan, hos oss aldeles främmande. Den är icke mera ny, sedan den af en och annan bland nationens förnämsta skalder blifvit med utmerkt fördel nyttjad. Jag har haft den svaga förtjensten (om det är någon) at först införa den i vårt språk: men jag har icke haft den större at vara dess uppfinnare. Det är den samma som Pope och alla Engelska Skalder efter honom nyttjat. Dess företråde framför vår vanliga Alexandrin, genom cæsurens ständiga ömsning, skall erkännas af hvart öra, som kan behagas af annat än det gamla Dalinska tacktfallet, och af hvar Skald, som vet hvad våld Alexandrinska metern gör på tanken, samt huru många fyllnadsord den behöfver till sin släpande, monotoniska enformighet. Om fransoserne ännu behålla den, låta de likväl på intet sätt binda sig af de stränga lagar som han i vårt språk pålägger. Icke blott Engeland, hela Tyskland och äfven Dannemark hafva redan länge sedan bortkastat den. Jag är, för min del, öfvertygad, at denna

nya versart är, i våra Nordiska språk, den enda, som i ämnen af större vidd medgifver en sann och hög Skaldekonst.

En enda påminnelse återstår at tilläga. Namnet, *Orest*, som här brukas (och som vanligast helgas åt vänskapen), måste likväl ej i detta poeme tagas i denna förtroliga bemerkelse hvilken ingen poësie berättigar mig at förutsätta. Detta väljudande och i sin rätta Grekiska höghet *fursteliga* namn har blifvit litet missfir-
madt, jag tillstår det, af våra rimmande *Pylader*, som tyckas hafva ansett det såsom ett poëtiskt synonym med hvart och ett godt och välbestält stallbroderskap. Det är icke så det här bör tagas; icke denna bemerkelse det ägde bland de känslofulle Grekerne. Den dystra melancholiska höghet som omgaf det i ålderdomen, det är den hvarpå jag endast här sett, och som ger rätt at återkalla detta namn, i ett poëme som skillrar *Förtjenstens* lidelser.

Första Stycket.

För hvem är Sällheten på jordens rymd,
Om hennes Stjerna, för Ditt öga skymd,
Af jordiskt väl ej Dig till målet leder,
Dig sjelf, OREST, som tusendes bereder?
Jag undrar ej, om framför Krigarns Char,
Ännu hon aldrig Segerkjedjan bar,
Ej om hon sig för Förstens öga gömmer
Och gunstlingens förslagna vett bedrar:
Naturens godhet henne skyldig var
Åt tusende, som Lyckans högmod glömmar.
Om då, OREST, ej Seraphimens band,
Ej stora namns musik i hopens öra,
Ej magtens roder, fördt i lycklig hand,
Ej Kungars gunst en dödlig sällhet göra:
Hvad fins deri, som ej Ditt mogna vett,
Förn rönet gjordes, länge förutsett?
Hvad fins deri, som vi beundra böra?
Men, at ett hjerta, varmt för menskors väl,
Din Grekiskt ljusa, Romerskt ädla Sjal,
Dig utan lön af rättvist bifall lämna;

Men, at förtjenster, som i manlig dygd
Ditt ärfda Namn med Stora Fäders jemna;
En upprätthållen Thron, en Fosterbygd
Som Du stod fram at frälsa och at hämna,
Ej till Din Sällhet göra nog ännu:
At Sverje njuter den, -- men icke Du!
Se der, OREST, om jag ej världen kände,
Hvad all min undran på Ditt öde vände.
Men, hon är lik sig: och vi bo der ju?

Med dessa tankar, dem Din hugkomst väckte,
Jag gick, vid slutet af en tröttsam dag,
Bedröfvad, enslig, missnöjd med mitt slägte,
Att söka Bygdens tröstande behag.
Ljuft var det mig at fältens åsyn njuta
Från vittnens tvång och menskors åsyn fri.
Ljuft, at min sorgligt rörda Phantasi
I aftonskuggans tystnad innesluta.
Af Bildningskraftens trolleka Gudamagt
Behöfver här min pensel föga låna
Den dystra scen af hemak och nattlig pragt,
Med hvilken Dikten vant sig at förvåna:
Den omgaf mig i hela denna trakt.
En ödslig skog, hvars aanblick alt förenar
Som Nattens boning sannast bilda kan,
Der aftonstrålen bleknande försvann,
Och under hvars af vädren rörda grenar
De rädda skuggor darra för hvarann.
En vidsträckt sjö, hvars trygga bölja famnar
Ett skär af berg och öfvergifna land,
Vid hvilkas vilda, menskotomma strand
Min själ, i tanken, Eremitiskt hamnar,
Lycksaligt fri ur Sammanlefnans band.
Se der, OREST, de ämnen för mitt öga,
Från dem mitt qual sin fulla näring drog.
Klar lyste månan öfver sjö och skog,
Och tindrande satt stjernan på det höga;
På denna Döme af oomfattligt mått,
Der sjelfva Tanken ilar utan ända,
Och hvaraf *Herschels Himmel* är, kanhända,

En ringa del, en skärf af brädden blott!
 Rymd utan gräns, der Magtens storhet prålar,
 Men Godhetens fördöljer sina spår!
 Hvad gör den glans, hvarmed du skådarn slår,
 Om ditt millional solar blott bestrålar
 Millioner verldar, suckande som vår?
 Förgäfves rycks min blick upp till det höga
 Af stjernans pragt, och fästets majestät,
 Om brottet, qvalet, framför mina fjät,
 Till stoftet åter tvinga ner mitt öga,
 och smertans tår minutligt skymmer det.
 Så tänkte jag. — Och Himlarne försvunno
 Som drömmen flyr, när väckarn slutar den;
 Och mina sänkta ögon återfunno
 Vår mörka jord, med hennes qval igen¹⁾.

Hvad syn, OREST, af brottslingar och dårar,
 Af grymhet, feghet, våld och svek och flärd,
 Af lek och mord, af löje och af tårar,
 som sammanslagen, yfs med namn af *verld*!
 Kring hennes poler, hvart mitt öga vändes,
 Hvad ämnen ser jag? — Der, ett Krig som tändes,
 Hvars afgrundsackla jordens barm förtär,
 Hvars afgrundsåska Dödens tidning bär,
 Och höljer alt, med tårar, grus och grafvar. — —
 Der, — en Barbar, som i den Högstes namn,
 Styr altarknifven, i sin broders famn; —
 Der, — en Tyrann, som trampar sina slafvar.
 Med störtadt lopp, bland mord och svärd och skrik,
Revollen, der, ej nögd at alt betvinga,
 Slår alt till jorden, hvirvelstormen lik,

1) Hela denna praktfulla inledning till dikten saknas i 1801 års upplaga af Leopolds skrifter. Af det följande har en stor del der ingått i oförändrad, en del i omarbetad form och en mindre del — direkt syftande på sångens föremål — uteslutits. Deremot har åtskilligt nytt inflytt i den af Leopold 1801 företagna redaktionen af »Förtjenstens». — Enligt utgifvarens åsigt har Leopolds åtgärd att ur »Förtjenstens» aflägsna det personliga — mer eller mindre förtjenta — hämnat sig på dikten själf, ty i sin ursprungliga form eger den genom sin motivering större klarhet och högre poetiskt värde än i sin slutredaktion, hvilken förefaller tämligen dunkel och såsom ett hugg i luften.

Pallatser, Tempel, Throner, höga, ringa.
 Der — smyger tyst *Complotten*, man från mau
 Sår agg och lögnar, lägger minor an,
 Och väntar, gömd, den stund de skola springa.
 Hvad ej de Storas flärd, Förrädarns list,
 Och Upprorsväldet härja och förlora,
 Det fräter afund, högmod, enskild tvist,
 Förståndets yrsel, alla dygders brist,
 Hos smerre dårar, apor af de Stora.
 Förfärligt Chaos! hvori nöd och brott,
 Passioner, dårskap, last, i stort och smått,
 Likt hafvets böljor, som hvarann bekriga,
 Med samladt skyvall upp till molnen stiga.
 I evig Cirkel sig det onda rör.
 Man lider sjelf, och andras plågor gör.
 Och långt ifrån att denna fortgång mota
 (:Se der hvad högt beklagadt måste bli:)
 Lik månadedåren i sitt raseri,
 Gör vådan störst för dem den vilja botä.
 Bland jordars mängd som, rundt bring rymdens haf,
 Af Skaparns hand med slösad allmagt ströddes
 Se der det klot han oss till boning gaf,
 Der vi, bland plågor, blott för grafven föddes!
 Hvad minskar dem de lindringsmedels tal
 En upplyst ömhet menskoslägtet visar?
 Det skyr dess hjälp: det hatar sina qval,
 Men dubbelt mer *Förtjensten* som dem lisar.
 I Lifvets Drame, at se hvad rôle hon fått,
 Till skådeplatsen lyft på täcket blott:
 Betrakta bålen, bilorne och banden;
 Se *Catos* dolk, och *Cesar* segrande,
 En *Cimon* ruttna i sitt fängelse,
 Och *Socrates* med giftets kopp i handen.
 I hvilken krets en dödlig födas må,
 Bland alla faror han kan genomgå,
 Hvad är den största? Verldens häfder svara:
 »At göra godt, at vis och nyttig vara!»
 Om då, måhända, under seclers lopp
 En Dygd på jorden lyckligt vaknar opp
 Af Himlen sänd at hennes plågor lindra;

Om, tid från tid, hon röjs af Dagens ljus,
 Lik guldets korn, som mellan sanden tindra;
 Lik strån af säd, på brända städers grus;
 Lik källan, som den trötta vandrarn finner,
 När, mellan berg af öknens heta sand,
 Han smäktar bort för middags-solens brand,
 Och hopp 'om räddning mer och mer försvinner:
 Om, säger jag, (:ibland är Diktarn sann:)
 En fläck af jorden, något lyckligt rike
 Till dagen bar en *vis* och *dygdig* man,
 Som räckte handen åt sin blinda like,
 och tog med nit sig menskors Sällhet an;
 Lät denna skönhet ensam honom röra,
 På denna storhet endast uppmärksam,
 Lät honom allt hvad fabeln diktat, göra:
 Lik *Amphion*, vilden ur dess kulor föra,
 I ödemarken kalla städer fram,
 En ny *Alcid*, slå hydrans magt till rygga,
 Ny *Triptolem*, åt en förstenad bygd
 Ge frugtbarhet och slögd och samfund bygga,
 Med *Solons* Lagar deras sällhet trygga,
 Och locka dem, med *Socrates*, till dygd;
 Hvad blir den lön hans långa möda vinner?
 Jo, Tadtlets tistel vid hans Lager fäst.
 Ett tröttsamt lif, som utan tack försvinner.
 Ett hat, som oftast ner i grafven brinner.
 Sådan är världen: sådan du den finner
 Från dessa hjeltars tid, till Din, OREST.

Kän då en lott, som, Dina Likars vorden,
 Från tingens morgon åtföljdt deras dar.
 Hvem var — (:ty alltid funnos de på jorden:)
 Den Promethé, som fabeln skillrat har?
 Hvem? »Jo en Vis, förädlare och far
 Af något folk hvars kärlek han förtjente».
 Och denna eld som han från himlen länte?
 »Välgörandets och snilletts låga var!»
 Och klippans spets hvarvid man honom smider?
 Och örnens näf som hackade hans barm?
 »Förtjenstens höjd och qvalen som hon lider
 Af hatets hugg och grofva själaras harm.»

I, som likt honom himla-elden fören
 Ibland ett groft och jordiskt mensko-kön!
 Ej Jofurs hämd är hvad I frukta bören.
 Af egna bröder vänten sådan lön!
 Så länge ljusets tända sackla brunnit,
 Och Dagens öga famnat Jordens vidd,
 Har han förtjensten evigt sargad funnit,
 Af samma örn, vid samma klippa smidd¹⁾.

Som, dubbelt skön af aftondaggens tårar,
 En bruten ros herdinnans kärlek vann,
 Men från den tagg, de spjut hvarmed hon sårar
 Med ingen konst af henne skiljas kan:
 Af Törnets hugg den späda handen svider,
 Men ögats välust helar dessa sår:
 Med hämmadt rop, hon kysser den, — och lider.
 At lämna den dess ömhet ej förmår.
 Så böd jag såfångt smertans minnen vika,
 Din bild, OREST, med dem förenad var.
 Den tysta natten framskred i sin char.
 Af tusen tankar, hennes skuggor lika,
 Se här den teckning minnet sammandrar²⁾.

Andra Stycket³⁾.

På saknad sällhet menskan evigt ropar
 Och allting öfver, allting under skyn,
 Regenter, likar, Öde och Försyn

1) Med de sista tjugo raderna (från »Kän då en lott» etc. till »vid samma klippa smidd») afslutas skaldestycket i 1801 års upplaga.

2) De tretton rader, hvilka inledas med »Som dubbelt skön» etc., saknas i 1801 års upplaga.

3) Med detta stycke börjar i 1801 års uppl. »Förtjenstens». Leopold skickade det till Reuterholm först d. 6 Nov. (se sid. 149) jämte en variant af följande innehåll:

Andra Stycket.

Hvad stridighet af stolthet och behof!
 Af menskans djupa dårskap, hvilket prof!
 På saknad sällhet hvar minut hon ropar,
 Och all ting öfver, all ting under skyn,
 Regenter, likar, Öde och Försyn,
 Med frugtlös klagan ömsom öfverhopar:

Med fruktlös klagan ömsom öfverhopar.
 Ett enda glöms, som säkert rättast var,
 At ge sig sjelf den större skuld hon har.
 Är hon ej värd det onda hon begråter,
 Om samma Sällhets *fiende* och *vän*,
 Hon, för dess brist, bestormar Himmelen,
 Men ingen tid en likes dygd förlåter
 som offrar allt at skänka henne den?
 Af intet sår hon mer oläkligt frätes:
 Despotens boija trycker; men förgätes.
 Det blod i striden flöt på krigarns bud,
 I segren glöms, och slagtern blir — en Gud.
 Stig längre ner: Se randt omkring i verden,
 Bedrägeriet, Förtälet, Splitet, Flården;
 Hvem reta de? Dem de förnärma blott.
 Minuten ger, och läker deras skott.
 Den enda pil, som djupt, som dödligt svider
 Med samma fart i tusen hjertan tryckt;
 Som njutning, hvila, sjelfva sömnens tider,
 I såret lämna, evigt ontryckt,
 Det är den stråle som *Förtjensten* sprider
 Från Spherens brant af hennes höjda flygt:
 Res brott på brott; lägg fordna dars till dina:
 Var *Borghia*, *Nero*, *Cromvell*, *Catilina*:

Och dock förlät dess högmod aldrig än
 En likes dygd, som skänkte henne den!
 Af intet sår hon mer oläkligt frätes.
 Despotens boja trycker; men förgätes.
 Dess blod i striden tömt, på krigarns bud,
 I segren glöms, och slagtern blir en Gud.
 Den enda tagg, som djupt och dödligt svider,
 Som njutning, hvila, sjelfva sömnens tider,
 I mennsko-hjertat lämna evigt kvar,
 Det är den glans välgernings-magten sprider,
 Den rätt *Förtjensten* till dess vördnad har!
 Res brott på brott: Lägg forna dars till dina.
 Var *Borghia*, *Nero*, *Cromvell*, *Catilina*:
 Förskräck, slå ner: det tåls; men akta Dig
 At en *Aurel*, en *Carl*, en *Chatam* vara,
 Om du ej vill, at, som i allmen fara,
 Mot dig allena, allt skall väpna sig.
 etc. etc.

Förskräck, slå ner; det tåls, men vakta dig,
At en *Aurel*, en *Carl*, en *Chatam* vara,
Om du ej vill at, som i allmen fara,
Mot dig allena, alt skall väpna sig.

O när skall himlen unna jordens bygder
Ännu en ålder, ej af gull, men dygder!
När skall det goda hvar Förtjenst förmår
Ej Egennyttans usla motstånd väcka?
Och denna glans, för hvilken hon ej rår,
Ej mer ge afund, och ej mer förskräcka?
Så länge verlden än i stillhet njöt
Den barndomstid, de sanna gyllne dagar,
Då hvarje tjäll ett samfund inneslöt
Lycksaligt styrt af faderliga lagar;
Då ärans tecken var — en herdastaf,
En talrik hjord den enda omsorg väckte,
De mogna frugter fyllde hungrens kraf,
Den närmsta källan törstens låga släckte,
Och gräset bädd, och ullen klädnad gaf;
På denna tid, (men ock på den allena:)
Var lugn och rätt Förtjenstens trygga lott.
Dese namn var kärt, man fann det goda — godt;
Ty menskors hjertan voro ännu rena,
Och Hatets båge tom ännu på skott.
En värdig hus-far, niöt den ljufva heder
Som känslan egnar ålderns silfverskrud:
Ifrån hans mun kom ej ett gäckadt ljud,
Man lärde dygden af hans enkla seder,
Och lefnans klokhet, af hans visa bud.
Främst satt han der, vid nedgången af solen,
Med sina skrynklor och sitt hvita hår,
På den af qvistar vridna, låga stölen,
Och talte vishet, skördad af hana år.
Kring honom sutto, lyssnande och rörde,
Hans fromma hustru, barn och tjenstehjon,
Och botande på lyckligt brukta don,
Med nöjets ifver, slöjdade och hörde.
En hvars förrättning blef förtäljd och dömd,
Och ingens flit af laget oberömd.

Den trefna hand som hjorden lyckligt skötte
 Och bar dess miölk i grofva käril fram;
 Den starkare, som bröt, från trädets stam,
 Ett fruktadt värn och skadedjuren mötte;
 Den som med skatt från skogen eller sjön
 En tarflig måltids knappa vällyst ökte;
 Den som, med fynd, en nyttig slöjd försökte;
 Och den, som efter dagsbesvärens rön,
 I aftonskuggan, pipans toner delte,
 Och hvilan gaf de nöjen henne felte,
 Gemensamt niöto välbehagets lön.
 Så många nyttor man tillhoppa lade,
 Så många röster tackesamheten hade;
 Och ekens löf fans skönt af hvar och en,
 På odlarns panna, som på trädets gren.

Men sen man snart Naturen öfvergifvit
 Och vid dess bröst det rum man länge haft;
 Sen samfundabandet mera utsträckt blifvit,
 Och med det samma, slappadts till sin kraft;
 Sen, under tvånget af politiskt välde,
 Man mer förblandadt än förenat sig,
 Då trängdes allt på samma knappa stig;
 Passioner, nyttor, mot hvarannan stälde,
 Förbytte lugnet i ett allment krig,
 Der allt var strid, allt fälades, eller fälde.
 Så litet, mitt i stormens hvirvel-drag,
 Då klippan störtas, brutna stannmar hopas,
 Och stoft och spillror genom luften sopas,
 Man skönjer blomstrets rörande behag;
 Så svårt det fins, när Tagens¹⁾ stränder skälfva
 Af en volcan, sin grymma födsel när,
 At se, bland gjöttjan, som dess böljor hvälfva,
 De korn af gulld, hvarmed den blandad är.
 Så litet mäktig blef man snart at röna,
 Bland tvisters larm, det rätta, eller sköna,
 Och, om det sågs, at det sitt värde ge.
 Förr var det *vinning*; nu *försakelse*.

1) Tajos.

Är världen ombytt? eller varar striden?
(:Af Dig, OREST, af Dig begär jag svar:)
Den Dygd, som nyss ett Rikes frälsning var,
Käns hon, med band och vakt-rop, nu förtiden
Af hopen bättre, än i forna dar¹⁾?

Ju mer till utbrott menskaus krafter trängde,
Ju mer behof af gränsor, som dem stängde.
I storm och chaos, världen hvälfdes om.
Men Ljuset blef. Förtjensten återkom,
Och högre mödor tecknade dess dagar.
Det föddes män, som förde jordens ätt,
Från brist och strid, till välstånd, ljus och rätt.
En gaf system åt illa bygda lagar;
Naturens natt en annan genombröt,
Och drog behofven ur dess slutna sköt.
Förnuftets fackla af en tredje tändes,
Och skuggan vek, och verkligheten kändes.
At böya viljan, andras yrke blef.
Man gjorde skön den pligt man föreskref.
Så, steg från steg, till odling menskan fördes.
Dess vilda lif beqvämligheter fick.
Af nya nöjen hennes sinnen rördes;
Vid Målarns härmning studsade dess blick,
Och Lyrans klang i hennes samqväm hördes.
Den visa Sångmöns himmelskt ljufva röst
Fann snart, från örat, väg till hennes bröst
At språk och snille, smak och känslor bilda.
Dess lif blef ljust; dess seder blefvo milda.
En dubbel värld åt henne skatter bar.
Det grofva halfdjur hon ej längre var
Hvars forna lugn af sömnens tyugd förklaras.
Men om en fråga skulle göras än:
Blef menskan bättre? Hvem besvarar den?
O Nej. Långt hellre, — må den ej besvaras!

Men tacksam blott? Ack! mån det väntas bör?
Man hennes lynne, hennes vanor känne:
Hon med Förtjensten, som med jorden gör;

1) Dessa fem rader saknas i 1801 års upplaga.

Dess gåfvor njuter, trampande på henne.
 Ju mer dess mödor gjorde lifvet sällt
 Ju större växte hatets mörka liga;
 Likaom, om våren, från ett sumpigt fält,
 Ju högre sol, ju flera dunster stiga.
 Kän då dess lott, för evighet bestämd:
 Mot hennes framgång, Egennyttans hämd,
 Mot hennes ära, Afunds-andan strider.
 Af tadel, Chorus: bifallsröster, — få:
 Den krans Berömmet kring dess panna vrider,
 Slår Smädaru ur dess hand, och trampar på.

Och skall ej, säg mig, evigt hända så?
 Som Dagens blick ett skadadt öga sårar,
 Så smertar Dygdens brottslingar och dårar.
 Den höljda Lasten, som hon blotta vet,
 I hennes åsyn, darrar för sin våda.
 Den matta dåren, af sin litenhet,
 I hennes storhet, spegeln måste skåda,
 I hennes ära, eller hennes magt,
 En ser sitt straff; den andra, sitt förackt.

Mål för min sång, och Skyddsgud för poeten!
 Om väckt af Dig, jag här sökt vända den,
 Från ljud, till sak: från digt, till sanningen:
 Från tomma skuggor, inpå verkligheten:
 Må ock Ditt bifall bli en Sångmö's lön,
 Som deraf stolt, och stolt at dertill svara,
 I trots af mängden, hellre valt at vara
 Med värde misskänd, än med tomhet skön¹⁾.

Det ädla, stora, nyttiga och rätta
 Se der det mål Förtjensten gläds at nå.
 Dit för hon alt. Men se! just detta, detta,
 Gör Egoistens hela hat också!
 Hvad skattar han en sällhet i *det Hela*
 Så knapp för en, som dess Milliondel är.
 Med ferre band, och friare begär

1) Dessa åtta rader saknas naturligtvis i 1801 års upplaga.

Han gör en egen, den han slipper dela.
Bland tingens chaos, utan skrankors tvång
Han älskar mer cometiskt vågsam svingas,
Än, svag atom, af jemvigtslagen tvingas
Inom systemets trygga cirkelgång.
Till *Allment Val*, hvad plan som helst må gifvas,
Af gränser skapas, som för honom skrivas,
Och der han ställa, bland ömse pligters mängd,
Af någon gynnad, men af tusen stängd.

Spörj då ej mer hvi Lasten hatar dygden,
Än hvi, mot ljuset, mörkret stridigt är.
Till föremål för hela sitt begär,
En gör sig sjelf, den andra fosterbygden.
En främjar skick, för ordningens behof,
Den andra sjelfsvåld, viss om större rof.
Så tvenne magter jordens öden dela ¹⁾
Som evig syn af fegd och täfling ge:
De stora själar, som *det Hela* se;
De låga själar, som blott se *sig sjelfva*.
De förras fruktad, men till få bestämd,
De andras vidsträckt, hotad, full af hämd.

Ej at ju striden ofta oviss väger
Ej at Förtjensten aldrig framgång rönt.
Hvad visar mer hvad segrar henne krönt,
Än alt det goda jorden ägt och äger?
Med sjelfva födslen hon ett välde fått,
Som hvarje dödlig hemligt måste vörda.
Men alt slags välde, när det merks, blir börda;
Dess rätt förgäta, och tyngden kännes blott.
Vårt högeta väl, så snart vårt bifall tvingas,
Af menskans högmod, ofta motstånd fann.
Hon hatar tjensten, hvaraf hon förringas,
Och hämnar sig på sin välgerningsaman.
Den första blick, på Roma och Greklands bygder,
Hvad visar den? Förtrutna landemäns hat,
Som ropa hämd på hjeltemod och dygder,
Och jaga bort Förtjensten ur sin stat.

1) 1801 års upplaga har *hvälfva*, hvilket ock rimmet fordrar.

I låghet få till sidsta djupet falla.
 En del är ädel: menskor äro alla.
 Hvad? Om den bästa dock med tröghet ger
 Den bifallsröst han henne värdig finner?
 Hvad? Om hon röjer, hvart hon ändtlig ser,
 Här, fiender; ooh der, — blott lama vänner?

Har jag sagt alt? Nej. Ett är öfrigt än.
 Med alt det motstånd Hon är tröttad vorden,
 Med venners brist, ja, med förföljelsen,
 O funne hon blott *Domare*, på jorden!
 Men ack! ju mer dess flygt är hög och svår,
 Ju mer hon skådarns köld och tröghet öker;
 Så utan vittnen, då hon målet når,
 Som trängd och jagad, då hon målet söker.
 Hvar fins en domstol, dit hon vädja kan?
 Den Visas? — Fins då, hörs då, tros då han?
 Hvem granskar vidden af det gagn hon gifvit?
 Hvem pröfvar hindrens storhet, eller mängd?
 Hvem syftets godhet? Afsigten som drivit?
 Och medlens vishet, eller mödans längd?
 Dess afundemän, som minst dess värde glömma,
 Till hennes höjd, af blotta *hatet* dömma.
 Med blott behofven stoftets son tillfreds,
 Förstår ej, ser ej, öfver deras krets.
 Okunnighetens, tanklöshetens vana,
 Vid all Dess glans ej ögat öppna skall:
 Om en minut det lyfts till hennes bana,
 Är det vid bullret blott af hennes fall.
 Förtjenst och Dygd, hvad ären I, för dessa?
 Ljus i en rymd, dit ingens blickar nå;
 Som pryda hvalfvet öfver vandrarnas hjessa,
 Och han förgäter, eller finner små.
 Blott om ibland en ovan stjerna skådas,
 Hvars långa sken, med sällsam klarhet sträcks,
 Då vaknar drömmarn, dumheten förskräcks,
 Och pöbeln tror at veridens ände bådas.
 Se der förtjensten. Sådan är dess lott.
 Hon merke ej förr, än då hon fruktas blott.
 I lika våda för den lika villa
 At intet kännas, eller kännas illa.

Är sådant öde hennes dygders del,
För Tadleths törst, hvad brunn, i hennes fel!
Här qvällar giftet, som Förtälet gjuter,
Här doppas pilen hvarmed Hatet skjuter.
Fel, svaghet, brister, — saknar hon dem? Nej.
Naturen har dem, hvi Förtjensten ej?
För molnets välde Dagens stjerna viker.
Den luft vi andas smittans dunster bär.
Det gyllne äpplet maskens boning är,
All glans fördunklas och all styrka sviker.
Till afdelt mått Naturens Herre gett,
Som ljus och styrka, äfven dygd och vett.
Hvart menskligt verk har mensklig brist till moder.
Förträffligheten, hur dess vinge späns,
Har dock, i allt, en viss, fast hemlig gräns,
I Glucks musik, Popes vers, och Sergels stoder,
I sjelfva Dygden, huru hög hon käns.
Passionen doldt vid hennes väsen låder,
Som slaggets ämne vid metallens åder.
Den slutna klippan dem förenta ger;
I pröfvarns degel, deras söndring sker.
Så, från de dygder vi med fel förena,
Drar Tadleths konst de senare allena;
Och af den eld, som brann så himmelskt klar,
Förråder *klumpen*¹⁾, som dess näring var.
O med hvad glädje det en svaghet finner!
Hur det fördelar, — och fördubblar den!
Hur den hålls fram; och vänds; och vänds igen!
Och hvilka tillrop alt af mängden vinner!
Ty mängden vand at föras — och bero,
Har brist på tanke; men är rik på tro.
Hur stark basun ock Lögnen låter höra,
Förspilla dock ej ett ljud af hennes öra,
Och hennes öga vidsträckt sperradt opp
Ser skuggan faslig, fastän — ingen kropp.
Hvad under ändtlig? Medelmåttan lider
Af all den höjd som hennes öfverskrider.
Dess enda tröst är felen hos en vis.

1) 1801 års upplaga har *stoffet*.

Den grofva stenens lyten, äro inga.
 Demantens fläckar räknas, at förringa
 Det oerhörda af dess rätta pris.

O, Du! Hvars Namn, när först en dag Ditt öra
 För lof och tadel mer ej öppnas kan,
 Skall Sverjes stolthet — och dess saknad göra:
 O fann Du aldrig denna målning sann!
 Men fåfängt, fåfängt Du dess sanning finner;
 Ej världens lof, Dess *val* Du söka lärt.
 Ditt Ljus är tändt. Det gagnar den, och brinner
 Tills, af sin låge, ämnet är förtärdt.

Höj då din flygt — omöjlig för oss svaga.
 Var stor, och lid! men unna oss att klaga.
 Med mer förtjenst. Du större styrka fått.
 I skuggan född, af Lyran tröstad blott,
 Jag ser Din flagg, från stranden der jag hvilar,
 Af stormen vaggad, trotsa hennes ilar.
 Men, genom den, om nånsin till Ditt bröst,
 En mildrad fläkt bär fram min svaga röst,
 Mins då, med afund, när orkanen tjuger,
 Det lugn Du gaf mig — och Du sjelf ej njuter¹⁾.

* *

Tredje Stycket.

15.

Jemte det at jag får den äran härmedelst aldraödmjukast öfverlämna den bok som Eders Excellence befallt, och som jag i går var i staden för at anskaffa ur Riks Biblioteket, bönfaller jag at Eders Excellence tacktes ännu sluteligen unna mig en kort stunds uppmärksamhet i det ämnet hvaröfver Eders Excellence för tvenne dagar sedan värdigades med godhet höra de första uttrycken af min oro och min bestörtning.

1) Man återfinner ej de sista aderton raderna i 1801 års upplaga.

Det är ej mera för Holmberg jag nu vågar bönfalla; jag har icke den dristigheten. Det vore för mig sjelf, som Eders Excellence i tu års tid värdigats omfatta med det ädelmodigaste beskydd. Ty, Nådige Herre, saken dömd, sådan som den bör af mig dömmas, är det likväl jag som vållar hans olycka, då icke blott en stor del af hans näring går förlorad för framtiden, utan äfven 8 å 900 pränummeranter måste godtgöras för det återstående af året: det vill säga omkring 500 Rdr till dem nu prompt återbetalas.

Skyldigheten befaller mig säga at det är jag ensam som felat, eller åtminstone jag som i synnerhet felat. Blom var sedan åtta dagar på landet. Stycket var skrivit med min hand; och Holmberg, utan alt omdöme i dessa ämnen, var visserligen långt ifrån at misstänka mig för någon oförsigtighet.

Nådige Herre. Med de tänkesätt jag vet mig äga är jag sjelf bestört öfver at på en gång finna mig, hvad jag minst förmodat, brotslig. Detta lilla stycke, ingen kan bättre än jag veta huru litet afsigten dermed varit riktad emot heliga saker: ifall ej så bör nämnas (:hvilket jag ej tror:) *enfaldigheten af ett tidehvarf*, för hvars uppbyggelse sjelfva Luther kunde skriva saker af denna visserligen förundransvärda beskaffenhet. Detta är, Nådige Herre, alt hvad jag kan och nånsin ärnar säga till mitt försvar. Ty om det icke får betraktas, som en liten Philosophisk merkvärdighet, ett drag af menniskoförnuftets historia, hvars sällsamma afvikelser väl förtjena at begrundas; om hvad Luther sjelf skrivit för at läsas af sina religionsförvanter, (och till deras uppbyggelse) anfördt ur hans arbeten, utan något tillagt omdöme, kan anses brottsligt; då har jag felat, jag är derom öfvertygad: men det är ett fel som Luther sjelf delar med mig i alla sina skrifter, hvilka äro fulla af sådana berättelser, och långt sällsammare än denna. Ja, jag vill minnas at i företalet till någon upplaga af sjelfva hans Bibel hafva funnit antingen detta samma ställe, eller andra af lika beskaffenhet.

Men huru nu detta må anses, har jag visserligen ej felat genom uppsåtets brotslighet: jag är försäkrad at Eders Excellence gör mig denna rättvisa. Efter de välgörningar, som jag af Vår Ädel-

modige Regent och äfven af Eders Excellence emottagit, är det mig tungt at hafva gifvit en anledning till missnöje. Jag väntar af Den Milde Förstens nåd, och af Eders Excellences beskyddande godhet tillgift för ett fel som jag mindre kan sägas hafva *begått*, än *det undfallit mig*, och hvaröfver jag är på det högsta förtruten. Jag bönfaller om denna tillgift, i namn af de tänkesätt jag vid alla tillfällen sökt ådagalägga, och hvori jag skall oafbrutet framhärda.

Eders Excellence har värdigats hit intills vara, vid alla tillfällen min Beskyddare, och icke det blott, utan (jag älskar at upprepa det) min sanna Vägörare. Det ger mig hopp at Eders Excellence med godhet för mig, och med de varma känslor af mensklighet hvaraf jag funnit hos Eder Excellence så många lysande prof, skall låna sin uppmärksamhet åt en detalj, som jag sluteligen bönfaller at få här tillägga:

Mina tänkesätt i alla ämnen af religion, styrelse och allmen ordning, hafva beständigt varit sådana, at jag från inträdet i min manliga ålder, trotsar äfven mina ovenner at kunna ens förebrå mig det ringaste som kunde hafva anseende af den orolighets anda, hvaraf jag i vår tid finner så många böcker och brochurer upfyllda. Ehuru jag ännu föga utgifvit, har jag dock åtskilligt skrifvit i ämnen af religion och borgerlighet: men jag är färdig at ur mina samlingar framlägga öfvertygande bevis på helt andra läror än den, hvarföre jag nu på ett, och kanske flera sätt straffas. Med detta medvetande, Nådige Herre, är det tungt, för mitt sinne, at icke allenast bli en publikt känd anledning till den fördömmelse som öfvergår ett Allment Dagblad, utan äfven at lämna så väl hos Hertigen Regenten, som hos sjelfva Konungen ett intryck om mig af denna släta beskaffenhet. Ty, Nådige Herre, jag har icke den äran at höra till deras skrå, som göra sig en heder af Regeringens missnöje och näpst. Jag påstår icke at hafva tjänat hvarken frihet eller förnuft, när jag ådragit mig dess ogunst och ovilja. Jag anser verkligen dess misshag för en skam at ådraga sig. Derför led jag af at man trodde mig vara förvist: derför lider jag

nu, i detta ögonblick, rätt mycket af den tankan, at publikt anklagas, och jag bönfaller om skoning derföre, i fall neml. det ej kan rädda Holmberg. Ty i sådan händelse är det min högsta skyldighet at underkasta mig det.

Redan tillförene har jag understått mig at för Eders Excellence nämna något om beskaffenheten af mitt husliga tillstånd. Jag har en syster, Nådige Herre, enka med fem små barn i största fattigdom och som icke äger andra tillgångar till bröd för sig och dem, än det ringa, hvarmed jag varit så lycklig at kunna efter handen förse henne. I detta ögonblick ligger framför mig hennes räkning för det framgångna halfåret på hyra, tjenstehjonets lön, och barnens undervisning. Och just i detta samma ögonblick förlorar jag på Extra Postens undergång Contant 124 Rdr, som mig redan tillhörde at upbära, sedan den 1 i denna månad. Men detta är ett intet. För at kunna som blodsband och mensklighet ålägga, i någon tillräcklig mån bidraga till understöd för denna olyckliga släkt, (hvaraf jag har det äldsta barnet här med mig i Stockholm) kom jag hit upp tillbaka; och detta, Nådige Herre, var den sanna orsaken till min återflyttning. Jag viste, genom Kellgrens exempel, at föreståndet af ett Dagblad ger en inkomst af flera hundra Rdr när det vinner någorlunda läsare. Extra Posten syntes mig behöfva en omskapelse, och jag trodde at både jag och detta papper skulle vara tjenta med hvarandra. Detta var nu den utsigt hvaråt jag fägnade mig, och hvarföre jag länge i tysthet arbetat. Jag hade väl strax vid min ankomst till Stockholm begynt dermed, men skyldigheten at infinna mig på Drottningholm nödgade mig at uppskuta min befattning dermed till början af ett nytt år: hvar före jag inskränkte mig till at blott under handen inskicka de litteraira artiklar, som deri sedan någre månader förekommit. Deraf hade emedlertid den fordran hos Utgifvaren uppkommit, som nu på ett enda ögonblick försvunnit tillika med hela mitt hopp, och det enda medel jag vet möjligt at kunna genom egit arbete bereda min bergning, och sex arma slägtingars, hvilka, utom en årlig skänk af 30 Rdr från Friherliga De Géerska familjen, äga, vid Gud

sagt, mig vetterligen icke någon annan penningetillgång, än den hvarmed jag hoppades kunna hafva den glädjen at bispringa dem.

Jag känner ingen förödmjukelse at behöfva uppenbara alt detta. Jag känner blott ledsnaden at missbruka Eders Excellens tålmod. Äfven den vän, för hvilken jag så ofta anropat Eders Excellences ädelmodiga beskydd, förlorar genom indragandet af detta Dagblad hälften af sin subsistance. Ty jag hade för hans bättre utkomst förmått honom at taga del deri med mig, för nästkommande år; och vi hoppades, at genom detta Pappers omskapelse gifva Eders Excellence derom förmånligare begrepp. Jag nekar ej at jag ju äfven för min del smickrade mig med at, efter förmågan, bidra till utbredande af nyttig läsning, smak och sunda begrepp.

Sådane, Nådige Herre, voro de flera orsaker, för hvilka sammantagne jag med enträgenhet vågade bönfälla om Eders Excellences förord hos hans Kongl. Höghet Regenten, för Holmberg och hans Blad. Jag skall ej beklaga mig, hurudan utgången må blifva. Jag vet blott att mina afsigter varit rena och redliga; och jag tillstår at jag hemligt suckar öfver den olycka, som omkullstörtar dem. Ur stånd at sedan detta bekymmersamma ögonblick njuta en enda timas hvila, har jag stått opp mitt i natten at skrifva detta bref, hvars besvärande längd jag bönfaller at Eders Excellence värdes förlåta en sjukling, nedtryckt af chagrin, och som under sin öfriga, förmodeligen korta tid aldrig upphör at med djup vördnad framhärda etc.

Drottningholm d. 10 September 1795.

*

*

*

16.

På
Gustaf Adolfs
Dag
till

Hans Excellence m. m.
Högwälförne Friherre
Herr Gustaf Adolph Reuterholm 1795.

Min Sångmö, fast i plågans famn,
Kan dock uppå en dag, ej sina pligter svika,
Som, dagen af min KONUNGS Namn,
Är min VÄLGÖRARES tillika.
Hon har, — fast utan prälets larf, —
Sökt göra Offret, som hon skickar¹⁾,
Så värdigt hon förmått DEN ENAS Tidehvarf,
Och äran af DEN ANDRAS blickar.

Rättvisan kommer: hennes Lag,
Skall en gång nå sin kraft i hela Svenska bygden.
Med välbehag till dess, Poëtens offer tag:
At gifva det åt DIG, skall bli, på hennes dag,
At hafva gifvit det, åt *Sanningen* och *Dygden*.

I täflan med Din flygt, skall Sångmöns väckta röst
Till än en *Tredje Sång* sig höja.
Om, af Ditt värde, fins en känsla i mitt bröst,
Så är det *där* det sig skall röja²⁾.
Lef säll. På ärans höjd en skald i minnet haf.
Hvars sidsta vällust var, åt Dig at kransar vrida.
Kanske, så mörk han är, skall en gång från hans graf,
Sitt sken, omkring DITT NAMN, en tacksam stråle sprida;
Kanske skall ej DITT MINNE lida
Af det beskydd DU honom gaf.

Allra ödmjukast
af
Leopold.

1) Härmed syftar skalden på *Andra Stycket* af »Förtiensten», hvilket visserligen öfversändes till Reuterholm först d. 6 November, men meddelats ofvan (sidd. 135—144) i sammanhang med det d. 28 Augusti öfverlemnade *Första stycket*.

2) Någon »Tredje sång» finnes ej bland Leopolds skrivelser till Reuterholm.
Samlaren XII.

17.

Alt hvad annars jag begärde
 Gaf mig min Beskyddare;
 Ett är Han dock trög att ge,
 Som af alt har högsta värde:
Sällheten at Honom se.

Detta ädla, detta höga
 Som min Sång till mönster fått,
 Skall jag alltid se det blott
 För min Själ, — ej för mitt öga?

Så beskrifvas *Englarne*:
 De beskydda oss från våda;
 Prof af deras vård vi se,
 Utan at dem sjelfva skåda.

Fordom dock jag mig befann
 Under Solens närmre strålar;
 Och till minsta säga kan:
Fordom såg jag hvad jag målar!

Hur från ögat Snillet blick
 Sköt sin stråle, ren som dagen;
 Hur hvar ord på läppen fick
 Straxt en blomma af Behagen;
 Och hur Dygdens stolthet log
 I de ädla anletsdragen,
 Har jag sett — men ej sett nog.

Det är poëten, Nådige Herre, som säger detta: dess önsknin-
 gar hysa alltid något litet af mensklig fåfänga. Philosophen, sjuk-
 lingen, vördar Storheten, men är ej missnöjd med at sjelf qvar-
 lämnas i hyddan.

Jag har den äran at återsända de rader af Eders Excellences
 hand¹⁾, som Eders Excellence värdigats genom Herr Expeditions

1) Reuterholms utkast till påskrifter på de julklappar, som skulle sändas
 konungen och hertigen-regenten. De voro af följande lydelse:

Secr. Edman anförtro mig. Ehuru gerna jag hedrar mina gummor med det som flutit ur Eders Excellences penna, har jag dock trodt mig icke böra behålla dessa. Det har icke kostat mig en stor

Till Kungen.

Här lämnas Dig Min Kung! Dens bild som Du sielf valt till en föresyn för din banna. Mätte Ditt namn en dag med lika rätt niuta samma odödlig-het! Så är för Din Egen och ditt folcks lycka ingen önskan mera öfrig utom den enda: att dina Lefnads år må fördubblade räcka emot hans!

Den som frambär Dig detta Offer, har altifrån Din Vagga redan tillhört Dig. — Han har ofta burit dig på sina armar — ömt delat Dina och fädernes-landets faror — och skall med nöje gå ned af Scenen, då han sedt sina önskningar för Dig uppfyllas, och varit ett vittne till Din och Sverges sällhet.

Till Hertigen.

Den som altifrån sin första Ungdom tillhört Dig Min Prins! Som i denna lyckliga ålderns sorgfria dagar med Dig knöt de fasta band, dem inga faror och inga skiftens någonsin sedan förmått upplösa; Som med ömmaste känsla af alla de plikter emot Dig, en sådan Vänskap honom ålaggt, ännu lika oförändrad skall läggas i mullen: Han vet i denna stunden ingenting annat att gifva Dig än denna Bild sedan han sjelf redan så helt och hållen är dig tillhörig.

Dessa Reuterholms utkast återgåfvos af Leopold i följande verser:

Till Konungen.

Dig lämnas här, Min Kung! Dens Bild, hvars hjelte-lopp
Ditt val till mönstret gjordt för Egen banas lagar.
Vinn Hans odödlighet! Så fylls Ditt Rikes hopp;
Men vinn, med lika dygd, ett dubbelt mått af dagar,
Så fylls vårt hopp ej blott, men all vår önskan opp!
Tag denna skänk af den, som Dig sin kärlek svurit
Då Du, i vaggan ren, hans första hyllning fick;
Som Dig, i lugnets dar, på trogna armar burit,
Och delt bekymrens lott, i farans ögonblick.
Nöjd skall han träda ner at Skuggans hvila njuta,
Då sina önskningar för Dig han fyllda sett:
Sett kring Din thron sin glans en tryggad sällhet gjuta,
Och blifvit vittne till den Du åt Sverige gett.

Till Hertigen.

Den som var Din, Min Prins! från ålderns första Vår,
Och knöt med Dig det band, i dessa glädjens år,
Hvars styrka hållit prof mot faror, tid och öden;
Som, oförändradt öm, till sidste andedrag,
För samma Vänskaps rätt, och samma Pligters lag,
Skall — som i lifvets dar — Dig höra till i döden:
Han ger Dig denna Bild, — det enda han, till slut,
Har öfrigt af sig sjelf, som ej är Ditt förut.

möda at göra det till poesie med rim, som redan var det i sjelfva prosan: också värdes Eders Excellence finna at jag icke förloradt en rad, knapt ett uttryck af Eders Excellences egen teckning, som förenar på en gång urskillningens bästa val med hela känslans sanning och liflighet. Det är derigenom man är poët, icke genom rimmen. De senare undantagna, var jag sällan mera nöjd med några verser än med dessa som Eders Excellence gjordt åt mig.

Om min vän Blom mindre lyckats, kommer det deraf at han icke haft samma hjälp som jag. Denna känslans enfaldiga höghet som fordras i stycken af detta slag, är fullkomlighetens sena alster. Min vän har förmodeligen något för starkt sporrat sin Pegasus. Alla unga ryttare älska at galloppera litet.

Processen i Kåmnärs-Rätten lär snart afgöras. Troligen blir det Holmberg och jag som pligta. Jag har icke sagt ett ord till sakens försvar, och glömmar mig gerna sjelf så långt mina, efter denna olycka, ytterst knappa vilkor tillåta mig; men jag bönfaller för Holmberg, hvars känbara skada jag förorsakat. Kanhända är han utom denna pligt, nog straffad. Nådige Herre! skänk dess eftergift till Julklapp åt den, som med djupaste vördnad framhärdar etc.

Stockholm d. 20 December 1795.

* *

*

18.

S. T.

Nådige Herre.

Med vördnadsfullt och tacksamt sinne,
Jag af Förtjenstens hand Beskyddarns gåfva tog.
Behöfs den, at hos mig föreviga Ert minne?
Är jag ej Svensk? Är det ej nog?

Om dock Ert Stora Namn hos Skalden vill förenas
Med någon skänk för minnet gjord;

Har han ej hvarje dag en sådan skänk, Mecenas,
I andra rätten på sitt bord¹⁾?

Och då han snart en gång skall sluta sina öden,
Om han ej lämnar, vid sin död,
En älskad maka utan bröd,
Är det ej minne nog af Er, i sjelfva döden?

Mer än Mecenas Sjelf kanhända tror ändå,
Jag rik af denna gåfva blifvit:
En hvar skall finna den af guld, var viss derpå,
Så snart jag säger Hvem den gifvit.

Poëter glädjas ej åt gull;
Men Årans kärlek rår dess mer på dubbla Berget.
Och af den Hand som frälsat Sverget,
Blir hvarje godhetsprof en Lager på min mull.

Emottag, Nådige Herre, med samma godhet som gåfvan blifvit
mig tillsänd, detta svaga tacksamhetsprof af den som med djupaste
och sannaste vördnad frambärddar at vara till sitt sidsta ögon-
blick

Högvälborne Herr Baron, Rikets Herre, Præsident, Riddare
och Commendeur af Konungens Orden

Eders Excellences

allra ödmjukaste tjenare

Leopold.

Juledagen 1795.

1) Kaffet.

Svenska Medeltidsförfattare.

I.

Hos åtskilliga af våra literaturhistoriker träffa vi understundom några namn på svenska medeltidsförfattare, hvilka namn synas kräfvat en noggrannare undersökning än den, som hittills kommit dem till del. Det visar sig snart, att den källa, från hvilken uppgifterna hemtats, är Lagerbrings *Swea Rikes Historia*, där för de literaturhistoriska notiserna bl. a. äfven anlitats Quétifs och Echards förträffliga *Scriptores Ordinis Predicatorum* (1719) — ett arbete, hvilket egendomligt nog endast till namnet tyckes hafva varit bekant för senare svenska literaturhistoriker, ehuru de lärde dominikanerne i detta meddelat en mängd uppgifter rörande vår medeltidsliteratur.

Naturligen kunna vi dock ej nöja oss med några notiser ur ett 1719 skrifvet arbete, utan det är vår skyldighet att själfva, om möjligt, återgå till de källor, af hvilka författarne till dominikanerordens literaturhistoria begagnat sig. Hvad Norden beträffar, äro dessa hufvudsakligen tvänne. Den ena är Petrus de Dacias på 1280-talet nedskrifna *Vita Christinae Stumbelesensis*, men då detta för kännedomen om vår medeltidsliteratur så viktiga arbete inom kort ånyo skall utgifvas af Professor Paulson och mig, förbigår jag här de uppgifter, som därur kunna hemtas.

Den andra källskriften, på hvilken dominikanerordens äldre literärhistoria väsentligen grundar sig, är en förteckning på dominikanerförfattare och deras skrifter, hvilken upprättats af en kort före 1323 skrifvande anonym antecknare. Denna lista utvidgades sedermera af den franske dominikanermunken Laurentius Pignon († 1449), och det är dennes redaktion, som i hufvudsak ligger till grund för Quétifs och Echards framställning. Den äldre katalogen var dem obekant.

Denna ursprungliga redaktion är känd endast i en handskrift, en pergamentscodex från Stams i Tyrolen, hvilken nu utgifvits af Pater Denifle i *Archiv für Litteratur und Kirchengeschichte des Mittelalters II (Quellen zur Gelehrten-geschichte des Predigerordens)*. En Codex¹⁾ i Upsala Bibliotek (Homileticus medii ævi 25), som hittills ej uppmärksammat, återger äfven denna lista, ehuru i en senare och äfven sämre form (p. 214 verso — 216 verso). Då den likväl i några fall är fullständigare än Tyrolerhandskriften, har jag ansett den förtjäna att här meddelas. Jag aftrycker den utan alla anmärkningar, då dylika endast kunna äga intresse för den, som samtidigt studerar Denifles upplaga, och denna lemnar de hänvisningar, hvilka äro erforderliga. Däremot har jag inom parentes vidfogat det nummer, som hvarje i Upsalahandskriften nämnd författare har i Denifles upplaga.

Hic subsequenter ponuntur nomina doctorum ordinis fratrum predicatorum et tytuli librorum ab eis subtili ingenio et stilo retorico compilatorum ad dei et sui ordinis gloriam et honorem.

Sanctus Domenicus prior et institutor ordinis fratrum predicatorum natione hispanus magister in theologia multos denotatos et viles libros compilavit, quos propter humilitatem noluit publicare.

Frater Jordanis natione saxo villa quæ dicitur Dalem magister ordinis secundus scripsit postillam super apocalypsin. Item libellum de fratribus ordinis primitivis. [80]

Frater raymundus hispanus magister ordinis tercius et Domini pape poenitentiarius scripsit summam iuris et compilavit vel ordinavit quinque libros decretalium. [81]

Frater Humbertus burgundus magister ordinis quintus scripsit expositionem regule augustinj. Item libellum de VII gradibus contemplacionis. Item de varietate officiorum ecclesie. Item libellum officiorum. Item Exhortaciones ad cruce signatos. [82]

Frater Hugo burgundus magister in theologia cardinalis et legatus theotonie scripsit postillas super totam bibliam præter apocalypsim. Item super omnes quatuor libros sententiarum. Item composuit speculum ecclesie. [83]

1) Boken hade i Vadstenabiblioteket signum F. III 6. Den är säkerligen ej äldre än 1400-talet.

Frater robertus anglicus magister in theologia et cardinalis portuen-
sis scripsit super omnes libros sententiarum. [84]

Frater albertus theuthonicus magister in theologia episcopus ratisonen-
sis scripsit super iob et cantica et super omnes prophetas maiores et mi-
nores. Item super omnes epistolas pauli. Item super quatuor ewange-
listas. Item super Dyonisium De Diuinis nominibus. Item super Dio-
nisium De celesti jerarchia. Item super Dionisium De ecclesiastica jerar-
chia. Item super quatuordecim epistolas. [85]

Sanctus doctor frater thomas filius comitis De aquino magister in
theologia scripsit super boecium De ebdomatibus. De fide et spe et cari-
tate ad papam. Item de virtutibus. De verbo. De decem preceptis. Contra
inpu gnantes religionem. De correctione fraterna. De forma absolutionis. De
perfectione vite spiritualis. De duabus naturis. De articulis fidei. De sacra-
mentis. De angelis. Super pater noster. Super ave maria. Super symbolum.
Super magnificat. Super genealogia marie. De regno ad regem Cipri. Item
super iob. Super ysaiam. Super ieremiam. Super matheum. Super marchum.
Super lucam. Super iohannem. Item fecit glossam contractam super omnia
ewangelia. Item super XV capitula mathei. Super primum librum decreta-
lium. Item questiones super boecium. De trinitate. Super libros dionisii. De
diuinis nominibus. Super dyonisium de celesti ierarchia. Sermones de an-
gelis. De quadragesima sermones. Super omnes quatuor libros sententiarum.
Item fecit summam theologie in quatuor voluminibus. Primum vocatur
prima pars thome Secundum vocatur prima secunde Tertium vocatur se-
cunda secunde Quartum vocatur ultima pars Thome. Item fecit summam
quæ vocatur contra gentiles in quattuor libris. Item questiones De veritate.
Item questiones de potentia dei. Item questiones de malo. De spiritualibus
creaturis. De anima. De virtutibus. Item fecit hystoriam De corpore Christi.
Item quatuordecim quodlibet. Item declarationes quarundam questionum
ad ducissam brabantie. Item determinationes quinquaginta duarum questio-
num ad magistrum ordinis. Item determinationes triginta sex questionum
ad geraldum. Summam contra gentiles in quatuor libris. Contra errores
grecorum. Super primum secundum tertium nocturnum psalterii. Super pau-
lum ad romanos ad galathas ad ephesios ad colocenses ad tessalonicenses
ad tymotheum ad tytum ad phylemonem ad ebreos. [86]

Frater petrus De tharenthasia gallicus magister in theologia archi-
episcopus lugdunensis cardinalis hostiensis Summus penitentiarius pape et
post innocentius papa quintus Scripsit super genesim super exodum super
leuiticum super deuteronomium Super librum numerorum. Item super lucam.
Super paulum ad romanos ad corinthios ad galatas ad ephesios ad colo-
censes ad tessalonicenses ad thimotheum ad tythum ad philemonem ad
hebreos Super omnes quatuor libros sententiarum. [87]

Frater nicholaus lumbardus magister in theologia et magister ordinis nonus cardinalis hostiensis et post benedictus papa vndecimus constitutionem domini bonefacii pape super cathedram reuocauit. [86]

Frater egidius de liciniis bachalarius in theologia scripsit super omnes quatuor libros sententiarum. [89]

Frater vilhelmus anglicus magister in theologia archiepiscopus duplicensis scripsit super omnes quatuor libros sententiarum lecturam de vnitatem forma (sic!) De immediata visione dei. [91]

Frater hugo gallicus magister in theologia archiepiscopus cardinalis hostiensis scripsit super omnes quatuor libros sententiarum. De vnitatem formarum. De visione beatifica. Item contra corruptionem sancti thome. [92]

Frater vilhelmus de altaria anglicus magister in theologia scripsit super matheum super ecclesiasten super cantica. Item de decem virginibus. [92]

Frater thomas de sutona angelicus ecclesie romane cardinalis et magister in theologia compleuit scriptum beati thome scripsit summam theologie super totum psalterium. Item fecit quatuor quodlibet. Item multas questiones in quibus respondet hiis quæ obiciuntur contra sanctum thomam. [94]

Frater robertus anglicus magister in theologia scripsit contra dicta magistri Henrici de gandano quibus impugnat beatum thomam. Item contra egidium vbi impugnat sanctum thomam. [95]

Frater vilhelmus de assalia anglicus magister in theologia scripsit contra henricum de gandano vbi impugnat beatum thomam Item contra corruptorem thome. Item de angelis multas questiones. [96]

Frater ricardus claponis anglicus magister in theologia scripsit lecturam super omnes quatuor libros sententiarum Item contra corruptorem thome. De vnitatem formarum. De immediate (sic!) visione dei. [12]

Frater bernardus de triba (!) hispanus magister in theologia scripsit postillam super proueria. Super cantica. Super ecclesiasten. Super ecclesiasticum. Super librum sapientie. Super iohannem. Super tria quodlibet. Item questiones de spiritualibus creaturis. De potencia dei. De anima coniuncta De anima separata. [97]

Frater stephanus burgundus magister in theologia scripsit super ecclesiasten. Super apocalipsim. Item libellum de auctoritatibus sanctorum et philosophorum magistro ordinis. [98]

Frater romanus magister in theologia scripsit super omnes quatuor libros sententiarum. [100]

Frater alicus theutonicus in theologia scripsit super omnes quatuor libros sententiarum. Item summam theologie Super ecclesiasten. [101]

Frater gerardus theutonicus baccalarius in theologia scripsit super ecclesiasten. [102]

Frater thedericus theuthonicus magister in theologia scripsit de origine rerum predicabilium. De defensione privilegiorum ordinis predicatorum. De tribus difficilibus. De quidditatibus encium. De generatione lucis. De visione beatifica. De intellectu et intelligibili. [105]

Frater oliuerius brito magister in theologia scripsit super omnes quatuor libros sententiarum. [103]

Frater vincencius burgundus scripsit speculum naturale in quatuor libris. Speculum morale in IIII:or libris. Speculum doctrinale in 4:or libris. Speculum hystoriale in 4:or libris. Item librum gratie. Item de laudibus beate virginis. Item librum de trinitate. [1]

Frater nicholaus de gorram gallicus scripsit [super] ecclesiasten super lucam. Super matheum. Super paulum ad romanos ad corintios ad galathas ad ephesios ad colocenses ad tessalonicenses ad tymotheum ad tytum ad philemonem ad hebreos. Super apocalipsim. Super canonicam epistolam iacobi. Super canonicam petrj. Super secundam eiusdem. Super canonicam beati Johannis Item fecit themata sermonum et distinciones bonas. [2]

Frater iohannes parisiensis magister in theologia scripsit super omnes quatuor libros sententiarum. Super corruptorem thome. Item librum De transubstantiacione panis et vini in sacramento. Item librum de aduentu Christi. Item vnum quodlibet. Item multos sermones. [4]

Frater bernardus claremontensis episcopus et baccalarius in theologia scripsit super omnes quatuor libros sententiarum. Item contra henricum de gandano quibus impugnat sanctum thomam. Contra iacobum neopolitanum augustinensem vbi impugnat dicta thome. Contra quodlibet egidii vbi contradicit sancto thome. Contra godfndum (sic!) de fontibus eadem de causa. Item questiones multas. [9]

Frater Johannes pungens asinum magister in theologia scripsit super omnes quatuor libros sententiarum. [10]

Frater Stephanus gallicus scripsit super librum de oculo mundi. [11]

Frater godinus lector coloniensis scripsit super omnes quatuor libros sententiarum. Item contra vnitatem intellectus. Item contra eternitatem mundi. [13]

Frater enneus brito magister ordinis et magister in theologia scripsit super omnes quatuor libros sententiarum. Contra henricum de gandano vbi impugnat beatum thomam. Item questiones de peccato originali. De intentionibus. De verbo Item fecit quatnor quodlibet magna. Item ooto parua lector existens. Item diuersas questiones determinauit. [17]

Frater iohannes theutonicus magister in theologia [scripsit] super omnes quatuor libros sententiarum. [18]

Frater vilhelmus archiepiscopus lugdunensis scripsit summam viciorum. Summam virtutum. Item sermones de sanctis. Item sermones de tempore. [19]

Frater iohannes sternegaz scripsit lecturam super omnes quatuor libros sententiarum. [20]

Frater hugo argentinensis scripsit compendium theologie veritatis. [23]

Frater bortardus (ej borcardus) theutonicus scripsit summam iuris. [24]

Frater paganus scripsit postillam super omnes libros biblie. [21]

Frater iacobus lausanensis scripsit super omnes quatuor libros sententiarum. Item sermones de tempore. Item sermones de sanctis. [22]

Frater raymundus romanus complevit vltimam partem sancti thome. [29]

Frater bubalonius bononienses fecit lecturam super omnes quatuor libros sententiarum. [36]

Frater iacobus de voragine episcopus ianuensis scripsit legendam lombardicam: passionalem. Item sermones de tempore. Item sermones de sanctis. Item speculum beate marie virginis. [37]

Frater iohannes theutonicus scripsit 3 summas iuris. Item fecit confessionale. [39]

Frater vilhelmus aurelianensis scripsit apparatus summis fratris raymundi. [47]

Frater hermannus de minda scripsit librum de interdicto. [47]

Frater crisstoferus mollincensis scripsit postillas super matheum super marcum super lucam super iohannem super paulum ad romanos ad corinthios ad galathas ad ephesios ad colocenses ad tessalonicenses ad tymotheum ad tytum ad philemonem ad hebreos. Super canonicam epistolam iacobi. Super canonicam epistolam petri primam. Super secundam eiusdem. Super canonicam beati iohannis. [16]

Frater hyspanus fecit librum quendam iudeorum. [28?]

Frater albertus lombardus fecit super libros biblie. [76]

Frater tullius dacus scripsit super osee prophetam super amos super abadum super ionam super Micheam super Naum super Abachuc super Sophoniam super Aggeum super Zachariam super Malachiam. Super tractatum de potentiis anime. [74]

Frater ricardus anglicus magister in theologia scripsit super omnes quatuor libros sententiarum. [12]

Frater thomas de campona scripsit librum [de] concordia librorum beati thome. [58]

Frater vilhelmus parisiensis scripsit tabulam iuris canonici. [56]

Frater hermannus theutonicus scripsit super cantica. De ascensu cordis. Item de arte predicandi. [41]

Frater volnirius theutonicus scripsit librum exemplorum. [43?]

Frater thomas anglicus scripsit super paulum ad romanos ad corinthios ad galathas ad ephesios ad colocenses ad tessalonicenses ad thymoteum ad tytum ad philemonem ad hebreos. [42]

Frater hermannus theutonicus scripsit super cantica. [41]

Frater iacobus de benevento scripsit super lucam et super iohannem. [32]

Frater wilhelmus lombardus scripsit super dionisium. Item super boecium de consolacione. [14]

Frater nicholaus de missiaco scripsit tabulam de decreto super decretales. Item librum contra errores iudeorum. [77?]

Frater matheus ripensis da (!) dacia scripsit sermones de tempore. Item de sanctis. [75]

Frater iohannes de ordenboch theutonicus scripsit super omnes libros biblie. [61 och 73]

Frater oliuerus prouincialis dacie scripsit super lucam. Item sermones de tempore. [73]

Frater albrantinus lombardus scripsit sermones de tempore. Item sermones de sanctis. Item fecit librum qui dicitur scala fidei. [70]

Frater gregorius theutonicus scripsit librum eclipsis solis et lune. [68]

Frater robertus anglicus scripsit super ysaiam. [57]

Frater wilhelmus bricxensis scripsit librum de officio sacerdotis. [52?]

Frater thomas De lindinio patriarcha ierosolimitanus scripsit super paulum ad romanos ad corinthios ad galathas ad colocenses ad tessalonicenses ad ephesios ad thymoteum ad tytum ad hebreos. [51]

Frater peregrinus coloniensis dictauit sequenciam omnes gentes plaudite. [34]

Frater symon anglicus scripsit super paulum ad romanos ad corinthios ad galatas ad colocenses ad philipenses ad hebreos. [44]

Frater durandus episcopus lector sacri palatii et magister in theologia fecit triplex scriptum super libros sententiarum Item ii quodlibet. [26]

Frater ricardus magister in theologia scripsit super omnes quatuor libros sententiarum. [69]

Frater gerardus theutonicus magister in theologia fecit lecturam subtilem super sententias. [102]

Frater henricus myndensis nacione herfrodensis scripsit de rebus et memorabilioribus mundi. De conceptione virginis gloriose quæ concepta fuit originali. De ornatu clericorum. Iste henricus floruit circa annos Domini M. 360. [Ej i T.]

Frater iohannes de scendelen regens magdeburgensis scripsit subtiliter super matheum. Super iohannem. Item super epistolas canonicas. [Ej i T.]

Frater olaus dacus scripsit sermones de tempore. [Ej i T.]

Frater iohannes dacus scripsit sermones de sanctis. [Ej i T.]

Frater conradus nacione Sweuus scripsit sermones de sanctis. [Ej i T.]

Sanctus thomas de aquino fecit historiam de corpore christi quæ sic incipit Sacerdos metricam. Item magister erneus præallegatus fecit historiam de corpore christi conformem in nota historie sancti dominici. Item magister humbertus supradictus ordinavit totum officium diuinum in XIII voluminibus quæ sunt ordinarium antiphonarium lectionarium psalterium collectarium martilogium libellus processionalis graduale missale maioris altaris ewangeliarium eiusdem epistolarium eiusdem missale pro minoribus altaribus Pulpitarium Breviarium portabile. [86]

De nordiska författare, hvilka nämnas i Tyrolerhandskriften (T) och Upsalahandskriften (U), äro följande:

Frater Augustinus, provincialis Dacie, scripsit libellum pro informatione predicantium, quem pugillarem rotulum nuncupavit¹⁾.

Frater Oliverus provincialis ejusdem provincie scripsit lecturam super Lucam. Item sermones de tempore²⁾.

Frater Olaus dacus scripsit sermones de tempore³⁾.

Frater iohannes dacus scripsit sermones de sanctis³⁾.

Frater Tullius Dacus scripsit lecturam super XII prophetas tantum. Item tractatum de potentiis anime⁴⁾.

Frater Mattheus Ripensis Dacus scripsit sermones de tempore. Item sermones de sanctis⁵⁾.

Frater Boetius natione Dacus scripsit libros de modis significandi. Item questiones super topica Aristotelis. Item sup. librum physicorum questiones*. Item questiones super de celo et mundo. Item questiones super librum de anima. Item questiones super de generatione et corruptione. Item questiones super de sensu et sensato. Item questiones super de somno et vigilia. Item questiones super de longitudine et brevitæ vite. Item questiones super de memoria et reminiscencia. Item questiones super

1) På detta sätt både i T. och hos Pignon. Saknas i U.

2) Så både i T. och hos Pignon. Samma uppgifter, ehuru med något olika ord, i U.

3) Blott i U.

4) Så i T. Ungefär det samma i U. Quétif uppför denne författare genom felläsning af Pignon såsom Julius Dacus, hvilket han ock kallas hos Lagerbring (III 855) och dennes afskrifvare Wieselgren (II 395).

5) T., U. och Pignon.

de morte et vita. Item questiones super de plantis et vegetabilibus*. Item librum de eternitate mundi *¹⁾).

Af dessa är AUGUSTINUS bekant från Petrus de Dacias biografi öfver Christina Stumbelensis. Då jag därför i den tillämnade upplagan af detta arbete återkommer till honom, vill jag här endast meddela en honom vidkommande förut otryckt handling. Det är en af den flitige dominikanermunken Bernardus Gui uppsatt förteckning öfver provincialpriorer i kyrkoprovinsen Dacia. Listan finnes i Paris i Bibl. Nat. N. A. Fonds lat. 1233 (afskr. efter ett manuskript i Toulouse) fol. 28.

Priores provinciales de Dacia.

Primus prior provincialis in provincia Dacie ordinis fratrum predicatorum fuit frater Rano, vir reverendus, diuque fuit prior provincialis et obiit in officio provincialatus.

Secundus fuit frater ayminus, qui non diucius stetit in officio. Fuit absolutus in capitulo generali MC^oC^oXXXX^o.

Tercius fuit frater absalon, vir reverendus et bonus. Prior provincialis fuit annis XX et amplius priorque provincialis existens obiit in Roskyldis, anno Domini MCC^oLIII vel LV.

Quartus fuit frater augustinus, bis; prima vice successit fratri absaloni predicto fuitque absolutus in capitulo generali Treverensi anno Domini MC^oC^oLXVI^o.

Quintus fuit frater Nycholaus, vir bonus, qui successit fratri augustino anno Domini MCC^oLXVI^o priorque fuit annis V aut sex, fuitque absolutus a provincialatu in generali capitulo Florencie anno Domini MC^oC^oLXXII et fuit factus penitenciaris in curia romana ubi obiit in officio penitenciaris.

Frater augustinus predictus secunda vice successit fratri Nycholao anno Domini MC^oC^oLXXII^o priorque fuit tam in prima quam in secunda vice annis XXII et amplius priorque provincialis existens obiit anno Domini MCCLXXXII^o vel LXXXIII°.

Sextus fuit Oliverus, qui successit fratri augustino anno Domini MC^oC^oLXXXII vel LXXXIII°, fuitque absolutus una vice in capitulo gene-

1) Saknas i U. Här från T. Samma lista finnes hos Pignon, men utan namn, på grund hvaraf skrifterna hos Quétif föras under en Anonymus. Listan hos Pignon är äfven ofullständigare, i det att alla med * anmärkta arbeten saknas. »De modis significandi» kallas där »De modis sciendi».

rali Palentino anno Domini MC^oC^o nonagesimo I^o. Fuit autem reelectus ipso eodem anno immediate in capitulo provinciali Dacie. Priorque fuit in universo annis XIX fuitque absolutus ultima vice in capitulo generali Bononie anno Domini MCCC^oII^o. Hic obiit in Nestuit anno Domini MCCCVIII^o.

Septimus fuit frater P. de Roskyldis qui successit fratri Olivero anno Domini MCCC^oII^o prior provincialisque fuit annis quinque cum dimidio fuitque absolutus in generali capitulo Paduano anno Domini MCCCVIII^o.

Octavus prior provincialis fuit frater Canutus, qui successit fratri Petro de Roskyldis anno Domini M^oCCC^oVIII^o.

I samma lista finnas ock biografiska data rörande OLIVERUS. Denne nämnes äfven på flere andra ställen. I ett fragment af Acta Capituli provincialis, som af Stephens — troligen med orätt — hänföres till 1253, upptages han såsom »socius prioris provincialis» (*Kirkehistoriske Samlinger I 554*). Att döma af det i Martenes *Thesaurus IV* intagna aftrycket af dominicanerordens Acta capitulorum generalium tyckes han äfven i utlandet hafva ansetts såsom en betydande man (jämf. detta arbete p. 1842, 1845 och 1849). Namnet Oliverus är dock tydligen endast en latinisering af det nordiska Olof, ty i *Liber Donationum Monasterii Sorensis (Langebek IV 508)*, i *Annales Sigtunensis (Script. Sv. III 7)* i *Chronicon Danicum 980—1286 (Langebek II 438)*, i *Hamfortii Chronologia secunda (Langebek I 194)* samt i diplom utfärdade 1288 och 1294 i Sigtuna samt 1301 i Kalmar (*Dipl. Sv. nr. 981, 1291 och 1346*), kallas han Olauns. Tydligt är därför, att han är identisk med den blott i U. nämnda Olaus dacus; båda skrefvo sermones de tempore. Före sin utnämning till provincialprior var han prior i Roskilde, och var väl därför dansk, ehuru han senare ofta tyckes hafva uppehållit sig i Sverige.

Om JOHANNES DACUS är ingenting vidare bekant, och vi känna ej ens, om han varit svensk, dansk eller norrman. En dominikanermunk Johannes Dacus — man torde observera detta äfven i Danmark burna tillnamn — flyttades 1254 till klostret i Roskilde. En annan dansk dominikaner, Johannes Krok, föreläste såsom lector logik för en samling yngre ordensbröder (*Kirkehist. Saml. I 556*,

560). Måhända är det någon af dessa, som åsyftas med den anförda listans Johannes Dacus. MATTHÆUS RIPENSIS var lector i Ribe kloster, troligen i slutet af 1200-talet. (Jämf. *Nogle Brudstykker af et Nekrologium fra Dominikaner-Klosteret i Ribe i Kirk. Saml. II 494*). TULLIUS DACUS är tydligen identisk med den »frater Tullius sacerdos et lector ordinis Fratrum Prædicatorum Lundis», som upptages i *Liber Daticus Lund. Vetustior (Langebek III 570)*. I en omkring 1460 af den tyske munken Johann Meyer uppsatt lista på de dominikaner, hvilka promoverats till magistrar (meddelad i *Archiv f. Litt. u. Kirch. II 191*), nämnes äfven hans namn. Att alla dessa författare — utom möjligen Johannes Dacus — tillhöra 1200-talet, är tydligt redan däraf, att de upptagas i den före 1323 nedskrifna förteckningen.

Den utan tvifvel mest betydande af dessa författare är BOETIUS. Eburu numera okänd inom vår lärdomshistoria, var han på 1200-talet en bland de vetenskapliga celebriteterna i Europa. Till följd af sina heterodoxa åsikter råkade han dock tidigt i glömska. De lärde författarne till *Histoire littéraire de la France* hafva icke känt till honom, och först Hauréau har i en i *Journal des Savants* för 1886 införd uppsats (*Un des hérétiques condamnés à Paris en 1277*) åter fäst uppmärksamheten på honom. Ur denna uppsats kunna följande uppgifter hemtas.

Vid påsken 1277 fördömde ärkebiskopen af Paris högtidligen 204 teser, af hvilka de flesta förkunnats af de vid Pariseruniversitetet då föreläsande magistrarne. I en afskrift benämnes denna exkommunikation »Contra Segerum et Boetium hæreticos», och en annan afskrift upplyser: »principalis assestor istorum articulorum fuit quidam clericus Boetus appellatus.» Dessa satser, som här fördömas, tilldrogo sig tydligen en stor uppmärksamhet i den tidens lärda värld, ty den bekante filosofen Raymundius Lullius fann sig likaledes befogad att utgifva en dialog, kallad »Liber contra errores Boetii et Segerii», och — som jag strax skall visa — uppträdde äfven den under samma århundrade högt berömde Petrus de Alvernia mot Boetius.

De flesta af de fördömda satserna återfinnas i Boetius'¹⁾ ofvan i skriftförteckningen nämnda utläggning af Aristoteles topik. Detta tyckes hafva varit ett synnerligen berömdt arbete, af hvilket en mängd handskrifter funnits. En — nu som det synes förlorad — ägdes af biblioteket i Saint-Victor, där den bar titeln: Boetius de Dacia in octo libros Topicorum Aristotelis. Såsom nu kända handskrifter upptager Hauréau nr. 296 Merton College i Oxford (utan författarnamn), nr. 509 Bibl. i Brügge, där arbetet tillskrifves »Magister Boetius de Dacia», och nr. 16170 i Bibl. Nat. i Paris, hvarest titeln är »Questiones supra libros Topicorum ex mag. Boetio determinatæ et sufficienter per modum copiæ datæ». Utom dessa af Hauréau nämnda afskrifter har jag funnit ännu en, näml. Cod. lat. vaticanus 4883 fol. 88—109; den slutar: »explicit questiones boetij de datia super libros topicorum aristotelis». Själfva arbetet är en nominalistisk utläggning af Aristoteles topik, i hvilken författaren bl. a. drifver den satsen, att vi intet kunna veta om Gud, utom det att han existerar; han kan hvarken af oss begripas eller definieras. Arbetets hufvudsyfte är att bevisa, att begreppen ej kunna existera oberoende af tingen.

Ett annat af hans arbeten, hvilket likaledes finnes bevaradt, är hans »Commentum magistri Boetii super majus volumen Prisciani» (Bibl. Nat. 14876). Såsom Thurot (*Notices et extr. des manuscrits XXII, 2 p. 517*) anmärkt är titeln vilseledande, ty arbetet är icke någon kommentar öfver Priscianus, utan en själfständig grammatik; »nostra grammatica» kallar Boetius själf detta arbete i sin nyss omtalade topik. Såsom alla medeltidens grammatikor är äfven denna mera ett filosofiskt arbete än en grammatik i vår tids mening. Den sönderfaller i tvänne afdelningar; den första kallas »de modis significandi»²⁾, den andra sysselsätter sig med »partes orationis».

1) Hans meningsfrände Sigerius var — enligt Hauréau — från Brabant och föreläste i Paris Rue de Fouarre, där Dante, efter hvad det uppgifves, varit en bland hans lärjungar. Han dog omkring 1283.

2) Endast denna del af arbetet finnes upptagen i den ofvan meddelade listan.

Hauréau upptager ännu tvänne arbeten från en handskrift i Brügge (nr. 509), nämligen en utläggning af Aristoteles' analytik¹⁾ samt en samling af nio teser, kallad Sophismata, hvilken enligt Hauréau också finnes i en handskrift i Laurentinska biblioteket i Florens (lat. bibl. Laur. IV col. 96). Brüggemannuskriptet har jag ej varit i tillfälle att se, men florentinerhandskriften innehåller ej alldeles det, som Hauréau uppgifver. Den afsedda tractaten är i själfva verket ett arbete af Petrus de Alvernia, i hvilket denne vederlägger åtskilliga satser, som Boetius de Dacia och Nicolaus de Normandia uppställt. De flesta af dessa teser äro ytterst paradoxala såsom t. ex. *omnis homo est de necessitate animal* och *nullus homo est de necessitate asinus m. fl.* dylika djupsinnigheter, på hvilka 1200-talets skolaster älskade att pröfva sitt filosofiska förstånd. Arbetets titel är: *Sophismata varia disputata ab eodem Petro, a Boetio de Dacia magistro bono daco²⁾ et magistro Nicolao de Normandia.*

I sin topik och sin grammatik citerar Boetius enligt Hauréau dessutom följande arbeten, hvilka han författat: *Questiones super librum de Animalibus, Metaphysica, Ars demonstratoria, Mathematica* och ett arbete kalladt *Ars Sophistica* eller *Questiones Elencechorum³⁾.*

Hvem var nu denne onekligen ytterst flitige författare? Hauréau vet därom ingenting, men gissar fullkomligt rätt, att namnet Boetius endast är en latinisering af det nordiska Bo. Vi skola nu söka att med tillhjälp af nordiska källor identifiera honom. Hvad vi veta är, att han sannolikt var dominikanermunk⁴⁾, med säkerhet ma-

1) Ej nämnd i den anförda listan.

2) Bör möjligen läsas: »Boetio de Dacia, magistro Bono Daco». I så fall skulle vi hafva två personer, Boetius de Dacia och en magister Bonus eller Bono Dacus. Namnet Bono förefaller egendomligt och möjligen är det en felekrifning för Bono, men Bono och Boetius äro samma namn. Stilen i florentinermanuskriptet är mycket otydlig och svåräst. Några af Magister Bonus Dacus förfäktade satser har jag där ej funnit.

3) Af dessa nämnes endast det första i den citerade listan på hans arbeten. *Ars Sophistica* är möjligen identisk med de ofvan omtalade *Sophismata*.

4) Såsom sådan upptages han i T. och äfven i Johannes Meyers lista. Där emot strider möjligen, att han i Paris synes hafva undervisat såsom *artistas*. Pater Denifle, med hvilken jag talat härom och som väl är den förnämste kän-

gister¹⁾), omkring 1277 undervisade i Paris och tillhörde kyrkoprovinzen Dacien, som omfattade Sverige, Norge och Danmark. Så vidt de nordiska källorna upplysa, finnes det ingen dansk eller norrman, för hvilken dessa biografiska data passa. En dansk dominikanermunk Bo omtalas från 1256. Två år därefter blef han prior i Roskilde²⁾. Han var nu visserligen dominikaner, men tydligen icke magister. Större skäl hafva vi att gissa på en Boetius, som 1259 var dekan i Lund, så vida han är identisk med den »magister Bouos», som tre år tidigare omtalas såsom kanik darsammastädes (*Dipl. Sv. nr. 434*), men 1277 var han tydligen vid de år, att han nog ej ansåg lämpligt att lemna Danmark för att föreläsa i Paris. I Norge omtalas visserligen en Boetius 1280 såsom dominikanermunk, men denne var med säkerhet icke magister (*Dipl. Norv. III s. 16—17*). Först i svenska handlingar återfinna vi en Boetius, hvilken dels var magister, dels tyckes hafva uppehållit sig i Paris vid den ifrågavarande tiden³⁾. Då magistervärdigheten denna tid var ganska sällsynt, särdeles för nordbor, kunna gärna ej tvänne nordiska magistrar med namnet Boetius samtidigt hafva funnits, och det är därför mycket troligt, att vi här hafva återfunnit den nordiska magister Boetius, mot hvars satser ärkebiskopen i Paris sex år tidigare uppträdt. Hans namn förekommer i följande sammanhang. Biskop Henrik af Linköping anträdde 1282 en resa till det heliga landet, tog därvid vägen öfver Paris och befann sig

naren af Dominikanerordens historia, var snarast böjd att anse, det han icke tillhört orden. [Sedan detta skrivits, har jag funnit, att Pater Denise i tryck uttalat sin mening härom (se *Chartularium universitatis Parisiensis I 556*). Skälen synas mig dock ej nog talande att kullstörta trovärdigheten af en nästan samtidig uppgift].

1) Detta är tydligt af titlarne på hans arbeten. Såsom magister upptages han ock hos Johann Meyer.

2) Möjligen är han identisk med den Bo, hvilken 1267 nämnes såsom prepositus i Roskilde.

3) Äfven tvänne andra personer med namnet Boetius förekommo vid denna tid i svenska handlingar. En Boetius var omkring 1280 prior i Nydala (*Dipl. Sv. nr. 902*), och en Bowo var 1280 kanik i Växtö (*Dipl. Sv. nr. 1716*) samt är troligen identisk med den Bo, som sedermera blef biskop darsammastädes. Ingendera kallas magister.

i April 1283 i Marseille, där han upprättade sitt testamente. Ungefär ett halfår därefter afled han i S:t Jean d'Acre. Hans testamente, som ur fleras synpunkter måste betraktas såsom en synnerligen viktig handling, är tyvärr ganska skadadt, enär skriften i den ena kanten genom fukt blifvit utplånad, och papperet i den andra kanten och midt uti förmultnat. I detta testamente utdelar han bl. a. gåfvor till de nordiska studenterna i Montpellier och Paris samt fortsätter: »De pecunia nobis nentura In flandriam cuilibet monasterio et hospitali In regno Suecie, legamus vnam Marcham argenti. De illa eciam pecunia volumus quod redimantur vasa nostra argentea que sunt impignorata parisiis. Volumus eciam quod magistro Boecio quj est ju curia de eodem pecunia [eciam?] soluantur Centum libre parisienses, pro debito [domine], Vnuildis quas C. M. recepimus de pecunia dicte domine» (*Dipl. Svec. I nr. 761*).

Öfversättningen af »qui est in curia» har vållat mig åtskilligt hufvudbry, till dess jag kom att läsa Registrum Procuratorum Nationis Anglicanæ in Universitate Parisiensi¹). Jag fann där, att magistrarne i Paris mycket ofta sände en deputerad (nuncius) till påfven med en af magistrarne gemensamt uppsatt lista på dem, hvilka rekommenderades till påfvens åtanka vid befordringar. Dylka beskickningar tyckas hafva förekommit ett par gånger om året, och den romerska stolen betecknas då vanligen blott med uttrycket »curia»; en skickas »ad curiam», en annan kommer »ex curia» o. s. v. Jag antager därför, att uttrycket »qui est in curia» betecknar, att magister Boetius då för tillfället uppehöll sig i Rom såsom de parisiske magistrarnes nuncius. Testamentets innehåll blir därför följande: »med dessa penningar (näml. de som depone-rats i Flandern²) vilja vi att de silfverkärl, hvilka vi pantsatt i Paris, må utlösas. Vidare vilja vi, att 100 parisiska livres må af samma penningar utbetalas till magister Boetius, som f. n. befinner sig i

1) Offentliggjordt i *Archiv f. Lit. und Kirchengesch. V*. Tyvärr börjar registret först 1383.

2) Om denna penningremiss till Flandern se *Dipl. Svec. I* sidd. 602 och 603.

Rom, såsom betalning från Fru Ulfbild, hvilka 100 parisiska livres vi mottagit af sagde frus penningar.»

Af denna handling framgå två facta. För det första synes troligt, att magister Boetius ännu 1283 fortsatt med sin lärarevärksamhet i Paris. Detta beror dock på, om vi äga rätt att fatta »qui est in curia» såsom ett tekniskt uttryck för, att han såsom deputerad för de parisiske magistrarne uppehöll sig vid den romerska kurian. I annat fall få väl orden ändock anses beteckna, att han vistades i Rom, kanske såsom anställd i kurian. I Venedig betydde orden »stare in curia» och »detineri in curia», såsom Prof. Södervall upplyst mig om, »hållas i häkte för gäld.» Här synes denna öfversättning ej kunna användas. I hvarje fall är det tydligt, att han måste vara identisk med den 1277 värkande magister Boetius de Dacia, ty att det under en tid, då så få nordbor ännu studerade i Paris, ungefär samtidigt skulle hafva funnits två med namnet Bo, som båda förvärfvat sig magistervärdigheten, är knapt tänkbart. Likaledes måste man afvisa den möjligheten, att den i testamentet nämde Boetius ej varit nordman, ty dels stod han i affärsförbindelse med en svensk fru, dels synes det latinska namnet Boetius under den senare medeltiden aldrig hafva brukats annat än af nordbor, som på detta sätt latiniserade »Bo».

För det andra framgår af detta testamente, att Boetius haft särskilda förbindelser med Östergötland. Han omtalas nämligen i östgötabiskopens testamente, och han har att fordra hundra parisiska livres af Fru Ulfbild, hvilken icke gärna kan vara någon annan än östgöotalagmannen Magnus dotter och östgöotalagmannen Bengts syster, Fru Ulfbild, gift med den bekante Birger Filipsson ¹⁾. Detta ger oss anledning till ännu en biografisk kombination rörande magister Boetius. Sedan biskop Henrik 1283 affidit i det heliga landet blef nämligen en Boetius utsedd till hans efterträdare på Linköpings biskopsstol. Då nu magister Boetius sannolikt var östgöte och en man, hvars lärda rykte gjorde det till en heder för stiftet att få räkna honom såsom styresman, är det ej osannolikt,

1) Om henne se *Dipl. Sv. nr. 671, 672, 688 och 689.*

att vi i biskop Boetius återfinna magistern från Paris. Att han själf, vid det tillfälle biskopsledigheten inträffade, befann sig i Rom, underlättade möjligen utnämningen, och att han ej förut omtalas i svenska handlingar, förklaras helt naturligt däraf att han vistats utrikes.

Bo hade icke en lång värksamhet såsom biskop. Han dog nämligen redan 1286, efter att förmodligen föga mer än ett år hafva skött sitt nya ämbete¹⁾. Af sina samtida måtte han dock hafva ansetts såsom en betydande man, enär hans död antecknas i tvänne af medeltidens kronologier (*Script. rer. Sv. I 1, 26, 63*). Linköpings biskopskrönika har däremot föga att förtälja om honom:

Lithit är af biscop Bofuo schrefvet
Thii litet war af honom bedrefwit,
En han döde oc lagdis i graf
Bade fran stickt och biscopz staaf.

1) Han lefde ännu i Febr. 1286 (*Dipl. Sv. nr. 907*), men i Okt. a. å. är redan Bengt Birgersson biskop i Linköping (*Dipl. Sv. nr. 926*).

Tillägg till "Lekare och Ballader".

Sedan denna uppsats redan blifvit färdigtryckt, har jag funnit ett som jag tror afgörande bevis, för att medeltidens lekare verkligen deltagit i bröllopsdansen. Uppgiften förekommer i legenden om »Nereus, Achilleus och Domicilla» (Fornsv. Leg. III. 495):

»Aurilianus han skötte enkte thera ordom ok radh, wtan lät taka mz wald sanctam domicillam i sit somphws, ok lät koma thit lekara ok danzara, ok äpther thz at han hafdhe ätidh natwardhin, kom han thit ok *dansadhe mz them, swa som brudhgomma göra i bryllöpom*».

Detta citat blir ändå mer bevisande, om vi observera att de kursiverade orden äro öfversättarens eget tillägg:

»Aurelianus Domicillam in thalamum introduxit et ibidem mimos canere et cæteros secum saltare jussit, volens eam postmodum violare». (Jacobi a Voragine Legenda Aurea, ed. Grässe [1890] pag. 339).

Då nu »lekare» att döma af de meddelade citaten knapt tyckas hafva saknats vid något bröllop, under det att specielle dansare ej omtalas, så få väl uttrycken »lekara» och »danzara» fattas såsom synonyma begrepp. I så fall hafva vi här ett nytt bevis för min åsigt om lekarens förhållande till dansvisan.

H. S.

Tillägg och rättelser

till

”Atterbomska ungdomsdikter och reminiscenser”.

Till hvad som ofvan skrifvits om den sextonårige Atterboms »Romance» i Linköpingsbladet må läggas, att diktens sceneri tydligt syftar på hans egen hembygd och än närmare bestämdt, på *Åsbo kyrkogård*. Sin barndoms »lyckliga ådal», till hvilken hans dikt under hela hans lefnad åter och åter kommer igen, målar han eljes gärna som en söndagsmorgon, som en leende björkidyll i alla fridens och morgonglansens färger, där åter är det traktens fururnatur, som mörk och allvarlig bildar ramen till kyrkogårds- natt- och spökcsceneriet.

»Anderöst» är i »Lycksalighetens ö» »Svanhvits hemlighetsfullt dödsbådande hälsning till Astolf, då han efter det förtviflade »gångarspelet» i sitt forna rike skall återvända till Felicia. Men poemets detaljer syfta på något, som står utom hela sagospelet. Denna »gula råge» (jämför den fjärde sonetten »Besök vid min faders graf» med dess sommaraftonmålning från Åsbo), denna »dunkla boning», i hvilken kvällens stjärna blickar in, medan han, Astolf (!) hör sitt namn hviskas från »aspens lund, där bäcken simmar» — allt detta passar icke till något som hälst i »Lycksalighetens ö», men väl till Atterboms barndomstrakt Åsbo och särskildt, såsom den igenkänner, hvilken varit där, till hans fädernehem, det oansenliga komministertjället Pålsbo.

Ännu en sak må tilläggas. Hr C. D. af Wirsén har ledt min uppmärksamhet på förhållandet mellan särskildt början af Byrons »Monody on the death of Sheridan» och början af Atterboms grafkväde öfver Adolf Törneros. En jämförelse visar följande:

Byron:

When the last sunshine of expiring day
 In summer's twilight weeps itself away,
 Who hath not felt the softness of the hour
 Sink on the heart — — —

Atterbom.

När framför ögats utsigt, oförtänt,
 En glansfull dag har sig mot natten sänkt,
 — — — — —
 Hur känns ej sinnet, likt sin rymd, förbytt!

Byron.

Who hath not shared that calm so still and deep,
 The voiceless thought which would — — weep,
 — — — — —
 'Tis not harsh sorrow — but a tenderer woe,
 Nameless — — — — —
 Felt without bitterness — but full and clear,
 A sweet dejection — — —

Atterbom.

Stum hvilar jorden; ur naturens bröst
 dock tränger fram en tanka utan röst;
 — — — — —
 En saknad, bittert ljuf, som gråta vill
 — — — — —
 då genomgriper oss en namnlös klang.

Byron.

With a pure feeling — — —
 While Nature makes that melancholy pause,
 Her breathing moment on the bridge where Time
 of light and darkness forms an arch sublime;
 — — — — —

Atterbom.

Hvad ofta så vårt hjerta ensligt känt,
 När mellan dag och midnatt tiden spännt
 Sin bryggas hvalf af skymning och af sken
 — — — — —

Ännu flera enskildheter kunde uppvisas, men det väsentliga är likheten i stämning, som också medfört likheten i form. Dock har uppslaget hos Atterbom äfven fullt själfständiga detaljer, som gripa med en djupt egendomlig mystik.

- Sid. 26 rad 7 uppifr. står: som här tränar ut
läs: som här i »Anderöst» tränar ut
- » 29 » 8 » står: III. An (urt. okänd)
läs: III. Ån (urt. okänd)
- » 35 » 12 nedifr. står: som diktat faror
läs: som diktat fasor
- » 41 » 14 uppifr. står: Om reminiscenser i egentlig mening
kan sålunda
läs: Om reminiscenser i egentlig mening
kan sålunda ej
- » 42 » 2 » står: var färdig i *läs:* var färdigt i
- » 43 » 7 » » nya världen» » nya världen»
- » 43 » 5 nedifr. » kunnat nekat » kunnat neka

F. V.

Smärre meddelanden.

Ur en polsk reseskildring från Sverige 1833.

En bekant polsk skriftställare, greve Alexander Przezdziecki (förf. af bl. a. ett betydande historiskt verk om de jagellonska furstinnorna, *Jagiellonkie Polskie*), gjorde år 1833 en sommarutflykt till Sverige, som han skildrat i några kortfattade, men rätt entusiastiskt hållna anteckningar (*Szwecya, Wspomnienia jesiennie z roku 1833*, 2:dra uppl. Wilno 1845). Från Berlin, vid hvars universitet han var inskrifven såsom student, reste han öfver Rügen till Ystad och derifrån dels med skjuts, dels kanalvägen upp till Stockholm, Upsala och Falun, derifrån genom Vermland och på Venern till Trollhättan och Göteborg, slutligen genom Halland till Helsingborg. Det är icke här platsen att redogöra för den polske turistens intryck och jemförelser, ehuru de ej sakna ett visst intresse (Upsala med sina låga trähus påminner om det polska erkebiskopsätet Gnesen, en gästgifvargård i Dalarne om en judisk krog på polska landsbygden; värdehusvärden i Engelholm var en fransk emigrant, till hvars tidigaste minnen hörde berättelser från Stanislaus Leszczynskis hof i Nancy; Katarina Jagellonicas gravvård i Upsala domkyrka liknade fullständigt hennes syster Annas i Krakau o. s. v.). Men några notiser, som visa förf:s, om också ganska ytliga, beröring med Sveriges literära lif, må meddelas.

På Djurgården har han sett en byst, som föreställer »Beller-man (I), en svensk poet, hvars verser och visor äro i hvars mans mun. Efter Bellermans död innehar Tegnér litteraturens spira. Han är biskop i Vexjö, en ifrig protestant och fiende till andra

trotsbekännelser med en intolerans, som ej tillhör vår tid. Närmast efter honom nämnes Otterboom (!), professor i Upsala, berömligen känd för sin lifliga inbillningskraft.»

Carolina Rediviva och bibliotekets inrättning och rikedom prisas synnerligen. Det berättas, att Schleiermacher, som ett par veckor före förf. besökt Upsala och der blifvit hedrad med »serenader, middagar och tal», förklarar, att han icke kände något bibliotek, som bättre motsvarade sitt syftemål. Codez Argenteus beskrifves naturligtvis. Äfvenså omnämnas de »två ofantliga, jernbeslagna och förseglade kistor», som innehöllo de Gustavianska papperen. »Ingen vet, hvad dessa hemlighetsfulla kistor innehålla; några förmoda, att det är bandskrifter af Gustaf III, emedan denne konung arbetade mycket och skref i tre veckor från attentatet ända till sin dödsstund. Den 1 Februari 1842 skola Gustafs kistor högtidligen öppnas. Det säges likväl, att konung Bernadotte i sin ovissbet, om han skulle få upplefva den stunden, var nyfiken att se hvad som låg i kistorna, men att ingen mera fick intränga i hemligheten. Samma sigill påsattes, och ingen vet någonting om saken.» I en not (till 2:dra uppl.) tillägges: »på utsatt dag öppnades kistorna högtidligen. I dem funnos papper, af hvilka en del skall offentliggöras i tryck, men resten bevaras såsom en stats-hemlighet. Man förmodar, att dessa papper skola tillintetgöra de afsatte vasarnes rättigheter, till och med till detta namn.»

Den polske resanden fick i Upsala tillfälle att göra bekantskap med Atterbom. »Med ett bref från Steffens (den berömde nordtyske filosofen) begaf jag mig till Sveriges romantiske poet, hr Otterboom. Hans utseende var alls icke romantiskt. Han var af medellängd, hade kort, rödt hår med kal hjessa. Han var mycket sysselsatt. Tiden skall en gång afslöja, hvad för ett mästerverk han höll på att utarbета. Han ursäktade sig, att han icke sjelf kunde ledsaga oss till domkyrkan och biblioteket, och uppdrog åt bibliotekarien att följa oss öfverallt.»

H—e.

Frågor.

1.

Undertecknad emottager med tacksamhet alla upplysningar om och hvar finnas bevarade inventarieförteckningar, bouppteckningar, arfskiften, testamenten o. d. efter Riksrådet *Johan Skytte* [f. 1577 † 1645] och hans barn.

Erik von Ehrenheim.

Grönsöö. Enköpings.

2.

Kunna Boktryckerisocietetens förlorade protokoller återfinnas?

I Klemmings och Nordins Boktryckerihistoria uppgifves (s. 600), att Boktryckerisocietetens protokoller för tiden från dess inrättande (1752) till år 1802 hafva förkommit. På samma gång torde hafva försvunnit äfven de handlingar, som, enligt hvad en anonym författare¹⁾ i tidskriften »Läsning i juridiska ämnen», häft. 6 (Strängnäs 1816), ss. 12 f., påpekar, varit med desamma förenade, nämligen dels alla å skrifter utgifvande meddelade privilegier ända till år 1800, dels de mellan författare och boktryckare träffade förlagsaftal. Hvilket värde de i dessa protokoll och öfriga arkivalier innefattade upplysningar kunna hafva för litteraturens, bokhandelns och den literära eganderättens historia, torde ej behöfva frambållas. Helt säkert vore det derföre högeligen glädjande, om de förlorade handlingarne kunde återfinnas. För eftersökandet kan jag angifva tvänne uppslagsändar, till hvilka en med litteratur- och personalhistorien mera förtrogen antagligen kan foga andra.

1) Uppsatsen är betitlad: »Försök till en kritisk framställning af alla i Sverige utgifna författningar och vidtagna anstalter i afseende på Tryckfriheten, Boktryckerierna och Bokhandeln».

1:o) Just det år, intill hvilket protokollen såsom nämndt saknas, skedde inom Boktryckerisocieteten ombyte af både ordförande och sekreterare; vid detta förhållande ligger det icke fjerran att tänka sig den möjligheten, att protokollen m. m. som förvarats hos endera af de då afgående funktionärerna ock kommit att hos honom kvarblifva. Den afgående ordföranden var den bekante Kongl. Bibliotekarien Per Malmström, död 1834 såsom kyrkoherde i Stora Tuna; den afgående sekreteraren hette Ferdinand Berndtson (i öfrigt för mig obekant). 2:o) I den ofvan citerade anonyma uppsatsen omtalas protokollerna och de öfriga handlingarna såsom ännu existerande, och på de senares innehåll anföras detaljerade exempel, hvilka tydligen visa, att den anonyme författaren hade framför ögonen handlingarne sjelfva eller åtminstone — men efter exemplens beskaffenhet vida mindre sannolikt — ur desamma gjorda anteckningar. Det är således i hög grad antagligt, att den anonyme författaren omkr. år 1815 innehade ifrågavarande handlingar. Att utröna hvem han var, skulle således vara den första uppgiften. Är det Malmström finnas båda trådarna. Sannolikare är emellertid, att författaren är Hammar-sköld, hvilken enligt hvad på olika håll uppgifves, var medarbetare i den nämnda tidskriften. Han fungerade för öfrigt såsom sekreterare i Boktryckerisocieteten från 1807 till sin död och kunde sålunda lätt hafva tillgång till dess arkivalier; hvarför 1802 bildar gränsen mellan de förkomna och de bevarade protokollen, förklaras emellertid ej genom antagandet, att han haft dem i förvar. Måhända är det icke alltför sangviniskt att hoppas, att, sedan en enskild innehafvare af handlingarne blifvit funnen, det skall vara möjligt att följa, hvart de i följd af donation, testamente eller arf sedermera kommit.

Upsala den 17 Februari 1892.

Hj. L. Hammar-sköld.

Svensk literaturhistorisk bibliografi.

XI.

1890.

Upprättad av E. H. LIND.

1. Allmän literaturhistoria.

- Andersson, H.** Den grekiska tragedien. Vexiö. 4:o. 157 s.
Redogörelse för allm. lärov. i Vexiö 1889—90.
- Bergstedt, H.** Till frågan om motsägelserna i de homeriska dikterna.
Nord. tidskr. 1890 s. 660—667.
- Brandes, G.** Intryck från Polen. Öfversättning af *Karl Visén*. Sthm.
8:o. 335 s. Kr. 2: 75.
- Erdmann, N.** Emile Augier och det andra kejsardömet.
Ny sv. tidskr. 1890 s. 248—267.
- Erdmann, N.** Feodor Dostojevski. En literatur-psykologisk studie.
Nord. tidskr. 1890 s. 412—437.
- Hansson, Ola.** Det unga Frankrike i fågelperspektiv.
Ur dagens krönika 1890 s. 594—609.
- Kjellberg, L.** De cyclo epico quæstiones selectæ. I. Comment. acad.
Ups. 8:o. 4 + 40 s.
- Lidforss, Edv.** Shakespeare-Bacon-frågans senaste skede.
Ny sv. tidskr. 1890 s. 396—422.

Nylander, K. U. Om Papyrus Rainer. Ups. 8:o. 30 s.

Särtr. ur Ups. univ:s årsskr. 1891 (Språkvet. sällsk:s förh.).

Pica, V. Romantik, realism och naturalism. Ett stycke ur den samtida vitterhetens historia.

Ute och hemma 1890 s. 497—514.

Ronimus, J. W. Voltaire som Peter den Stores historieskrifvare. Akad. afh. Viborg. 8:o. 61 s.

Söderhjelm, W. Introduction [au Mystère de Saint Laurent].

Le Mystère de Saint Laurent publ. par *W. Söderhjelm* et *A. Wallensköld*. Hfrs. 4:o. 177 s. (Särtr. ur Finska vet. soc:s acta).

Tegnér, Elof. Om italienska arkiv och bibliotek. Några anteckningar från en resa 1889—1890.

Hist. tidskr. 1890 s. 281—312. -- Även i särtryck.

Vising, J. Den portugisiska litteraturens pånyttfödelse i det nittonde århundradet.

Ny sv. tidskr. 1890 s. 423—446.

Öhquist, J. Det unga Tyskland.

Finsk tidskr. 1890, 1 s. 249—264.

Öhquist, J. Gamla traditioner och nya banor i tyska literaturen.

Finsk tidskr. 1890, 2 s. 81—98, 241—256 ock 321—343.

2. Nordisk literaturhistoria.

Andersson, Aksel. Bibliographia Klemmingiana 1844—1889. Förteckning öfver de af öfverbibliotekarien G. E. Klemming från 1844 till 1889 författade och utgifna skrifter. Ups. 4:o. 4 + 40 s. + 1 portr.

Särtr. (i 25 ex.) ur »Ur några antecknares samlingar».

Bellmansminnen.

Ny illustr. tidn. 1890 s. 50.

Bolte, J. Deutsche Volkslieder in Schweden.

Zeitschr. f. vergleich. Lit. gesch. N. F. III s. 275—302.

Bugge, S. Harpens Kraft. Et Bidrag til den nordiske Balladedigtning Historie, forfattet under Medvirkning af Professor Moltke Moe.

Arkiv f. nord. filol. VII s. 97—141.

Bygdén, L. Om ursprunget till den historiska mythen om Fale Bure. Ups. 1891. 8:o. 33 s.

Särtryck ur Samlaren 1890.

Anm.: Hist. tidskr. 1891 s. 205, av G. Djurklou.

Börjesson, G. O. J. L. Runebergs Älgskyttar såsom episk dikt. Gbg. 8:o. 15 s. Kr. 0,20.

Cederschiöld, G. Kalldråpet och vänpröfningen. Ett bidrag till kritiken af de isländska sagornas trovärdighet. Lund. 8:o. 41 s. Kr. 0,75.

Anm.: Liter. Centralbl. 1890 sp. 667, av K. M[aure]r. — Literaturbl. f. germ. u. rom. philol. 1891 sp. 73, av W. Goltner. — Finsk tidskr. 1890, 1 s. 469, av H. Vendell.

Eneström, G. Emanuel Svedenborg såsom matematiker.

Bih. t. vet. akad:s handl.

Anm.: Finsk tidskr. 1891, 1 s. 235, av A. R[amsa]y.

Fagerlund, L. W. & R. Tigerstedt. Medicinens studium vid Åbo universitet. Hfrs. 8:o. 6 + 216 s.

Åbo universitets lärdomshistoria. I. (Skrifter utg. af sv. lit. sällsk. i Finl. XVI).

Anm.: Finsk tidskr. 1891, 1 s. 75, af G. H.

Frunck, G. Onkel Adams fader och en tryckfrihetsprocess under Gustaf IV Adolfs regering.

Nord. tidskr. 1890 s. 625—647.

G[rotenfelt], O. Senaste års finska novellistik.

Finsk tidskr. 1890, 2 s. 313—317.

Hansson, Ola. Skandinavische Literatur.

Das Mag. f. die Lit. des In- u. Auslandes 1890.

Hansson, Ola. Erotikens diktare. En essay öfver V. C. S. Topsøe.

Ny sv. tidskr. 1890 s. 579—593.

Hedberg, Fr. Bidrag till skådespelarekonstens och dramatikkens historia. Sthm. 8:o. 2 + 408 s. + 5 pl. Kr. 3,75.

Höpken, A. J. v. Skrifter, samlade och i urval utgifna af *Carl Silfverstolpe*. B. I. Minnesanteckningar. Tal. Bref. Sthm. 8:o. 491 + XX s. Kr. 6,50.

Anm.: Ny sv. tidsk. 1890 s. 501, av *S. J. B[öthius]*. — Nord. tidskr. 1890 s. 368, av *P. Sonden*. — Hist. Zeitschr. XXX s. 349, av *Fr. Arnheim*.

Klemming, G. E. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 2. 1501—1518. Ups. 8:o. S. 81—120.

Tillhör Skrifter utg. af svenska literatursällskapet.

Liljenstrand, A. Juridikkens studium vid Åbo universitet. Med en blick på den akademiska jurisdiktionen och ekonomin. Hfrs. 8:o. 4 + 95 s.

Åbo universitets lärdomshistoria. 2. (Skrifter utg. af sv. lit. sällsk. i Finl. XVII).

Lind, E. H. Svensk literaturhistorisk bibliografi. X. 1889.

Bilaga till Samlaren 1890.

Ljunggren, G. Svenska vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död. D. 4, h. 4. Lund. 8:o. 4 + VI + 485—651 s. Kr. 2.

Meyer, E. Drottning Kristinas »Alexander».

Sammlaren 1890 s. 84—89. — Även i särtryck.

Müller, S. Literaturbref från Danmark.

Finsk. tidskr. 1890, 2 s. 471—477.

Möller, N. Studier over guldalderen i dansk digtning.

Nord. tidskr. 1890 s. 515—519. — Med anledn. av *V. Vedel*: Studier over guldalderen i dansk digtning.

Olaus Petri, vår store reformator, (hufvudsakligen efter *Henrik Schück* och *V. E. Svedelius*) af *J. W.* Ups. 8:o. 30 s.

Läs. f. hemmet 1890.

Paludan, J. Gammel dansk literatur i Upsala universitetsbibliothek.

Blandn. udg. af univ:s jubil:s danske samf. II s. 1—16.

Rancken, J. O. I. Förteckning öfver folksånger, melodier, sagor och äfventyr från det svenska Österbotten, i handskrift samlade af —. II. Vasa. 8:o. 94 s. M. 1.

R[unström], J. A. Fredmans epistlar. Ett hundraårsminne.

Ny illustr. tidn. 1890 s. 46.

Samlaren. Tidskrift utgifven af svenska literatursällskapets arbetsutskott. Årg. 11. 1890. Ups. 1891. 8:o. 4 + 89 + 12 s. Kr. 2,50.

S[am]z[eliu]s, H. Naturvetenskapsmän och skönlitterate. Parallelstudier.

Ur dagens krönika 1890 s. 657—668.

Schybergson, M. G. En blick på det finska universitetets historia.

Finsk tidskr. 1890, s. 161—175.

Schück, H. Svensk literaturhistoria. H. 8—10. Sthm. 8:o. S. 449—648 + 8 s. Kr. 0,90 för häfte.

Schück, H. Bidrag till frågan om Dalelagen. Ups. 8:o. 11 s.

Särtr. ur språkvet. sällsk:s förhandl. 1888—91. (Ups. univ:s årsskr. 1891).

Schöldström, B. I kikaren. Minnen och anteckningar. Norrköp. 8:o. 4 + 250 s. Kr. 2,50.

Innehållet delvis literaturhistoriskt.

Storm, G. Om Biskop Gisle Oddssøns Annaler.

Arkiv f. nord. filol. VI s. 351—357.

Svenska medeltidspostillor efter gamla handskrifter utgifna af *G. E. Klemming*. Del 3, b. 1. Sthm. 8:o. 160 s. Kr. 2, 50.

Saml. utg. af sv. fornskr. sällsk. H. 101.

Utdrag ur Atterboms brev till Lindblad. (Meddelade av *M. G.*)

Samlaren 1890 s. 5—26.

Vasenius, V. Lärobok i Sveriges och Finlands litteraturhistoria. 2 uppl. Hfrs. 8:o. 4 + 164 s.

Vendell, H. Om hufvudmotiven i Nylands äldre riddarevisor och romanser.

Finsk tidskr. 1890, 1 s. 371—383.

Wieselgren, H. Krönikorna om Gustaf Wasa.

Hist. tidskr. 1890 s. 41—60.

Wieselgren, H. Reconditi labores. Otryckta böcker af svenska författare från 15- och 16-hundratalet. II.

Samlaren 1890 s. 27—42.

3. Biografiskt.

Adlerberth, Gudmund Jöran.

Svenska parnassen III s. 492—496, av *E. Meyer*.

Ahlqvist, Aug.

Skalden och språkforskaren August Ahlqvist. Af *O. E. Tudeer*. (Nord. tidskr. 1890 s. 109—121).

Acta soc. scient. fennicæ XVII s. 539—550, av *O. Donner*.

Ahnfelt, Arvid.

Kalendern Svea 1891 s. 210—215. Av *Otto Sjögren*. — Ny illustr. tidn. 1890 s. 85, av *J. A. R[unström]*. — Ur dagens krönika 1890 s. 105, av *O. Sjögren*.

Alcott, Louisa May.

Dagny 1890 s. 127—132.

Atterbom, Per Dan. Amadeus.

Ny illustr. tidn. 1890 s. 25, av *J. A. R[unström]*.

Augier, Emile.

Nord. tidskr. 1890 s. 131—149 ock 187—200. Av *Karl Warburg*.

Benedictson, Viktoria.

Victoria Benedictson (Ernst Ahlgren). En själfbiografi ur bref och anteckningar samlade och utgifne af *Axel Lundegård*. Sthm. 8:o. 364 s. + portr. Kr. 4.

Anm.: Dagny 1890 s. 173, av *Hellen Lindgren*.

»Ernst Ahlgren», tecknad af henne själf. Ett par anteckningar af *G. Nordensvan*. (Finsk tidskr. 1890, 2 s. 197—207).

Bergfalk, Per Erik.

Hist. tidskr. 1890 s. 77—78, av *H. F[örssell]*. — Ny illustr. tidn. 1890 s. 56, av *H. W[ieselgren]*. — Tidsskr. f. Retsvid. 1890 s. 247.

Bergstrand, Vilh.

I kikaren. Minnen och anteckningar af *B. Schöldström*. S. 219—226.

Birgitta.

Leben der heiligen Birgitta von Schweden nebst einigen Nachrichten über die Birgittinerklöster nach edirten und unedirten Werken bearbeitet von *Bettina Ringseis*. Regensburg. 8:o. X + 327 s.

Sainte Brigitte de Suède. Essai sur sa vie, ses idées, son oeuvre. Thèse. Par *C. Jeanjean*. Paris. 8:o. 69 s.

Den heliga Birgitta, vår ryktbara sierska. Af *J. Wallinder*. (Läsn. f. hemmet 1890).

Björnson, Björnstjerne.

Tryckt och otryckt af *Aug. Strindberg*. II. S. 244—256.

Bremer, Fredrika.

Idun 1890 s. 1.

Browning, Robert.

Nordisk tidskrift 1890 s. 55—70, av *Jon Stefansson*. — Ny illustr. tidn. 1890 s. 10.

Bunyan, John.

Biografi öfver John Bunyan af *John Romell*. Sthm. 8:o. 28 s. Kr. 0,15.

Bäckström, Edv.

I kikaren. Minnen och anteckningar af *B. Schöldström*. S. 187—192.

Böhme, Jakob.

Skrifter utg. af teosofiska samfundets svenska afdelning. N:o 11. Av *F. Hartmann*.

Cavallin, Christian.

Ny sv. tidskr. 1890 s. 447—465. Av *J. Paulson*.

Colonna, Vittoria.

Märkvärdiga qvinnor af *Ellen Fries*. I. S. 93—115.

Coppée, François.

Ny illustr. tidn. 1890 s. 249, av *J. A. Runström*.

Cygnæus, Fredrik.

Fredrik Cygnæus i utlandet åren 1843—1847. Af *E. Nervander*.
(Finsk tidskr. 1890, 1 s. 409—421 ock 2 s. 19—34.

Ehrensward, Carl August.

Svenska parnassen III s. 513—516, av *E. Meyer*.

Eichhorn, Christoffer.

Christoffer Eichhorn och hans samlingar. Af *L. Looström*. (Sv. fornm. fören:s tidskr. VII s. 286—296).

Sv. autogr. sällsk:s tidskr. II, nr 2 s. 40.

George, Henry.

Ny illustr. tidn. 1890 s. 145, av *K. af Geijerstam*.

Gravallius, Vilhelmina.

Idun 1890 s. 489, av *B. Schöldström*.

Gustaf III.

Svenska parnassen III s. 3—6. Av *E. Meyer*.

Gödecke, Peter August.

Kalendern Svea 1891 s. 227—235. Av *N. Linder*.

Hamerling, Robert.

Finsk tidskr. 1890, 1 s. 124—133, av *Alfr. Jensen*. — Ur dagens krönika 1890 s. 683—691. Av *Hj. Arlberg*.

Hasden, Julia.

Idun 1890 s. 581.

Hodell, Frans.

Kalendern Svea 1891 s. 216—218. Av *B. Schöldström*. — Ny illustr. tidn. 1890 s. 196.

Holberg, Ludvig.

Ludv. Holbergs Comoedier i urval utg. af *C. R. Nyblom* o. *Helena Nyblom*. H. 12. Sthm. 12:o. XVI s.

Holmberg, Cecilia, f. Bååth.

Idun 1890 s. 433, av *L. A. A—n*.

Hyltén-Cavallius, Gunnar Olof.

Arkiv f. nord. filol. VI s. 288—290, av *Axel Ramm*.

Jakobsen, J. P.

Finsk tidskr. 1890, 2 s. 414—435, av *Ola Hansson*.

Jonason, Aron.

I kikaren. Minnen och anteckningar af *B. Schöldström*. S. 235—244.

Keller, Gottfried.

Ny illustr. tidn. 1890 s. 294, av *J. A. R[unström]*.

Kellgren, Joh. Henrik.

Svenska parnassen III s. 107—118, av *H. S[chück]*.

Klemming, G. E.

I kikaren. Minnen och anteckningar af *B. Schöldström*. S. 193—199. — Ny illustr. tidn. 1890 s. 14, av *O. G[ranber]g*.

Leffler, Anne Charlotte.

Idun 1890 s. 217, av *J. N[ordlin]g*.

Lenngren, Anna Maria.

I Samlade skaldeförsök. 16 uppl. Sthm 1890. 4:o. S. IX—XIV.

Leopold, Carl Gustaf af.

Svenska parnassen III s. 213—229, av *Ernst Meyer*.

Ling, Per Henrik.

Vers och prosa af *Gustaf Nyblæus*. Sthm 1890. S. 174—186.

Lysander, Alb. Teodor.

Ny sv. tidskr. 1890 s. 321—337. Av *[Chr.] C[avallin]*. — Ny illustr. tidn. 1890 s. 163, av *J. A. R[unström]*.

Matschtet, G. A.

Ur dagens krönika 1890 s. 669—672. Av *W. Muranow*.

Möbius, Theodor.

Arkiv f. nord. filol. VII s. 191—195, av *K. Maurer*.

Olaus Magnus.

Olao Magno arcivescovo d'Upsala. Documenti inediti. Da *A. Bertolotti*. Firenze. 8:o. 14 s.

Särtr. ur Archivio storico ital. Ser. 5, T. 7.

Anm : Hist. tidskr. 1891 s. 206, av *H. W[ieselgren]*.

Oxenstjerna, Johan Gabriel.

Svenska parnassen III s. 359—370, av *E. Meyer*.

Pestalozzi, Johan Henrik.

I Lienhard och Gertrud. En bok för folket af J. H. Pestalozzi. Gbg. 1890. Sid. I—XVIII. Av *O. Salomon*.

Ridderstad, Carl Fredr.

I kikaren. Minnen och anteckningar af *B. Schöldström*. S. 171—181.

Roos, Matilda.

Idun 1890 s. 145, av *K. Wählin*.

Rosenstein, Nils von.

Svenska parnassen III s. 447—452, av *E. Meyer*.

Roswitha.

Märkvärdiga qvinnor af *Ellen Fries*. Utländska qvinnor. S. 3—18.

Runeberg, Johan Ludvig.

Johan Ludvig Runebergs Leben und Werke. Einleitung zu einer Übersetzung der epischen Schöpfungen des Dichters von *W. Eigenbrodt*. Halle. 8:o. III + 64 s.

Anm.: Finsk tidskr. 1890, 2 s. 302, av *C. G. Estlander*.

Runius, Johan.

Elfdrottningen 1890 s. 15, av *Karl Warburg*.

Schliemann, Heinrich.

Ny illustr. tidn. 1890 s. 353, av *O. G[ranber]g*.

Schlyter, Carl Johan.

Minnesteckning öfver Carl Johan Schlyter af *T. Wisén*. Sthm. 8:o. 256 s. (Särtr. ur sv. akad:s handl. IV. 1889).

Nouv. revue hist. de droit français et étr. 1890, av *L. Beauchet*. — Zeitschr. der Savigny — Stift. f. Rechtsgesch. XIII. German. Abth. — Krit. Vierteljahrschr. f. Gesetzgeb. N. R. XII, av *K. Maurer*.

Sévigné, Marie de.

Märkvärdiga qvinnor af *Ellen Fries*. I, s. 210—231.

Somerville, Mary.

Märkvärdiga qvinnor af *Ellen Fries*. I, s. 367—380.

Strindberg, Aug.

Ny illustr. tidn. 1890 s. 107, av *J. A. Runström*.

Svedelius, Vilh. Erik.

Ny sv. tidskr. 1890 s. 137—151. Av *S. J. Boëthius*.

Inträdestal i svenska akademien d. 20 dec. 1889 af *N. F. Sander*. Sthm. 8:o. 96 s. (Särtr. ur Sv. akad:s handl.)

Sätherberg, Herm.

I kikaren. Minnen och anteckningar af *B. Schöldström*. S. 200—207.

Tallgren, Nestor.

Finsk tidskr. 1890, 2 s. 257—278, av *E. v. Qvanten*.

Tammelin, Filip.

I kikaren. Minnen och anteckningar af *B. Schöldström*. S. 227—234.

Thorild, Thomas.

Svenska parnassen IV s. 3—35, av *H. S[chück]*.

Wettergrund, Josefine. (Lea).

Idun 1890 s. 57, av *B. Schöldström*.

Wikner, Pontus.

Vor Ungdom 1890 s. 467—484, av *N. Teisen*.

Voltaire.

Tryckt och otryckt af *Aug. Strindberg*. I. S. 165—187.

Bihang.

Anmälningar av tidigare utkomna arbeten.

Bergström, R. Literatur och natur. Sthm 1889. 8:o.

Anm.: Finsk tidskr. 1891, 1 s. 229, av *C. G. E[stlander]*. —
Ur dagens krön. 1891 s. 182, av *E. v. Qvanten*.

Frunck, G. Bidrag till kännedomen om nya skolans förberedelser och första utveckling. Sthm 1889. 8:o.

Anm.: Finsk tidskr. 1891, 1 s. 469, af *C. G. E[stlander]*.

Sundén, D. A. Kort öfversigt af svenska vitterhetens historia. 2 uppl. Sthm 1885.

Anm.: Pedag. tidskr. 1891 s. 361—371, av J. Almén. — Svaromål: Kammarsskrifvaren i Stockholms stads brandstodsbolag till försäkring af lösegendom, Johannes Almén, som literaturhistorisk kritiker afslöjad af *D. A. Sundén*. Sthm 1891. 8:o. Jfr Pedag. tidskr. 1891 s. 480—483.

Svedelius, W. E. Anteckningar om mitt förflutna lif. Sthm 1889. 8:o.

Anm.: Finsk tidskr. 1890, 2 s. 300, av M. G. Schybergson.

Warburg, K. Lidner. Ett bidrag till Sveriges literaturhistoria. Sthm 1889. 8:o.

Anm.: Ur dagens krönika 1891 s. 67, av *Upsaliensis*.

Af Svenska Literatursällskapet utgifna skrifter:

1880—81.

Sammlaren, Tidskrift: I, 1. Pris i bokh. 3 kr.

” ” I, 2. ” ” ” 2 ”

Dagboks-Anteckningar af J. G. Oxenstjerna: I. Pris i bokh. 2 kr.

Ur en Antecknares samlingar: sidd. 1—64.

1881—82.

Sammlaren, Tidskrift: II, 1. Pris i bokh. 2 kr.

” ” II, 2. ” ” ” 1 ” 50 öre.

Dagboks-Anteckningar af J. G. Oxenstjerna: II. Pris i bokh. 3 kr.

En Svensk Ordeskötsel af Samuel Columbus. ” ” ” 2 ”

Ur en Antecknares samlingar: sidd. 65—192.

1882—83.

Sammlaren, Tidskrift: III. Pris i bokh. 2 kr.

Ur en Antecknares samlingar (slutet). 6 kr.

Skrifter af C. G. Tessin: I och II. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1883—84.

Sammlaren, Tidskrift: IV, 1. Pris i bokh. 2 kr.

” ” IV, 2. ” ” ” 2 ” 50 öre.

G. Benzelstjernas Censorsjournal: I. Pris i bokh. 2 kr.

1500- och 1600-talens Visböcker: I. Harald Oluffsons Visbok. 1 h.

Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.

1884—85.

Sammlaren, Tidskrift: V. Ej i bokhandeln.

G. Benzelstjernas Censorsjournal: II. Pris i bokh. 2 kr.

” ” III. ” ” ” 1 ”

1500- och 1600-talens Visböcker:

I. Harald Oluffsons Visbok: 2 h. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.

II. Bröms Gyllenmärs Visbok: 1 h. ” ” ” 2 ”

1885—86.

Sammlaren, Tidskrift: VI, 1. Pris i bokh. 2 kr.

” ” VI, 2. ” ” ” ”

1500- och 1600-talens Visböcker: II. Bröms Gyllenmärs Visbok 2 h.

Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.

Samlade Dramer af J. Messenius: 1 h.

Bref rörande Nya Skolans historia: 1 h.

1886.

Samlaren VII. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.

Samlade Dramer af J. Messenius: 2 h.

Bref rörande Nya Skolans historia: 2 h.

1887.

Samlaren VIII. Pris i bokh. 4 kr.

Samlade Dramer af J. Messenius: 3 h.

1500- och 1600-talens Visböcker II. Bröms Gyllenmärs Visbok. 3 h.

(sluthäfte.) Pris i bokh. 2 kr.

1888.

Samlaren IX. Pris i bokh. 4 kr.

Samlade Dramer af J. Messenius: 4 h.

Bref rörande Nya Skolans historia: 3 h.

1889.

Samlaren X. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.

Sveriges bibliografi 1481—1600. I. (1481—1501). Ej i bokhandeln.

1500- och 1600-talens Visböcker: III. Barbro Banérs Visbok. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

Skrifter från Reformationstiden. I och II. Pris i bokh. 2 kr.

1890.

Samlaren XI. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

Sveriges bibliografi 1481—1600. II. (1501—1518). Ej i bokhandeln.

Bref rörande Nya Skolans historia: 4 h.

Bref rörande teatern under Gustaf III. 1 h. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.

1891.

Samlaren XII. Pris i bokh. 4 kr.

Sveriges bibliografi 1481—1600. III. (1518—1527). Ej i bokhandeln.

Bref rörande Nya Skolans historia: 5 h. Pris i bokh. komplett 5 kr. 50 öre.

För angelägenheter rörande tidskriften samt sällskapets öfriga publikationer hänvände man sig till Grefve E. Lewenhaupt, Upsala. Upsala i Febr. 1892.

Svenska Literatursällskapets Arbetsutskott.

Obs.! Samlaren III. V. VII. VIII. IX. X. XI och XII äro fullständigt utkomna hvardera i ett häfte.

3 2044 019 949 312

